

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

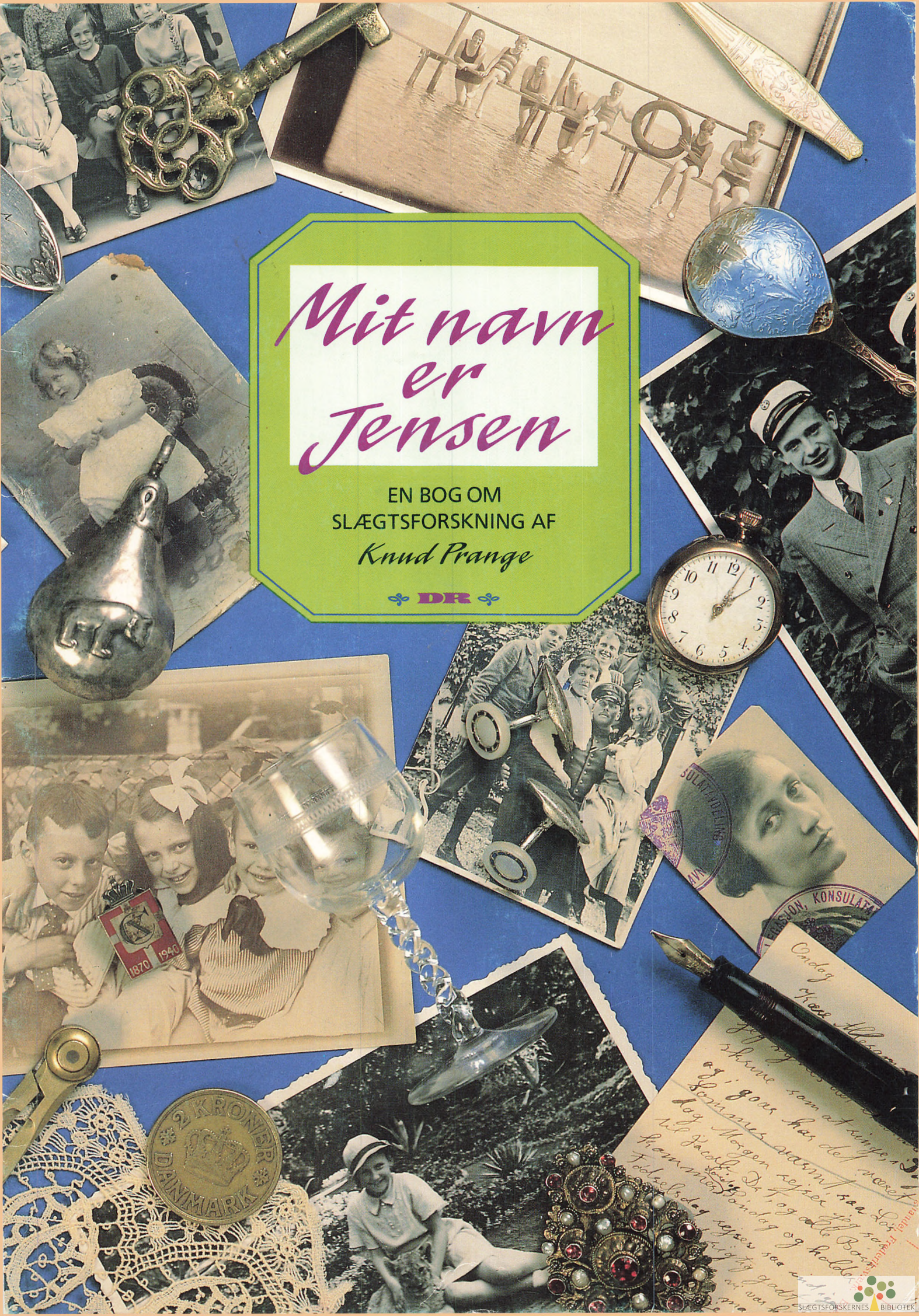
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Mit navn er Jensen

EN BOG OM
SLÆGTSFORSKNING AF
Knud Prange

DR

1870 1940

SULANDELING

KONSULAT

Endog
Hvise
Jeg synes
skrive sam
og i goas
Lommes
dog Morgen
vil facalt
fremmen
Fotobes
Fremmen
Fotobes

2 KRONER
DANMARK

DR

Mit navn er Jensen

Slægtsforskning for alle

En undervisningsserie fra TV-Fakta

4 tv-udsendelser a 25 minutter

1 bog

Tilrettelæggelse af tv-udsendelserne:

Jane Wellejus

Forfatter til bogen: Knud Prange

Forlagsredaktør: Sven Bjerkhof

Grafisk tilrettelæggelse: Tina Enghoff

Sats, repro og tryk, indhold:

Fihl-Jensens Bogtrykkeri, Frederiksberg

Repro og tryk, omslag:

IlluPrint, Herlev

© Danmarks Radio,

Forlagsvirksomheden, 1989

Bogens bestillingsnummer

66-89 52 02

Forfatteren

Knud Prange, født 1930, er uddannet historiker og var arkivar i 13 år indtil han i 1970 blev leder af Lokalhistorisk Afdeling ved Københavns Universitet. Har redigeret tidsskriftet *Fortid og Nutid* og har skrevet en række bøger og artikler om lokalhistorie, slægtshistorie og heraldik. Hans seneste arbejde er: »Lokal historie – en håndbog«, som udkommer i dette efterår. Han fik i 1988 tildelt Dansk historisk Fællesforenings pris.

*Mit navn
er
Jensen*

EN BOG OM
SLÆGTSFORSKNING AF
Knud Prange

Indhold

Indledning	4
Hvad er en familie? Hvor mange forfædre kan man have?	6
512 tip ⁶ oldeforældre	6
Millioner af forfædre	7
Slægt og familie – nogle drilagtige ord	8
Lidt om slægtsnavne	8
Tag hele familien med	11
Hvad skotøjsæsken gemte – eller om at redde det nærmeste først	12
Gå i gang med det samme!	13
Hvorfor der kan findes meget – ikke mindst om »almindelige« mennesker	15
Riget fattes penge – derfor findes der kirkebøger	15
Folketællingslister	19
I kongens klæ'r – lægdsrullerne	20
De der ejede lidt eller meget	20
Gård og hus	22
Selv de fattige kan ofte spores	23
Og så alt det andet	25
Hvor gemmes det? Og hvordan finder man det?	25
De lokalhistoriske arkiver	26
Landsarkiverne	26
Rigsarkivet	27
Arkivernes ordningssystem	28
Registraturer og guider	28
Nogle vanskeligheder der kan overvindes	29
Og så i gang	32
– men nu ikke for ivrig!	32
Der er altid hjælp at hente	32
Er Jensen kommet på tryk?	33
Den lokalhistoriske genvej	33
Stater	34
Lidt om alt det andet	34

Det er praktisk at være et ordensmenneske	35
Sedler, protokoller eller ringbind?	36
Anerne	36
Efterkommerne	37
Vanskeligheder – og flere systemer	40
Liv i familien	40
Almindelige mennesker	40
Mennesket og familien	42
Arbejdet	44
Lokaliteten	44
Tiden	45
Detaljer og fantasi	45
Slægtshistorie – hvor det foregik	46
Lidt om slægtshistorien som håndværk og videnskab	48
Håndværket	48
Læs med kritik	49
Slægternes netværk	50
Social nedgang	51
Blev man ved sin »læst«?	52
Litteraturvejledning	53
Vejledninger i almindelighed, håndbøger og vigtige tidsskrifter	53
Bibliografier m.m.	53
Arkivvæsen	53
Større topografiske værker	54
Nogle adresser	54
Institutioner	54
Landsomfattende foreninger	54
Lokale foreninger	54
Billedkreditering	55
Ordlister	55

Indledning

Her berettes om en spændende hobby, som hverken stiller krav til kondi eller pengepung – og hvor det bestemt ikke gør noget at man hedder Jensen.

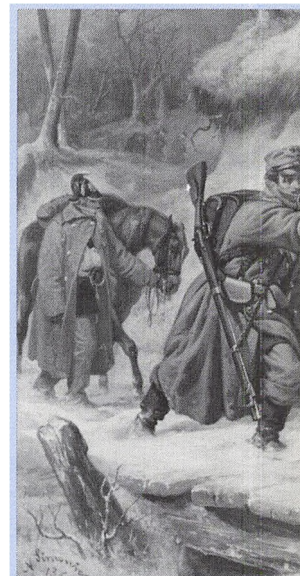
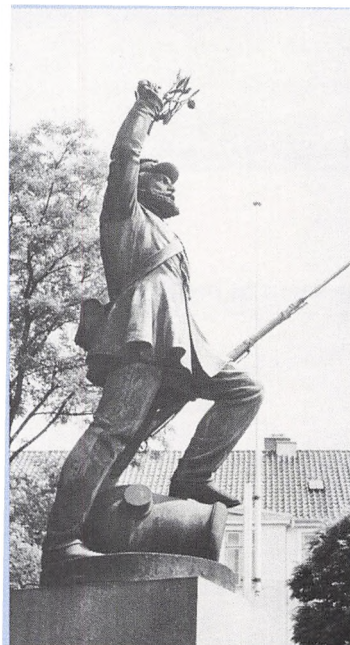
Der mange mennesker der dyrker en helt speciel interesse. Det er en interesse der lærer dem noget om mennesker og menneskers livsvilkår gennem tiderne. Den lærer dem noget om forskellige egne i Danmark, om gamle dage både i krig og fred, i arbejde og fest. Den lærer dem noget om deres egen slægt – og dermed til syvende og sidst om dem selv. Interessen hedder slægtsforskning.

Her vil mange måske bryde ind og sige: »Mit navn er Jensen, min familie har altid været bønder (eller arbejdere eller hvad man nu vil sige), det er en helt almindelig familie og den kan man ikke finde noget om.«

Bemærkningen kan næsten ikke være mere forkert. Det kan godt være at familien hedder Jensen i dag, men det har den med garanti ikke heddet altid. Det er også mere end tvivlsomt at den altid har bestået af bønder, og i hvert fald slet ikke af arbejdere. Det er muligt – men langt fra sikkert – at hele familien har været »almindelig« i den forstand at den ikke har fostret kendte kvinder og mænd. Men dermed følger sandelig ikke at slægten ikke har en historie. Det er alle de »almindelige« slægter der til alle tider har udgjort det store flertal af den danske befolkning. Det er dem der har dyrket jorden, været håndværkere eller købmænd i byerne, måske præster og degne. Det er dem der har betalt skatterne, er blevet plyndret af fjenden i ufredstid, har deltaget i hedeopdyrkningen, og som er kommet til møderne i missionshuset eller har hørt foredragene i forsamlingshuset.

Hvert eneste medlem af slægten har gennemlevet en udvikling fra vugge til grav. Man er vokset op i en familie, har lært et erhverv, udført et arbejde sammen med andre, har fundet en ægtefælle, sat bo, fået børn, haft interesser, og har levet med i tiden og dens begivenheder. Ganske på samme måde som os alle sammen i dag. Ethvert menneske har en historie, derfor har også enhver slægt sin historie. Den kan have fælles træk med mange andre slægters historie, men alligevel er der ikke to slægter der har haft den samme historie.

Derfor er slægtshistorisk arbejde så spændende at mange mennesker er gået i gang med at udforske slægtens fortid og skrive slægtens historie. Og dermed så at sige at skrive deres private Danmarkshistorie. Mange begynder måske blot med at lede efter navne og årstal på bedste- og oldeforældre. Men efterhånden som de kommer ind i arbejdet opdager de at det er kun en begyndelse. Helt modsat af hvad mange tror, er det nemlig muligt at finde en masse oplysninger om de »almindelige« mennesker vi nedstammer fra.

2. Som ung mand har Jens selv have deltaget i krigen, rømningen af Danevirke.

Lad os prøve at følge en »Jensen« – en bonde drenge, der er født omkring 1840. Som barn har han oplevet, at læreren i skolen kunne fortælle at nu blev enevælden afskaffet – landet fik en fri forfatning: en grundlov.

1. Samtidig kom Treårskrigen 1848-50. Måske var hans far en af de tapre landsoldater, en af de mange Jens'er, som vi kender fra Bissens statue i Fredericia.

5. Måske var Jensen en af de mange landboer, som industrialiseringen trak til byerne. Han kan have deltaget i politisk arbejde og fagbevægelsen og gået i demonstration for otte-timers-arbejdsdagen den 1. maj.

3-4. Smerten over nederlaget i 1864 og tabet af Sønderjylland. Han kan måske en af de soldater der trækker kanonerne væk ved

3-4. Vi finder ikke Jensen blandt eleverne på dette billede fra Askov Højskole, det er nemlig først fra 1902. Men derfor kan han godt have mødt den poetisk-historiske højskole og den grundtvigske bevægelse. Hvis han da ikke har deltaget i missionens bønnemøder, om maleren Niels Bjerre har skildret.

3-4. Hvis Jensen er blevet 80 år gammel, har han oplevet 1. verdenskrig og de danske sønderjydernes genforening med det gamle land. Han er måske en af de veteraner fra 1864, der så Christian den 10. ride over grænsen den 10. juli 1920. I dette levnedsløb er der mange måske'er, men en del af dem vil vi kunne få opklaret ved at lede i arkivernes store samlinger. Uanset hvor meget eller hvor lidt vi finder, er det ikke svært at forstå at »Jensen« har haft en historie, og man har haft en livsskæbne der har været meget forskellig fra hans forfædres og fra hans børns. Derfor har også »slægten Jensen« haft en historie, som det nok er værd at studere nærmere.

Derfor kan det være farligt at begynde på slægtsforskning; er man først kommet godt i gang, er det svært at holde op. Til gengæld har man så fundet en interesse som ikke kræver fysisk anstrengelse eller behøver at koste penge. Den er fuld af perspektiver, den kan give kontakt med mange andre mennesker, og man kan ganske simpelt ikke undgå at få indsigt i en mængde spændende ting og forhold.

Tilmed er det ikke svært at komme i gang med at dyrke slægtsforskning. Der findes bøger, kurser og foreninger, hvor man kan få råd og bistand, og efterhånden kan man blive en kyndig specialist på området. Det er bare slet ikke nødvendigt for at begynde.

Formålet med denne bog er at fortælle hvordan man kommer i gang og hvordan man griber det praktiske arbejde an. Bogen prøver også at vise nogle af de perspektiver som ligger i et slægtshistorisk arbejde, så læseren kan få nogle ideer om de mange muligheder der står åbne for ham/hende.

– og dette uddrag af et brev fra en begynder i slægtsforskning viser, hvor stærkt mødet med arkivalierne kan virke.

Sjældent har jeg meldt mig til et kursus, der har bevirket en så gennemgribende ændring og udvidelse af mine interesseområder, som det vi nu er ved at afslutte. Jeg har noteret d. 14/2-89 som mit første besøg på landsarkivet. Da jeg først havde overvundet de første praktiske vanskeligheder gik det stærkt. Sikken en rigdom af oplysninger. Og spændingen. Man glemmer alt om sig og af og til slipper et "heureka" hørligt ud – men de andre er såmænd lige så fascinerede, at ingen bemærker det. Jeg kan bedst sammenligne tilstanden med den, man er i når man læser Le Carré – men her er det ikke fiktion, men en flig af den svundne virkelighed, man har fat i.

Som du forstår er jeg begejstret.

Hvad er en familie?

Hvor mange forfædre kan man have?

Megen slægtsforskning er udsprunget af interesse for slægtens navn. Hedder man Bille, Paludan eller Bartholin kan man være interesseret i at søge slægtens oprindelse tilbage i tiden. Det er – i hvert fald tilsyneladende – nemt at lede efter et sjældent navn, og det kan være morsomt at lede efter alle de andre der har båret det samme sjældne efternavn. Det kunne umiddelbart lyde som om det var mindre interessant at søge efter slægten Jensen og de spor den har sat sig i Danmarkshistorien, men det er bare helt forkert.

Her må vi imidlertid se lidt nærmere på nogle vane-forestillinger. Når folk taler om deres forfædre, mener de som regel i bogstaveligste forstand: *forfædre*, og når Jensen (eller Bille, Paludan og Bartholin) taler om sin slægt, tænker han nok først og fremmest på sin far, farfar, farfars far osv. Det er som om vi på en besynderlig måde glemmer at alle har en far og en mor, der igen hver har både en far og en mor. Alle mennesker er nu engang forsynet med fire bedsteforældre, otte oldeforældre osv.

Det ved vi selvfølgelig godt, men det er de færreste der gør sig klart hvad det betyder, når vi begynder at lede efter samtlige vore forfædre. Forfædrene er nemlig alle de mennesker vi nedstammer fra, og det er det der i slægtsforskningen hedder *anerne*. Vi er præcis lige så meget i slægt – eller om man vil: i familie med – vores farfar, som med vores morfar eller mormor.

Hvis man vil søge sine rødder er der derfor ingen grund til at indskrænke sig til at undersøge den lige fædrene linje (altså far, farfar osv.). Det kunne jo være man var nærmere knyttet til sin mors eller mormors familie og ligner den meget mere end faderens slægt. Hvis man interesserer sig for hele sin forslægt, åbner der sig pludselig ganske nye og næsten svimlende perspektiver for slægtsforskeren. For hver eneste gene-

Om forskellen mellem slægten Jensen og Jensens slægt og lidt om 2-tabellens umulighed.

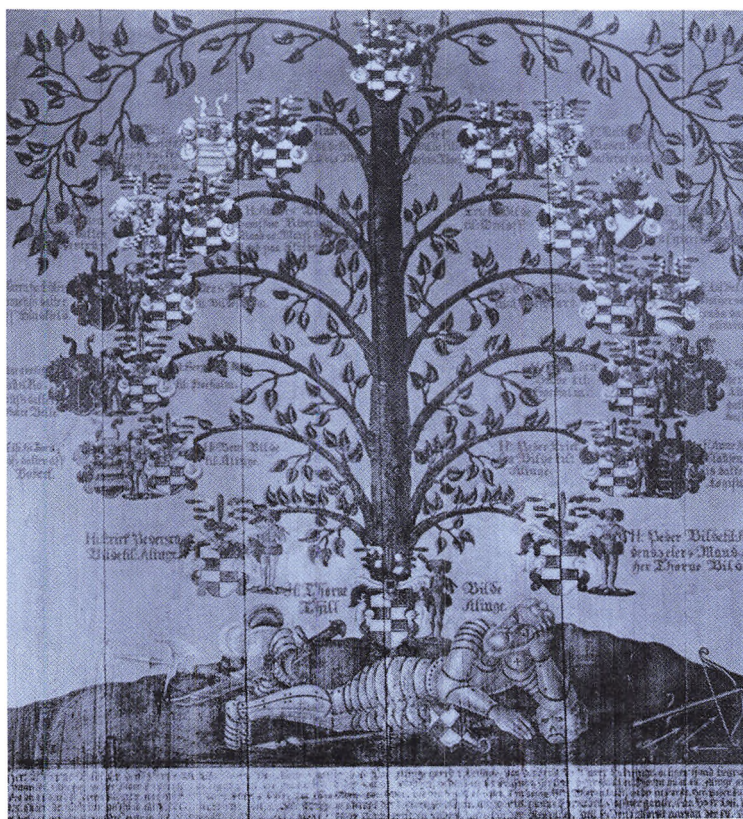
ration vi kommer tilbage, fordobles forfædrenes antal, og det betyder at i løbet af forholdsvis få generationer kommer man op på et betragteligt antal aner.

512 tip^ooldeforældre

Lad os forestille os at vi skal lave en anetavle, dvs. en fortegnelse over alle forfædre til en »Jensen« der er født i 1950. Og lad os så regne lidt på slægtsforskerens 2-tabel:

I almindelighed og i gennemsnit går der måske tre generationer på et århundrede, og det vil sige at Jensens oldeforældre er født omkring år 1850. Nu er aneantallet altså oppe på otte personer. Tip-tip-tipoldeforældrene – eller tip³oldeforældrene som man normalt skriver det – må så være født omkring 1750, og dem er der 64 af. Kan man så føre alle linjer endnu 100 år tilbage i tiden, når man til de 512 tip^ooldeforældre.

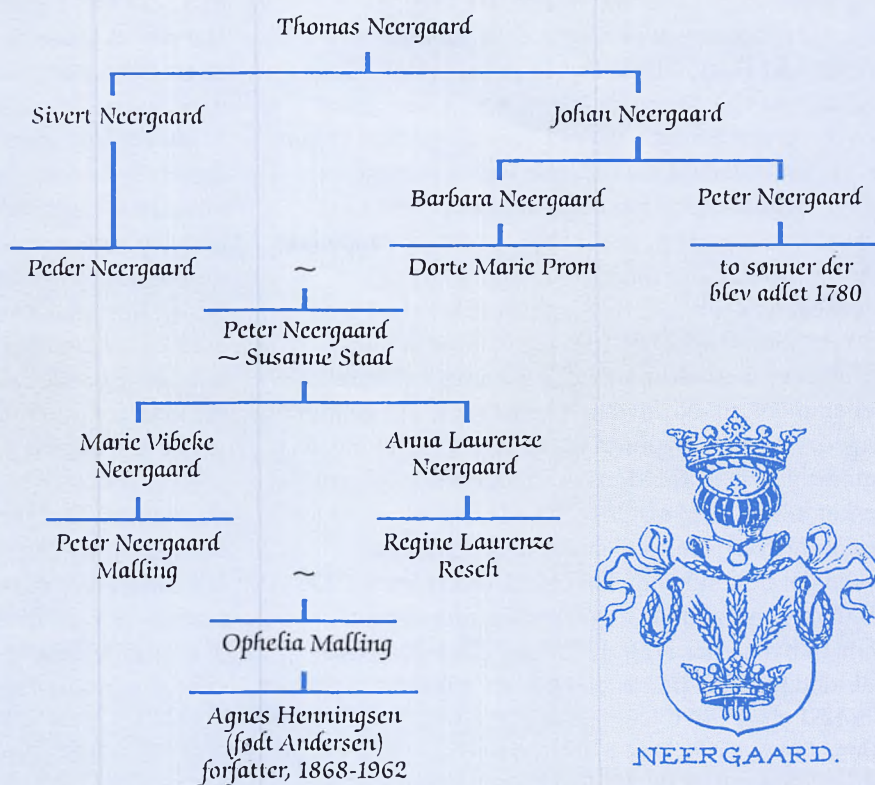
Nu er det sikkert ikke alle linjerne der kan følges gennem 300 år. Der kan være kirkebøger der er brændt eller forfædre der er kommet fra andre landsdele eller udlandet uden at man kan spore dem. I almindelighed kan man dog nok regne med at man kan følge de fleste linjer tilbage til omkring år 1700 og altså finde oplysninger om

I Gudme kirke er der et stamtæ for slægten Bille. Nederst ses Thørne Bille som ifølge traditionen skulle have levet år 781, og derefter følger hans efterkommere i 14 generationer. Det er et lidt mærkeligt træ, for generationerne er anbragt på hver sin gren, skiftevis til højre og venstre: sønnen er første gren til højre, sønnesønnen første til venstre osv. Der er ikke tale om en stamtavle, men om en enkelt gren af efterkommerne – den der endte med den allerøverste person, Erik Bille, der døde barnløs i 1717. Personernes navne (både Billernes og deres ægtefællers) er korrekte fra gren nr. 5, der levede omkring år 1400. Det vil sige at træet rummer en slægtstradition der er rigtig ca. 300 år tilbage i tiden. Derimod må Thørne Bille og året 781 nok henvises til sagnverdenen.

Agnes Henningsen.

Slægten Neergaards våben.

Uddrag af Agnes Henningsens anetavle. Hele anetavlen kan ses i Personalhistorisk Tidsskrift 1981.

ca. 200 forfædre, der levede for hen mod 300 år siden. Lægger man så dertil de mellemliggende generationer, når man op på måske 400 personer, som man alle er i slægt med og nedstammer fra.

Men selv om man skulle være uheldig og »kun« kunne finde frem til 300 eller blot 200 aner, vil de fleste nok blive overvældet over alle disse »nye« forfædre. Det er også let at forstå at de helt bestemt ikke har heddet »Jensen« alle sammen. Det er sandelig heller ikke sikkert at de stammer fra den samme egn af landet og at de alle har været bønder. Det skulle være mærkeligt om man ikke et eller andet sted »løb ind i« en linje med håndværkere, købmænd, degne eller præster. For hver generation man arbejder sig tilbage, er der mulighed for at finde noget uventet, og det er ikke mindst det, der gør slægtsforskning spændende.

Der kan som nævnt være mange vanskeligheder med at følge de enkelte grene, men man kan på den anden side også være heldig. Lykkeligt bevarede arkivalier, et usædvanligt for- eller efternavn eller andre heldige omstændigheder kan betyde at man ikke helt sjældent kan følge borger- og bondeslægter ned i 1600-tallet eller måske endda 1500-tallet.

Millioner af forfædre

Vi stoppede før ved de 512 tip⁶oldeforældre omkring år 1650, men lad os et øjeblik lege med den tanke, at vi kunne føre deres slægt tilbage generation for generation. År 1550 er anetallet 4.096, år 1350: 262.144, år 1150: 16.777.216 og

på Gorm den Gamles tid er vi oppe på over én milliard aner. Her vil ethvert fornuftigt menneske indvende, at så mange mennesker levede der overhovedet ikke på hele jordkloden omkring år 950, og det er selvfølgelig rigtigt. Men på den anden side er regnestykket godt nok. Vi har virkelig mere end en milliard aner der levede for 1.000 år siden, men de fleste af dem er gengangere.

Sagen er den, at i tidens løb er der sket et indgifte mellem mere eller mindre nært beslægtede, og derved svinder antallet af *forskellige* aner ind. En fætter og en kusine har et hold fælles bedsteforældre, og det betyder at børnene i et fætter-kusine-ægteskab ganske vist stadig har otte oldeforældre, men to af oldeforældrene på faderens side er identiske med to på moderens side.

Illustrationen der gengiver et udsnit af forfatteren Agnes Henningsens anetavle, demonstrerer forholdet. Peter Neergaard Malling var gift med sin kusine Regine Laurenze Resch med det resultat at Peter Neergaard og hans kone optræder som aner til både Agnes Henningsens morfar og mormor. I stedet for 16 forskellige tipoldeforældre har hun kun 14. Undertiden har man brugt ordet anetab om dette forhold, men ordet er uheldigt. Der er jo ikke tabt nogle aner, men der er tale om et *anesammenfald*.

Lidt længere tilbage i anetavlen optræder et andet fænomen: *aneforskydning*. Peder Neergaard var nemlig gift med sin kusines datter: Dorte Marie Prom, og det vil sige at deres søn havde gamle Thomas Neergaard som både farfars far (oldefar) og mormors farfar (tipoldefar). Tavlen viser i øvrigt også, at selv om man er født Andersen

– som Agnes Henningsen var – kan der hurtigt optræde andre og mere særprægede navne længere tilbage i familien. Her er der oven i købet tale om adelige slægtninge, idet Dorte Marie Proms to fætre blev adlet i 1780 og dermed stamfædre for adelsslægten Neergaard.

De ovenstående beregninger af hvor mange aner vi har, viser at anesammenfald må optræde i alle menneskers slægt. Hvis fænomenet ikke skulle dukke op i ens egen anetavle kan man være helt sikker på, at det udelukkende skyldes at man ikke kan følge tilstrækkeligt mange af linjerne langt nok tilbage i tiden. Anesammenfald forekommer imidlertid ikke lige hyppigt i alle samfundsgrupper. Det er mest almindeligt, hvor valget af ægtefælle på en eller anden måde har været begrænset. Det gælder fx for kongelige slægter, hvor det var af betydning at indgå et standsmæssigt ægteskab. Men det gælder sandelig også for mennesker der levede i afsides egne eller på øer, samt for religiøse mindretal. Der skal stadig leve mennesker i Fredericia der udelukkende har fransk blod i årenerne. De nedstammer nemlig fra de huguenotfamilier der indvandrede til byen efter 1720. I 1797 var der 112 af disse familier med i alt 540 personer, og deres efterkommere har i høj grad giftet sig ind i hinanden.

Slægt og familie – nogle drilagtige ord

Ordene slægt og familie bliver til daglig brugt på en upræcis og forvirrende måde. Når vi taler om »vores slægt« kan vi fx mene alle dem der har samme efternavn som vi selv – eller for pigernes vedkommende er født med efternavnet.

Lad os se på den tænkte slægtstavle over Peter Jensens efterkommere.

I den betydning af ordet slægt, som vi netop har brugt, er der tale om en meget lille slægt som tilmed uddør efter to generationers forløb. Slægten består nemlig kun af Peter Jensen selv, hans søn og datter samt sønnedatteren Maren – alle de personer der er trykt med farve. Det er dem der i fagsproget kaldes *den agnatiske descendens*, dvs. stamfaderens efterkommere på mandslinjen. En *stamtavle* omfatter kun de personer der nedstammer fra stamfaderen gennem mandlige led, og de personer kan man kalde slægten Jensen eller familien Jensen.

Nu har Peter Jensen imidlertid flere slægtninge end dem der er født Jensen. Han har faktisk tre dattersønner, der er født Hansen og to oldebørn der er født Sørensen. Efter den strenge opfattelse af begrebet slægt hører de imidlertid til henholdsvis slægten Hansen og slægten Sørensen, men de er unægtelig både i slægt og i familie med Peter Jensen, da de nedstammer fra ham. De er hvad fagsproget kalder *kognatiske efterkommere*, dvs. de nedstammer gennem et eller flere kvindeled. Laver man en *efterslægtstavle* for Peter Jensen, hører disse Hansen'er og Sørensen'er selvfølgelig med.

Og ser man sagen på denne måde, er Peter Jensens slægt

ikke uddød. Peter Jensen kunne da også med god ret hævde at han havde en ganske blomstrende efterslægt. Hvorfor skulle han egentlig føle sig mindre i familie med de tre børnebørn der var født Hansen end med det ene barnebarn, der var født Jensen?

Man er selvfølgelig lige så meget i familie med sin datters børn som sin søns børn, og man nedstammer lige så fuldt fra sin mormor som fra sin farmor. Når der er en vis uklarhed om ordene »slægt« og »familie« hænger det nok sammen med to ting. Dels at interessen for slægtssammenhænge oprindeligt var størst i samfundets top, hvor man kunne arve kroner, grevskaber eller jord, og hvor mændene havde eneret eller fortrinsret til at arve, dels at det jo er et ret nyt fænomen at betragte kvinder som samfundsborgere, ganske på linje med mænd.

I dag er der ingen grund til at se væk fra de kvindelige slægtslinjer. Det gør tværtimod slægtsforskning meget mere spændende og samfundsrelevant, når man inddrager *hele* slægten og derved ser hvordan de mange forskellige mands- og kvindelinjer er vævet sammen. Derved vil man bl.a. også opdage at mange – måske endda de fleste – af de såkaldt uddøde slægter eksisterer i bedste velgående den dag i dag.

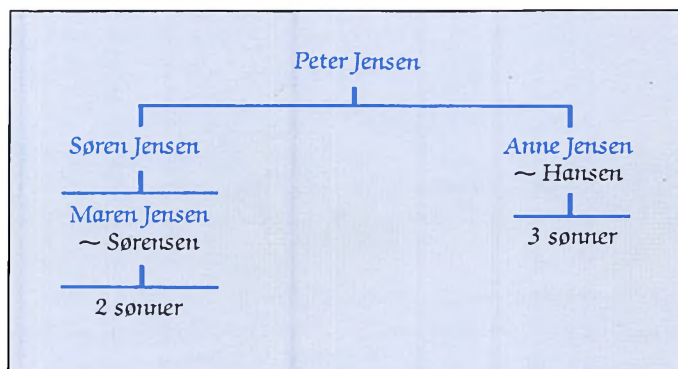
Fænomenet kan belyses ved et eksempel hentet fra den danske kongeslægt. De fleste ved, at i 1863 »uddøde« den oldenborgske slægt med den barnløse Frederik den 7., og kronen overgik til Christian den 9. af det glücksborgske hus. I virkeligheden uddøde oldenborgerne

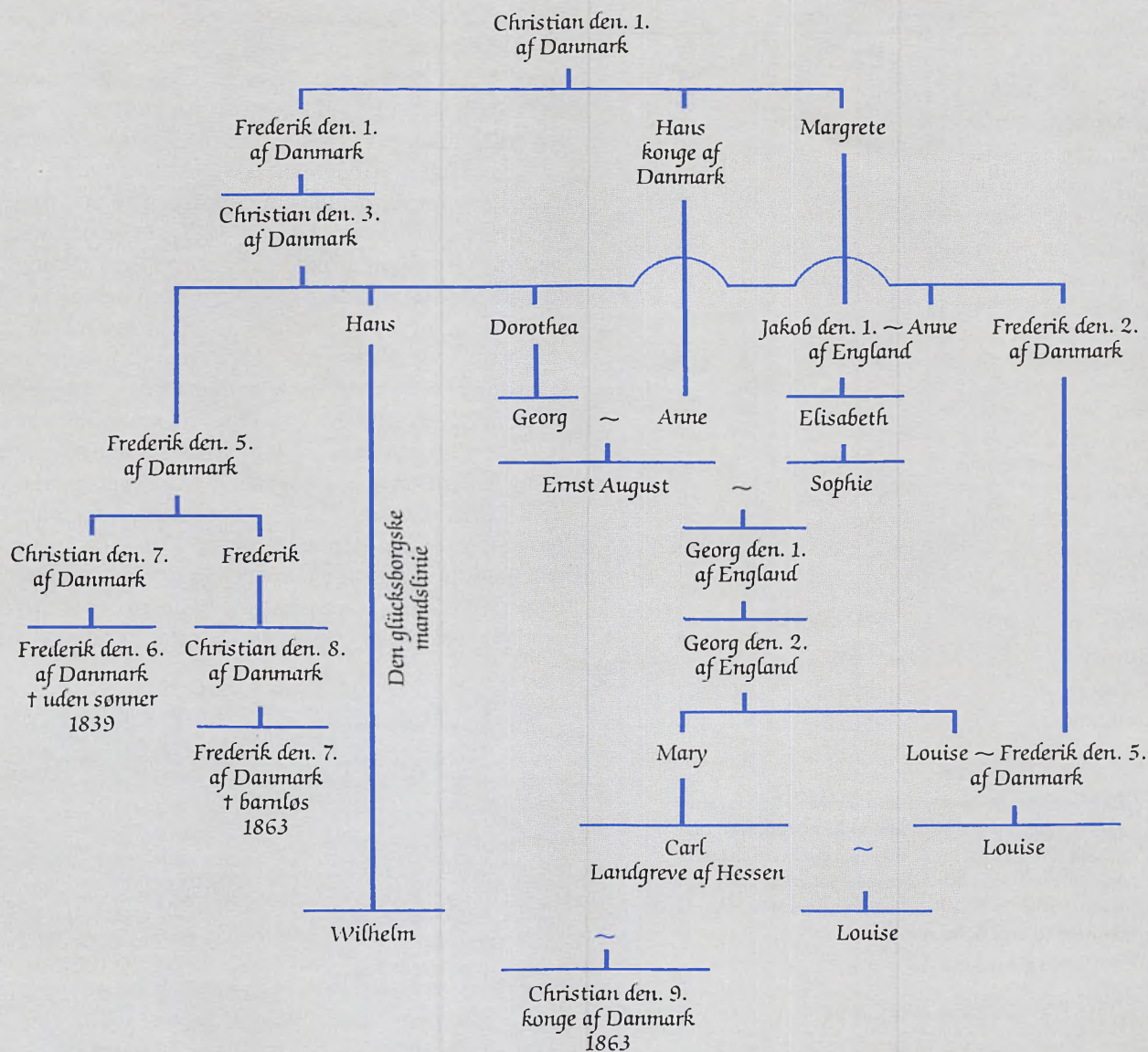
ikke, og den nye konge tilhørte slet ikke en anden slægt. Han var nemlig, som slægtstavlen viser – mand efter mand – en ætling af den første oldenborgske konge i Danmark, Christian den 1. Han tilhørte blot den yngre mandslinje af slægten, som man kalder glücksborgerne efter deres titel, hertug af Glücksborg.

Tavlen viser imidlertid også at Christian den 9. nedstammede fra Christian den 1. på adskillige andre måder. Således var hans mormor født som dansk prinsesse, idet hun var datter af kong Frederik den 5. Andre linjer går via kong Georg den 1. af England tilbage til fire forskellige ætlinge af Christian den 1. Christian den 9. har tilmed dobbelt afstamning fra det engelske kongehus, og det betyder at Christian den 1. optræder i hvert fald ti forskellige steder i hans anetavle.

Lidt om slægtsnavne

Efter den nugældende navnelov af 1982 har alle mennesker et fornavn (eller eventuelt flere) og et efternavn – det der tidligere hed et slægtsnavn. Her er faderens og moderens slægt ligestillet, sådan at forstå at barnet kan få enten faderens eller moderens efternavn. Det vil sige, at efternavnet (eller slægtsnavnet om man vil) ikke nødvendigvis er knyttet til mandslinjen (agnaterne). Denne ændring har overrasket en del, men på mange måder er der tale om at man er vendt tilbage til en ældre navneskik.

Christian den 9. og Louise, der blev kongepar i 1863. Ved Frederik den 7.s død gik arveretten til den danske trone videre til Louise, der igen overdrog den til sin mand. Han var dog – som man ser – nært beslægtet med de tidligere konger.

Sogn	Anders	Christen	Hans	Jens	Lars	Niels	Peder	Rasmus
	% af samtlige mandspersoner i sognet							
Greve				10		13	13	
Tjæreby	10		12		12		13	
Hallenslev		11		11		11	10	
Holsteinsborg			17	10			10	
Bringstrup			10	12		10	10	
Varpelev		10	16				12	
V. Egesborg			13			10	18	
Horreby			15		10		16	14
Krønge			16					
Fodslette		12	23			12		
Stenløse			19			11		12
Skeby	10		12				12	
Hornum				11		13		
Nebel				14		13	10	
Skjørring		10		15		10	12	11
Kastbjerg		18		12		16	10	
Elsborg		11		11		17	12	
Gjærum		25		16				
Skræm		19		17		13		
Tved		24		11		15	10	
Års		16		15		18		
Tostrup		22		15		15	10	
Alminde			12	12		10	10	
Sir		16		12		14	11	
Rindom		18		13			13	
Årre		11	14			10	14	

Kilde: Hans Christian Johansen: *Befolkningsudvikling og familiestruktur i det 18. århundrede*, 1975, s. 33.

De hyppigst anvendte drengenavne i 26 danske sogne omkring år 1800. Der er kun medtaget de navne der blev båret af mere end 10% af sognets mænd. Fantasien har været særdeles begrænset. I Tostrup sogn er blot fire drengenavne nok til at dække omtrent 2/3 af behovet.

Går man 150-200 år tilbage i tiden var det en selvfølge at børn blev opkaldt efter deres far. De fik et såkaldt *patronymikon*. Det vil sige at Jens Hansens børn kom til at hedde fx Hans Jensen og Maren Jensdatter (dvs. Jens' søn og Jens' datter). Samtidig havde man et ret fast system af opkaldsesskikke. Ældste søn blev opkaldt efter farfar, næstældste efter morfar, ældste datter efter farmor, næstældste efter mormor. I ældre tid opkaldte man helst ikke efter nulevende personer, så det kunne betyde at denne rækkefølge blev brudt, hvis farfaderen fx endnu

levede, men morfaderen var død, når den ældste søn skulle døbes. Hvis begge bedstefædre nu hed Søren, så skulle de opkaldes begge to, og derfor kan der udmærket være helsøskende med samme fornavn. Også ældre søskende der var døde, skulle opkaldes, så man kan i det samme ægteskab finde en hel stribe børn med samme fornavn.

Det er klart at disse navneskikke kan være en god vejledning for slægtsforskeren, fordi de kan give fingerpeg om hvem der kan være bedsteforældre til en bestemt person. Men der er grund til at være forsigtig. Vore forfædre var nemlig ikke særlig opfindsomme når de skulle finde på navne, og på grund af opkaldsesskikkene var det derfor de samme navne som blev brugt igen og igen.

Listen over de almindeligste drengenavne i 26 sogne viser, at i hvert eneste sogn var der tre navne der var så populære at de tilsammen blev båret af mellem en tredjedel og halvdelen af alle mændene. I Gjærum sogn med 25% Christen'er og 16% Jens'er, må der på samme tid have været mange der hed Christen Jensen og Jens Christensen. Til gengæld er der sogne hvor ingen af disse navne hører til de mest anvendte, så der er også tale om lokale forskelle. Møder en slægtsforsker derfor et navn,

Gennem århundreder er danskere vandret fra land til by. Når så en Jens Christensen eller Lars Sørensen kom ind til byen, hvor der i forvejen boede folk med samme navn, var det nærliggende at han tog eller fik navn efter sit fødested, enten det nu var Stauning eller Hammershøj, Bomholt eller Hækkerup.

I vore dage er der derfor mange der har et geografisk navn som slægtsnavn:

Ove Sprogø	Marguerite Viby
Ulla Dahlerup	Knud Østergaard
Vigga Bro	Preben Neergaard
Poul Ørum	Jesper Worre
Erik Balling	Hilmar Baunsgaard
Mette Winge	Poul Dalsager
Aage Dons	Gertrud Vasegaard
Karen Horsens	Elias Bredsdorff
Jesper Langberg	Aage Stentoft
Mogens Glistrup	Knud Lundberg
Karin Nellemose	Edith Oldrup
Klaus Ribbjerg	Helle Stangerup

der er usædvanligt på egnen, kan det være et tegn på at barnets far eller mor er tilflytter.

Tilnavne, der efterhånden kunne blive til slægtsnavne, kender man allerede fra middelalderen. I 1526 fik den danske adel ligefrem påbud om at antage et fast tilnavn. Mange valgte navn efter deres våbenskjold: Slægten med den gule stjerne kaldte sig Gyldenstjerne, slægten med røde sten i skjoldet blev til Rodsteen osv.

Som man kunne forestille sig, blev det snart mode at have et slægtsnavn. Den lærde stand latiniserede sine navne sådan at fx Bertelsen blev til Bartholin, og stednavnene Vejle og Broby blev til Welleius og Pontoppidan. Mange borgere fulgte efter. De kunne tage navn efter deres erhverv: Bødker, Schmidt, Møller, eller efter deres hjemsted:

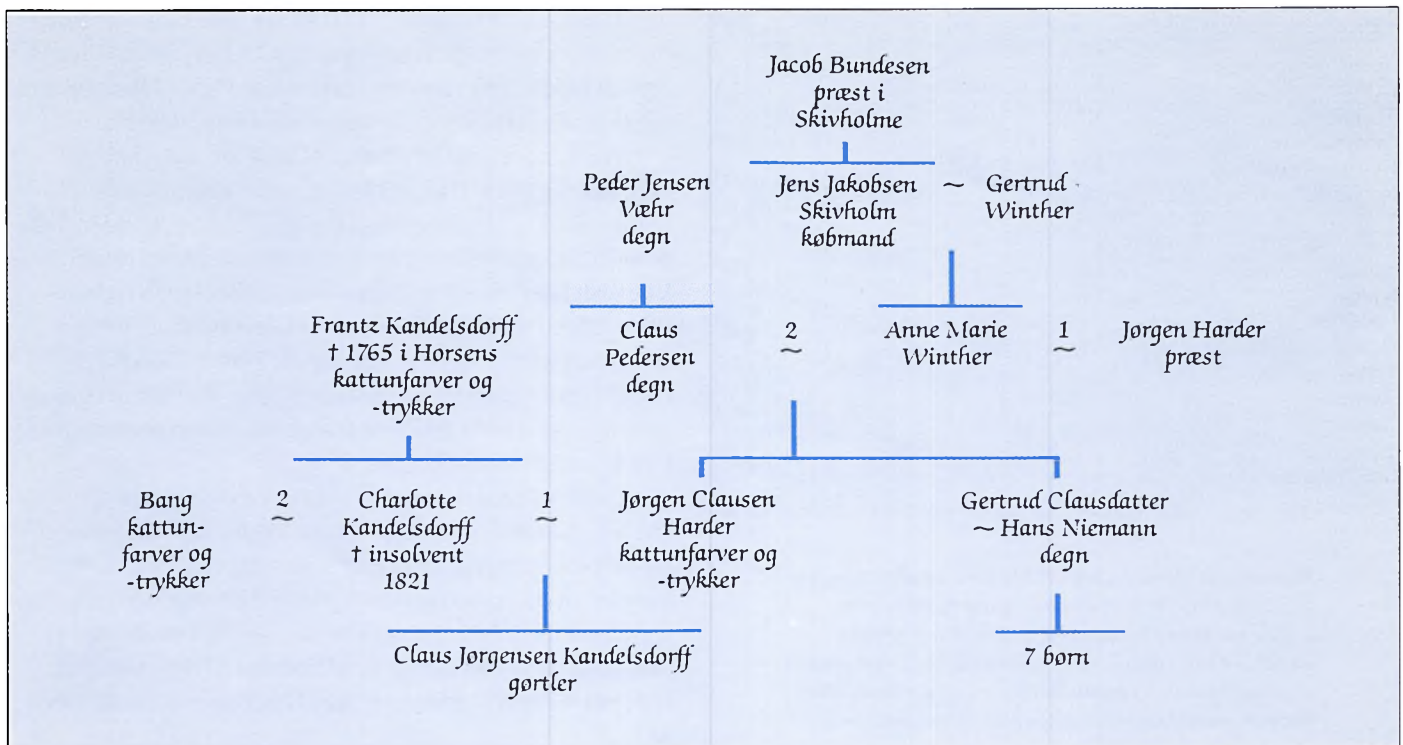

ROSENKRANTZ.

ULFELD.

Slægten Rosenkrantz valgte sit navn efter en særpræget detalje i våbenet: den krans af roser, der sidder på hjelmen. Ulfeld'erne havde en valrav, dvs. et fantasidyr, halvt ulv, halvt ørn i feltet. Det blev deres navn.

Slægtstavlen viser at der i flere generationer er en sej vedholdenhed ved bestemte erhverv. Kattunfarverens datter ægter på skift to kattunfarvere, og hendes søn (og mange af hans efterkommere) var ligeledes håndværkere. Degnens søn blev degn, og dennes datter giftede sig med en degn. På den anden side vidner tavlen også om en vis social bevægelighed. Præstens søn blev købmand, hans datter ægtede først en præst, derpå en degn, og hendes søn blev håndværker. Gertrud Winther var datter af en særdeles velhavende købmand, men hendes dattersøn, Jørgen Clausen huggede slemt i det, og hans enke døde – som nævnt – aldeles insolvent. Selv mellem meget nære slægtninge kan der være store forskelle med hensyn til stand og økonomi.

Skåning, Fynbo, Stauning, Viby. Især det sidste var meget udbredt, og mange byboer stammede oprindeligt fra landet.

Også blandt bønderne kan man finde gamle slægtsnavne som Vinter, Sommer, Brun, Grå, Due og Krag, men patronymerne var de helt dominerende. Det blev dog efterhånden upraktisk, og ved en forordning i 1828 blev det bestemt at alle børn skulle døbes med et »familie- eller stamnavn«. Forordningen og en senere skrivelse fra Kultusministeriet bevirkede at de fleste af patronymerne blev til slægtsnavne. Derfor kan man i dag hedde Hansen, selv om man ikke er søn af en Hans – men måske er datter af en Lars!

Et eksempel kan vise hvor indviklet – men også spændende – forholdene kunne være. Vi kan tage udgangspunkt i *Charlotte Kandelsdorffs familie*. Da hun døde insolvent i Århus i 1821 blev hun skiftevis kaldt madam Kandelsdorff og madam Bang. Det sidste navn havde hun fra sin forlængst afdøde ægtefælle nr. to. Det første navn var hun derimod født med. Hendes far var en kattuntrykker der var indvandret fra Wien til Horsens, og da han ikke havde nogen søn, »burde« familien altså være uddød med ham. Charlottes børn blev imidlertid ikke opkaldt efter

deres far; de kom til at hedde Kandelsdorff, og denne slægt lever stadig i bedste velgående.

Charlottes første mand hed Jørgen Clausen Harder. Navnet Clausen fortæller at han var søn af Claus Pedersen, der igen var søn af Peder Jensen Væhr – tilnavnet skyldes at han var fra Væhr sogn. Navnene Jørgen og Harder fik han imidlertid fordi han var opkaldt efter sin mors første ægtefælle, Jørgen Harder.

Charlotte Kandelsdorffs svigermor, Anne Marie Winther var slet ikke nogen »rigtig« Winther, hun havde nemlig navnet fra sin mor. Faderen hed Skivholm, fordi han var søn af præsten i Skivholme.

Det er altså ikke så enkelt at sige, hvad man skal forstå ved en slægt, men der er både slægtshistorie og kulturhistorie i at følge de skiftende navne.

Tag hele familien med

Interessen for at lave stamtavler – altså oversigter over alle mandslinjer der nedstammer fra en enkelt person – opstod i samfundets top. Det var først og fremmest blandt familier der havde et fast slægtsnavn: Gyldenstjerne, Ulfeldt, Welleius, Pontoppidan osv., og det er klart at et fælles slægtsnavn kan styrke følelsen af at høre til samme slægt.

Eksemplet med Charlotte Kandelsdorffs familie viser imidlertid, at det slet ikke er sikkert at alle mandslinjer i slægten har samme navn. En stamtavle for Peder Jensen Væhr vil fx have navne som Pedersen, Harder og Kandelsdorff. Derfor – og fordi det i stigende grad føles urimeligt at se bort fra kvindernes efterkommere – er interessen for efterslægtstavlen med alle efterkommerne vokset.

Det får imidlertid konsekvenser for den slægtsforsker der ikke blot ønsker at vide hvem han nedstammer fra, men som tillige er interesseret i at vide hvem han eller hun er beslægtet med. Man er jo nemlig blodsbeslægtet med alle sine efterkommere (børn, børnebørn osv.), alle sine for-

Diderich Beckman 1721-90
havde 5 børn
35 børnebørn
106 oldebørn
215 tip-oldebørn
418 tip ² -oldebørn
612 tip ³ -oldebørn
790 tip ⁴ -oldebørn
– og i den næste generation er der foreløbig født 332 børn.
<small>Kilde: Thelma Jexlev og Alfred Larsen: Legatstamtavler for etatsråd Jacob Henric Schous og hustru Susanne Beckmans stiftelse, 1973.</small>

Ægteparret fik fem børn i 1750'erne og efterslægten er i løbet af godt 200 år svulmet op til mere end 2.500 personer. På den baggrund er det ganske ironisk, at der i dag ikke er en eneste Beckman blandt efterkommerne. Slægten Beckman, dvs. mandslinjen, uddøde nemlig allerede efter blot tre generationer.

fædre (anerne) og alle de mennesker der nedstammer fra disse aner.

Vi beregnede før, at en anetavle for en person født i 1950 efter ni generationers forløb omfatter 512 tip⁶-oldeforældre, der var født omkring 1650. Det er i sig selv en betragtelig andel af de ca. 500.000 mennesker der levede i Danmark på den tid. Går vi nu ud fra at der ikke har været noget anesammenfald, og begynder vi at regne på hvor mange efterkommere disse 512 personer, eller 256 ægtepar, har haft, når vi igen til næsten astronomiske tal.

Hvis man går ud fra at hvert ægtepar i gennemsnit har fået to børn, der hver har fået to børn osv., fordobles antallet af efterkommere for hver generation. Når man efter ni generationer er kommet til 1950 er der derfor tale om godt 131.000 efterkommere. Så mange nulevende slægtninge har man altså inden for de nærmeste ni generationer! Vel at mærke i teorien.

Vi så før, at der på enhver anetavle før eller senere vil

optræde anesammenfald, fordi der vil være indgifte mellem mere eller mindre nært beslægtede. Det betyder imidlertid også at flere af linjerne i en efterslægtstavle vil løbe sammen, sådan at det faktiske antal slægtninge bliver mindre.

På den anden side er antallet af børn pr. ægteskab sat lavt, nemlig til to. Hvis det havde været mindre, ville landets indbyggertal nemlig være gået ned, men inden for de sidste ni generationer er det tværtimod blevet tidoblet. Efterslægtstavlen for brygger Diderich Beckman og hans kone Ellen Pauli viser at slægten i løbet af syv generationer er vokset til 790 personer, og det svarer til godt 2,5 barn i hvert ægteskab. Opstillingen viser imidlertid også at væksten var størst i de første fem generationer, og mindre kraftig i de sidste to slægtled.

Der findes næsten ingen litteratur om mængden af anesammenfald og indgifte. Der mangler også undersøgelser af hvor hurtigt efterslægtter vokser og om disse forhold betyder, at de fleste danskere er mere eller mindre i familie med hinanden. Spørgsmålet har en vis videnskabelig interesse, og vi skal derfor vende tilbage til det i afsnittet: Lidt om slægtshistorien som håndværk og videnskab side 48.

Kombinerer man anetavle og efterslægtstavle, kaldes resultatet en *konsanguinitets-tavle*. Det betyder direkte oversat: en oversigt over alle de mennesker man er blodsbeslægtet med. De ovenstående beregninger antyder at en sådan tavle kan blive ganske omfattende. Hvis en slægtsforsker ønsker at finde hele sin nærmeste slægt, gør han nok klogt i at indskrænke sig til at gå tilbage til sine oldeforældre eller tipoldeforældre og søge efter deres efterkommere. I 1937 udkom der en konsanguinitets-tavle for Christian den 10. Den gik kun fire generationer tilbage, altså til tipoldeforældrene, men forfatteren nåede alligevel til det resultat at kongen havde ikke mindre end 668 levende slægtninge.

Der er ikke grund til at tro at en Jensen ville have færre slægtninge. Når først man har fået øjnene op for at slægten ikke blot består af den lige mandslinje, men at mormor og farmor og deres søskende, kusiner og nevøer hører med, så åbner der sig vide perspektiver.

Hvad skotøjsæsken gemte – eller om at redde det nærmeste først

Mange mennesker har oplevet at de har skullet rydde et hus eller en lejlighed efter en af de ældre i familien, som er død. Der vil ofte ligge dynger af papirer, breve, fotografier og andre personlige ting. Undertiden er der god orden i sagerne, undertiden ligger de blot i skotøjsæsker eller store stakke.

*Det er praktisk
at starte med begyndelsen,
og det gælder om at komme
i gang med det samme.
Det kan meget hurtigt
blive for sent.*

I den situation kan man godt føle sig fristet til at kassere det hele, men det bør man i hvert fald ikke gøre. Har man ikke selv tid eller mulighed for at gennemgå alle de æsker og kasser, man har overtaget, bør man kontakte det lokalhistoriske arkiv. Her kan man få vejledning med hensyn til hvad der bør

Vi har alle vore arkiver, og det er ikke sikkert at de er i den mest perfekte orden. Man skal imidlertid være forsigtig med at smide væk, man ved aldrig hvad der kan blive brug for.

bevares. Arkivet vil ofte være interesseret i at indlemme tingene i sine samlinger, og man kan stole på arkivernes diskretion. Hvis man ønsker det, kan man yderligere bestemme at tingene skal være utilgængelige for andre i et vist antal år.

Sagen er, at ethvert menneske har et helt lille arkiv liggende. Det omfatter i hvert fald personnummerbevis, dåbsattest, sygesikringsbevis, men måske også vielsesattest, soldaterpapirer, forsikringspolicer, skøder, eksamensbeviser og meget andet. De fleste har desuden også en del breve og fotografier. Alle disse ting er så selvfølgelig for os, at vi ikke betragter dem som »historiske dokumenter«, men hvis vi tænker på de tilsvarende arkiver, der ligger hos vores bedsteforældre, onkler eller grandtanter er forholdet straks et andet. Her er det let at se at disse papirer kan indeholde en masse oplysninger som vi kan have brug for, når vi skal spore slægtens rødder. Hvilken slægtsforsker ville ikke gerne have arvet for eksempel sine oldeforældres arkiv eller have fundet det på det lokalhistoriske arkiv?

Gå i gang med det samme!

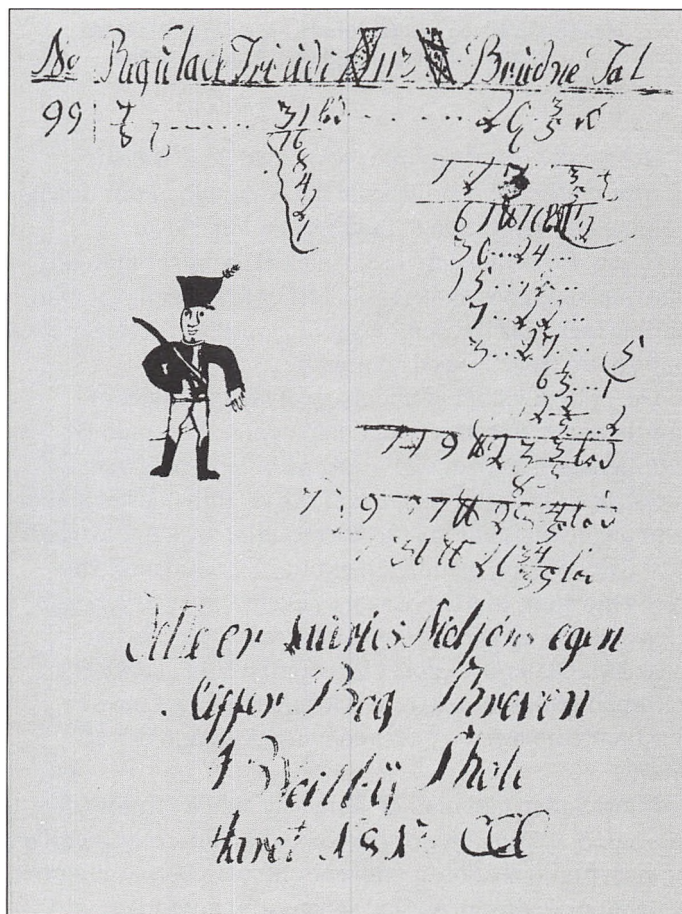
Nu er der imidlertid ikke nogen grund til at vente, indtil vi arver disse papirer. Det er meget klogere at begynde det slægtshistoriske arbejde med at opsøge de ældre i familien og spørge dem ud. I første række har man brug for at få en del konkrete oplysninger: Hvor og hvornår er den pågældende selv født, konfirmeret og viet? Men det er også vigtigt at notere hvad der er af mere eller mindre sikker viden om de foregående slægtled: steder og data, navne på tanter og onkler osv. Husk at notere oplysningerne ned, og skriv hvem der har fortalt dem, og hvornår det er sket.

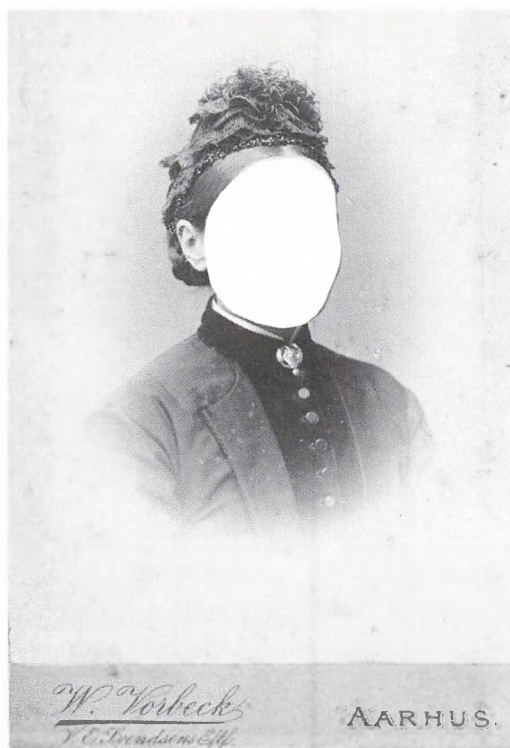
Sådan en samtale vil ofte føre til at den der bliver udspurgt, går på jagt i sit arkiv og finder interessante ting. Det kan være gamle – ikke sjældent meget gamle – attester, skøder, skudsmålsbøger eller breve, som kan indeholde mange oplysninger der er vigtige når man skal i gang med arbejdet på arkivet. Der gælder det nemlig om at vide hvilke sogne man skal lede i, og hvilke årstal man skal slå

ned på. Jo flere oplysninger man har samlet fra familien, desto lettere går arbejdet på arkivet. Dukker der papirer op som er specielt interessante, kan det være praktisk at skrive dem af, eller endnu bedre: få taget en fotokopi af dem. I dag er det jo hverken besværligt eller særlig dyrt.

En dag talen faldt på familie og gamle dage, blev kommodeskuffen trukket ud, og frem kom oldefars Aritmetica. Det er en håndskrevet lærebog i Regne Kunst på godt 300 sider, som eleverne i Vejlbj skole fik udleveret i 1812.

Det er ganske indviklede regnestykker bondedrenge er blevet trænet i. Her ser vi den 12-årige Laurids Niensens arbejde med brøker – og vi ser også at han har fået tid til at tegne en flot soldat i bogen. Vi er jo trods alt midt under Napoleonskrigen, og det har selvfølgelig optaget en rask dreng.

Ser vores familie billeder ud som billedet til venstre? Nej, vil vi nok sige, men det gør de faktisk, hvis billederne ikke er forsynet med navne. Så kan vi nemlig ikke »bruge« ansigtet til noget. Vi kan blot konstatere at sådan så en dame ud i gamle dage. Måske forestiller billedet en af mine fire oldemødre, eller en af deres veninder eller måske en lærerinde. For slægtsforskeren er sådan et billede næsten anonymt. Nu har min mor imidlertid noteret bagpå, at billedet viser hendes farmors søster, Mette fra Todbjerg. Så ved jeg at det er min oldemors søster, hun var født omkring 1830, og hendes forældre var Søren Pedersen Skjæg og Ane Johanne Hansdatter. Billedet har fået ansigt.

Det gælder om at komme i gang med dette arbejde snarest muligt. Ved at udskyde det, kan man alt for hurtigt komme i den situation at man selv er den ældste i familien. Hvis *det* allerede er tilfældet, behøver man dog ikke nødvendigvis at fortvivle. Det er jo tænkeligt at man har kusiner og fætre, som ligger inde med oplysninger eller papirer fra de fælles bedsteforældre.

Det er også vigtigt at undersøge hvad der findes af familieportrætter. Her er det helt afgørende at man får familiens ældste til at skrive bag på billederne, hvem de forestiller. Og det er ikke nok at skrive: min bedstefar eller min onkel. Dels har man to bedstefædre, og kan have haft adskillige onkler, men hvem er mig? Der skal altså stå: NN's mormor, Mette Nielsen og eventuelt et cirka årstal. Husk også at skrive bag på de fotografier, du selv har liggende. Der er ikke noget så ærgerligt som at arve et gammelt fotoalbum, hvor der formentlig er en masse familiemedlemmer – man ved blot ikke hvem der er hvem.

Efterhånden kan man få samlet sig et helt familiearkiv af originaldokumenter og billeder, afskrifter og kopier. Det er mest praktisk at ordne tingene efter den person eller det ægtepar de vedrører. Vi skal senere se at der findes

forskellige nummereringssystemer, der gør det forholdsvis nemt at holde orden i tingene.

Hvis man ikke sørger for at holde styr på disse ting, kan man bare en skønne dag ikke selv finde rundt i samlingen. Uden ordentlige oplysninger er dette arkiv heller ikke til megen nytte for andre, og på et eller andet tidspunkt går det jo i arv til yngre generationer. Hvis der ikke er nogen i familien der er interesseret i sagen, kan man aftale at materialet skal afleveres til det lokalhistoriske arkiv. Så kan andre få gavn og glæde af det.

Foruden at få alle disse konkrete oplysninger lokket ud af familiens ældste, kan man måske også få dem til at berette om slægten og om gamle dage. Her er der i hvert fald to problemer: Kan man overhovedet få dem til at fortælle, og i hvor høj grad kan man stole på at de erindrer præcist og rigtigt?

Mange vil erklære at de ikke har oplevet noget der er værd at fortælle om, og det er i hvert fald ikke rigtigt. Her skal spørgeren nok lave en emneliste over ting han gerne vil høre om. For eksempel: Hvor gik du i skole, hvilke fag havde I, hvordan var forholdet til lærer og kammerater? Eller: Hvordan boede I, hvor stor var lejligheden, hvordan var den møbleret, hvordan holdt I jul? Eller prøv at få fortælleren til at beskrive hvordan forældre og andre slægtninge så ud og hvordan de gik klædt.

Spørger man på den måde, varer det sikkert ikke længe inden tungen kommer så meget på gled at man kan starte en båndoptager; der vil sjældent være tid til at notere det hele ned.

Hvor meget man så kan stole på det fortalte i alle dets detaljer, er en særdeles individuel sag. Man kan prøve at kontrollere, hvor det er muligt, og man skal være skeptisk over for traditioner om fornemme aner. Men under alle omstændigheder vil man kunne få en del oplysninger og skildringer, som det er svært – eller fuldstændig umuligt – at fremskaffe på anden måde.

Hvorfor der kan findes meget – ikke mindst om »almindelige« mennesker

Dette lille gruk af Kumbel har overskriften: Har alle Deres oldeforældre haft fåresyge? – reaktioner ved udfyldelsen af omfattende spørgeskema. Piet Hein har her givet udtryk for en fornemmelse de fleste genkender, og mange tror nok at det er vor tid der har fundet på at spørge og forlange oplysninger om alt mellem himmel og jord. Det er bare helt forkert. Så længe der har eksisteret en egentlig stat, har øvrigheden stillet økonomiske – og andre – krav til borgerne. Efterhånden som middelalderens konger fik opbygget en administration, var det vigtigt for den at holde styr på hvem der skulle betale skat og hvor meget der skulle betales. På samme måde måtte de store godsejere vide hvilke bønder der hørte godset til og føre regnskab med at de betalte deres afgifter.

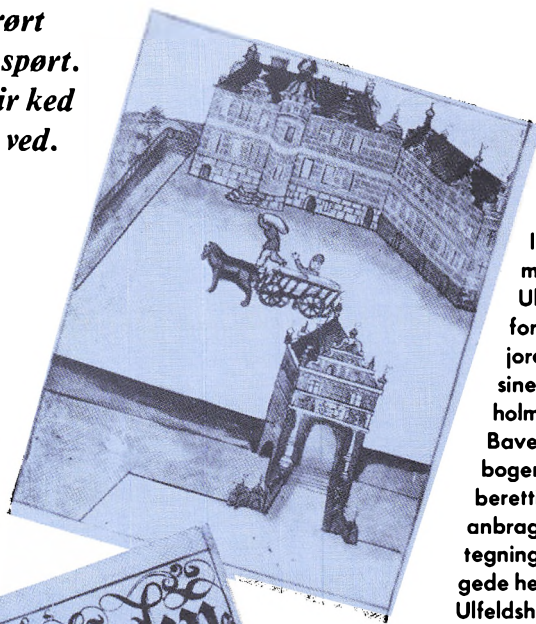
Det blev kort sagt nødvendigt for alle der ejede noget – eller havde krav på andre mennesker – at skrive ned. Staten førte lister over skatteyderne, godsejerne over deres fæstebønder, kirken holdt regnskab med hvem der betalte tiende, og alle der ejede hus eller jord passede godt på deres adkomster, dvs. skøder og andre dokumenter der viste at de besad deres ejendom med rette. Alle disse arkivalier er i egentligste forstand guld værd, og derfor blev der passet godt på dem. Det forhindrer selvfølgelig ikke at tidens tand – og det vil her navnlig sige: brande og almindelig vanrøgt – har fortæret en del af det der har eksisteret.

Riget fattes penge – derfor findes der kirkebøger

Den ældst bevarede kirkebog er optegnelser fra Nakskov 1572-90, derefter følger Hjordkær 1573 og Nordby på Fanø fra 1611. Forskellige bisper var ivrige for at få præsterne til at føre kirkebøger, så der har sikkert været flere end disse, de er blot ikke bevaret. I 1645 og 1646 udgik der imidlertid et brev fra Christian den 4. om at alle præster skulle føre fortegnelse over fødte, viede og døbte. Gjorde han ikke det, havde han forbrudt sit kald. Påbudet passer godt til kongens valgsprog Regnat Firmat Pietas (fromhed styrker rigerne), men endnu bedre til den folkelige udlægning af RFP, nemlig Riget Fattes Penge. Det gjorde det i højeste grad under svenskekrigene. Da der skulle udskrives en skat der omfattede alle rigets indbyggere, var det praktisk at føre (kirke)bog over befolkningen. Slægtsforskerne har grund til at tænke venligt på kongens pengemangel, som ligger bag indførelsen af denne vigtige kilde.

Desværre er det ikke alle kirkebøger der er bevaret tilbage til 1645/46, men fra omkring 1812-14 kan man regne med at der er bevaret komplette kirkebøger fra alle

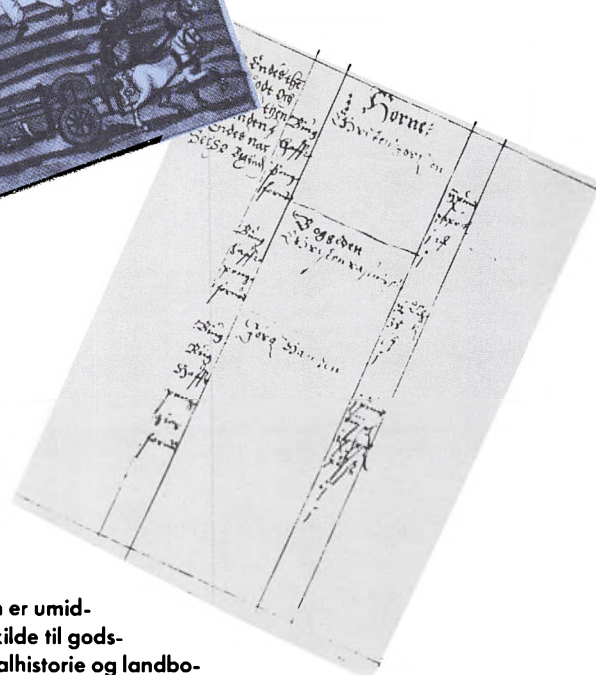
*Man blir rørt
når man blir spørt.
Men man blir ked
når det blir ved.*

I 1588 fik adelsmanden Jacob Ulfeldt lavet en fortegnelse – en jordebog – over sine godser Ulfeldsholm, Selsø og Bavelse. Forrest i bogen har han med berettiget stolthed bragt en farvelagt tegning af sit nybyggede herresæde Ulfeldsholm – det nuværende Holckenhavn.

Jacob Ulfeldt var godt klar over hvorfra hans rigdomme stammede, derfor indledes fortegnelsen over de mange bondegårde han ejede med en tegning af bønder der sår og pløjer.

Jordebogen er umiddelbart en kilde til godshistorie, lokalhistorie og landbohistorie. Men den kan også udnyttes af slægtshistorikerne. Sogn for sogn og gård for gård får vi nemlig oplyst navnene på Jacob Ulfeldts fæstebønder. Her er det Christen Jørgensen i Horne, Christen Rasmussen og Jørgen Hansen i Bøggeden (dvs. Bøjden). Tilmed får vi oplyst hvilke afgifter (leveret i byg, havre osv.) de skal betale til herremanden.

Bråby kirkebog, fødte 1882. Landsarkivet for Sjælland.

1882.	Mathiasen	30 juli 1882.	Mathiasen
8	15 ^{de} August Lars August Rudolf 1882. Larsen	Født i Kirkeby 8 Oktober 1882.	Jens. Jø Kirsten Jø Jensen, Br
9	3. Oktober		

Copu.

Nr.	Brudgommens Navn, Alder, Gaandtering og Opholdssted.	Brudens Navn, Alder, Gaandtering og Opholdssted.
3.	Ungkarl. Jens Larsen af Pusstrup. 24 ^{de} Aar, født i Bråby	Rigen. Ingen. Birgitte Jensen af Bråby Holm. 20 Aar, født i Kirkeby
4.		
8.	20 ^{de} Cjllr. Hans Peter Christensen	Født i Kirkeby den 7 ^{de} September 1857 Damen Christ og Lyk. Sophie 35 Aar. Br
9.	17 ^{de} Aar. Jørgen Larsen	Født i Kirkeby den 24 ^{de} Mai 1858 Jens Larsen Karen Engelb 37 Aar. Br

Bråby kirkebog, konfirmerede 1872. Landsarkivet for Sjælland.

Confirmerede

Nr.	Confirmandens Navn og Opholdssted.	Confirmandens Faders eller, hvis han er Slegfredson, hans Moders samt i fornødent Fald Huusbondens eller Pleieforalderens Navne og Bopæl.
1.	Jens Larsen af Bråby Courten	Clas 1872. 13 ^{de} Dønsdag efter påsken Confirmeret Pater af Uthidsmanst. Lars Poulsen og hustru Haren Jacob Nielsen af Bråby Overdrev. Hans Christensen

Kundstrop
Larsen og
Birgitte
af Hølen (21)

Barn af Pigen Bodil Marie Jensen - Bråby
Datter: Ledvordes Jens Christianus - Bråbyhølen
Arbejder: Lars Poulsen - Bråby
Ung. Peter Larsen - Bråbyhølen

✓ Ierede.

Hvem Forloverne ere.	Vielses-Dagen.	Om Vielsen er foretaget i Kirken eller Hjemme, og i sidste Tilfælde Bevillingens Datum.	Hvor anført i det alm. Sævnf. Reg.	Anmærkninger.
Ledvordes Jens Christianus af Bråby Hølen og Puits. Lars Poulsen af Bråby.	22 Juli 1882			Lyat 1 ^{de} Gang 25 Juni 1882 Bråby kirkebog, viede 1882. Landsarkivet for Sjælland.
Hert. Jacob Andersen, Lønn Børnshøj	25 ^d			
Johansen Hans Magne af af Høje af Høje	<p>Bevad af Pigen Maron Margrethe Mannitt af Thybjerg alle på Højen Datter Jens Johansen af Glåmsø, Datter Andreas Johansen af Sandby og Datter Rich. Maaf af Linge. Barn af Pigen Karen Lasse af Højen af Christiane, Datter Valde na Datter Larsen Jens Larsen og Jens Larsen af Høje Pigen Marjen alle af Bråby</p>			

✓ Dreng.

Confirmandens Fødested, Fødselsaar og Dag, ubiist ved Døbe-Attest.	Dom angaaende Kundskab og Opførel.	Naar og af hvem vaccineret.	Hvor anført i det alm. Sævnf. Reg.
den følgende Dreng af Bråby Høje. født 17 ^{de} Novbr. 1857. døbt 24 ^{de} Mai 1858.	Den usatlig god Kundskab Meget god Opførel.		
Den 14 ^{de} Juni 1858	Meget god Kundskab		

sogne i landet. Der kom nemlig en forordning i 1812 om at kirkebogen skulle føres i to ens eksemplarer, det ene af præsten, det andet af degnen. Man kan ikke altid stole på at eksemplarerne er helt ens, men til gengæld kan man regne med, at i hvert fald det ene er bevaret. De to sæt kirkebøger måtte nemlig aldrig være under samme tag om natten – netop for at de ikke skulle gå til ved brand.

1812-forordningen medførte flere forandringer. For fremtiden skulle kirkebogen nemlig føres på fortrykte skemaer, og det vil sige at disse »nye« kirkebøger indeholder følgende typer af oplysninger:

1. Fødsler

med oplysning om år og dag, barnets navn, dåbsdata, forældrenes navn, stilling og bopæl og faddernes navn, stilling og bopæl. Ofte oplyses moderens alder.

2. Konfirmationer

med oplysning om år og dag, konfirmandens navn og opholdssted, eventuelt fødselsdato, ofte skudsmål om kundskab og opførsel og vaccination samt forældres (evt. husbonds eller plejeforældres) navn og bopæl.

3. Copulationer

dvs. vielser, med brudeparrets navne, ægteskabelige status (ungkarl, enke osv.), håndtering og opholdssted, vielsesår og -dag og forlovernes navne, ofte med stilling og bopæl, måske med underskrift. Evt. vaccinationsdato, som fra 1824 burde være obligatorisk, men som ikke altid er det.

4. Dødsfald

med oplysning om afdødes navn, dødsår og -dag, håndtering og opholdssted samt alder eller fødselsdato. Anmærkningsrubrikken kan have oplysninger om handicap (blind, vanfør osv.), dødsårsag og andet.

5. Til- og afgangslister

som burde registrere alle til- og fraflyttede med navn, dato, håndtering og hvorfra de kom eller hvor de rejste hen. Listerne er dog langt fra dækkende, og der er størst chance for at finde ugifte tjenestefolk, men de flyttede til gengæld også ofte.

6. Jævnførelsesregistre

Det var meningen at oplysningerne i alle de foregående lister skulle samles her for hver enkelt person. Ved at slå op under ét navn i jævnførelsesregistret skulle man kunne

finde henvisninger til den pågældendes fødsel, vielse, død osv. Det er desværre uhyre sjældent at registrene kan bruges på denne måde.

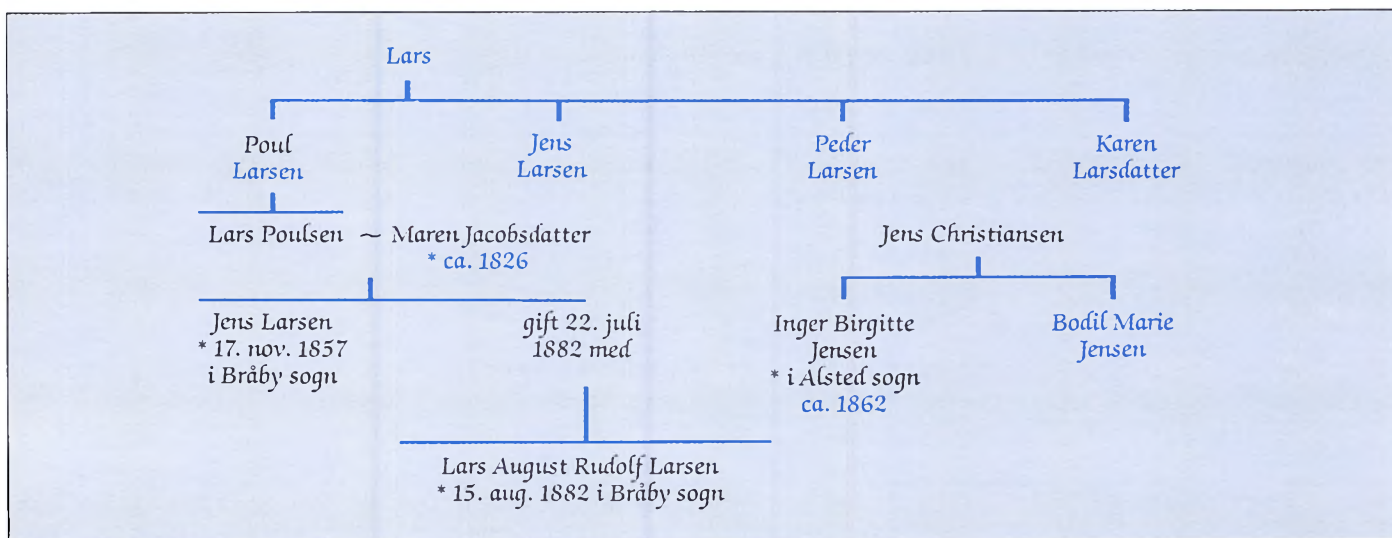
Der skete siden enkelte praktiske ændringer i kirkebøgerne. Fra 1833 skulle dødsregistret oplyse den afdødes fødested og faderens navn, ved konfirmation skulle anføres fødselsdato og fødested, og ved vielse skulle det bemærkes om vielsen havde fundet sted i et andet sogn end det normale, dvs. brudens hjemsgn. Efter 1844 angives moderens opholdssted på 10-månedersdagen før fødslen, når der var tale om uægteskabelige børn. Efter 1854 blev til- og afgangslisterne sjældent ført i byerne, og de blev endeligt afskaffet i 1875. Fra og med 1891 indeholder kirkebøgernes dødsregistre »så vidt muligt« oplysninger om afdødes fødested, forældre, eventuelle ægtefælle og sidste fælles bopæl.

Det er umiddelbart klart at hele kirkebogens system af oplysninger giver slægtshistorikeren glimrende muligheder. Lad os se på et enkelt tilfældigt valgt eksempel:

Ifølge kirkebogen for Bråby sogn på Sjælland blev *Lars August Rudolf Larsen* født 15. august 1882. Forældrene var »inds.« (dvs. indsidder) Jens Larsen og hustru Inger Birgitte Jensen, 21 år, fra Bråby Holm. Barnet blev båret af pigen (det vil sige den ugifte kvinde) Bodil Marie Jensen af Bråby. Ud fra navnet kunne det godt være en søster til moderen. Blandt fadderne træffer vi arbejdsmand Lars Poulsen fra Bråby, som efter navnet kunne være farfar til den nyfødte, samt ledvogter Jens Christiansen af Bråby Holm – måske morfaderen.

Da det hele ser meget lokalt ud, er det naturligt at blade gennem vielserne i Bråby, og vi skal da heller ikke mere end ca. tre uger tilbage, før vi under den 22. juli 1882 finder vielsen mellem ungarl Jens Larsen af Suserup, 24½ år, født i Bråby og pigen Inger Birgitte Jensen, 20 år, født i Alsted. Forloverne var de to vi kender som dåbsvidner Lars Poulsen og Jens Christiansen. Desværre mangler oplysningen om brudgommens vaccinationsdato.

Så hurtigt kan man begynde at optrælle nogle slægtsforbindelser. De oplysninger der endnu er usikre er trykt med farve.

Det var med tungt hjerte og blandede følelser at pastor Hans Bjerregaard foretog en hjemmedåb i Hjermind den 13. februar 1803. Barnet var nemlig født uden for ægteskab af en 42-årig ugift pige. Det var slemt nok, men værre endnu: faderen var en »knøs« der tjente i gården – det var såmænd kun godt fire år siden han blev konfirmeret. »Sandelig ingen trøstelig Begyndelse« noterer Bjerregaard i sin kirkebog. Han giver sig dog ikke af med at fordømme moderen. Han noterer sig at hun var både skæv og halt, »men ellers et

Handwritten church record in Danish, mentioning names like Niels, Peder, and Anders, and dates like 12 Febr. and 10 Febr.

fornuftigt og i sin Christendom vel oplyst Fruentimmer der i meere end 20 Aar med Berømmelse har forestaaet hendes gamle, endnu levende Faders Huusholding.« Og så tilføjer han eftertænksomt at man ikke bør glemme »den skønne Regel 1. Cor. 10,12!«. Det er her apostlen skriver: Derfor, hvis som tykkes at stå, se til, at han ikke falder. Tilværelsen har måske ikke været så morsom for den skæve og halte pige – hvordan mon fremtiden blev for hende, for den unge knøs, og for deres barn?

Det er ellers et godt identifikationsstegn, når man skal skelne mellem flere jævnaldrende af samme navn.

Nu ved vi imidlertid at Jens Larsen skal være født i Bråby omkring januar 1858. Men husk: Man skal aldrig lægge for stærk vægt på aldersangivelserne. Her passer den dog rimeligt godt, for kirkebogen oplyser at Jens Larsen blev født den 17. november 1857 som barn af indsidder Lars Poulsen og hustru Maren Jacobsdatter, 31 år gammel, af Bråby. Barnet blev båret af Karen Larsdatter og blandt fadderne ser vi ungarlene Jens Larsen og Peder Larsen, alle af Bråby. Det kan muligvis være søskende til Lars Poulsens far.

For en sikkerheds skyld kan vi se efter Jens Larsens konfirmation. Og ganske rigtigt: 1. søndag efter påske blev Jens Larsen konfirmeret; han er født 17. november 1857, søn af arbejdsmand Lars Poulsen og hustru Maren Jacobsdatter af Bråby Overdrev. Om konfirmanden oplyses, at han havde »temmelig god kundskab og meget god opførsel«.

Som slægtstavlen viser, har allerede disse fire hurtige opslag i kirkebogen givet os en del viden om Lars August Rudolfs Larsens aner. Vi har også fået en fornemmelse af nogle flere slægtssammenhænge – de er trykt med farve og de skal kontrolleres, før vi kan stole på dem – og vi ved noget om hvor og hvornår vi skal lede videre for at finde flere aner.

Kirkebøgerne efter 1812 er gennemgående ordentligt ført og ikke så svære at læse. De ældre kirkebøger som ikke blev ført på skemaer kan derimod godt give vanskeligheder. Skriften kan være svær at læse, så det er godt begyndere ikke skal starte her. Præsten kan også godt være noget summarisk i sine oplysninger, fx opgiver han ikke altid moderens navn ved fødslen. Eller han kan finde på at skrive, at han begravde en fattig gammel mand – uden at notere hvad manden hed!

Til gengæld kan der være utraditionelle bemærkninger i kirkebogen. Da præsten i Vesterbølle kom hjem efter at have forrettet en vielse den 7. januar 1776, var han grundigt misfornøjet. Han fik luft ved at notere følgende i

kirkebogen: »NB. Brudgommen var så drukken, at han ej kunne stå, men måtte holdes af sin broder under forretningen, og under prædikenen faldt han ud af stolen, hvor han sad og trimlede hovedkuls ud på kirkegulvet. Afskyelig spektakel!«

Kirkebøgerne findes på landsarkiverne, men Rigsarkivet har mikrofilm af dem, og det samme har mange lokalhistoriske arkiver for deres eget område. De er tilgængelige 50 år efter at de er udskrevet – dog er protokoller der kun rummer døde og begravede tilgængelige efter 10 år.

Folketællingslister

Takket være kirkebøgerne kan vi altså følge befolkningen frem og tilbage gennem tiden. Vi er imidlertid så heldige, at vi til kontrol og supplement har en anden landsomfattende kilde som giver et tværsnit af befolkningen. Det er folketællingerne.

Den ældste egentlige folketælling er fra 1787. Her opregnes alle danskere, familie for familie med oplysning om navn, alder (der regnes med løbende år, ikke fyldte år), stilling i familien (mand, kone, barn), gift eller ugift og erhverv. De næste tællinger kom i 1801, 1837 og 1840; den sidste mangler dog desværre for nogle byers vedkommende. Derefter følger tællinger med fem eller ti års mellemrum indtil 1901, hvorefter der er tællinger med fem års mellemrum.

Fra og med 1845 oplyses også fødested, fra 1901 fødselsdag, årstal for vielse og for eventuel tilflytning til sognet. Ved man derfor hvor en familie har boet, sådan at man kan finde den i folketællingen, kan man derefter ofte gå direkte til en kirkebog for at finde vielse eller fødsel. Det er altid klogt at benytte begge disse kilder, så man er sikker på at det er de rigtige personer man har fået fat i. Det er ærgerligt at køre ud ad et galt spor.

Folketællingerne findes på Rigsarkivet, men landsarkiverne har kopier frem til 1860, og det samme har flere lokalhistoriske arkiver. Tællingerne er utilgængelige i 80

Byernes eller Stedernes Navne med Anførelse af Gaarde, Huse, o. s. v.	Antallet af Familierne i hver Gaard og hvert Huus.	Samtlige Personers Navne i hver Gaard, hvert Huus, hver Familie.	Enhver Persons Alder, det løbende Årberetstidspunkt.	Gift, Ugift, Entemand eller Ent.	Fødestedet, nemlig Kiøb, Stads og paa Landet Segnets og Amtets Navn.	Personernes Titel, Embede, Forretning, Haandværk, Næringsovei, Stilling i Familien eller hvad de leve af.	Af disse vare Forstanden berøvede, fældede eller afstindige.	
							Antal	Evgdommens Barighed.
72) Husb -	18	Jens Nielsen - - - - Dorte Johanne Njels D - Karen Marie Jens D - Njels Jensen - - - - Njels Njelsen - - - - Hanne Lorenz D. -	43 41 11 5 79 27	} gift } gift } gift } gift } gift } gift	Langesø Husbmand Lindet Hornummand, færdig Ørslykke Vesterborg Vesterborg			

I dette udsnit af folketællingen 1845 for Horslunde får vi præsenteret husmand Jens Njelsen, hans kone der er jordemor, deres børn, konens far og en tjenestepige. Desuden oplyses alder og fødested, og det kunne se ud som om familien havde flyttet en del – mand, kone, børn og bedstefar har nemlig hvert sit fødested. Nu viser det sig dog at Langesø ligger i Vesterborg sogn og Ørslykke i Horslunde sogn. Det betyder at bedstefaderen er fra Vesterborg, men må være flyttet til Lindet i Birket sogn, hvor datteren er født. Hun har så fundet en mand fra Vesterborg sogn og de har bosat sig og fået deres børn i Horslunde sogn. Selv om der blot er tale om tre nabosogne, kunne det godt have været besværligt at følge disse flytninger gennem kirkebogen alene. Derfor er folketællingerne efter 1845 med deres fødestedsoplysninger så nyttige.

år, men hvis man ansøger, kan man få adgang til folketællingen i 1911.

Foruden disse egentlige folketællinger, var der en tælling i 1769, men der er næsten ikke bevaret noget af den. Lidt bedre forholder det sig med *Oeders efterretninger*. Det er en tælling af ægtepar, enker og enke-mænd i København, Sjælland, Møn og Bornholm. Den oplyser alder på mænd og kvinder, men har kun navn for mændene. Den findes på Rigsarkivet.

Mange byer har undertiden lavet lokale tællinger, som kan give nogenlunde de samme oplysninger som de »rigtige« folketællinger. De findes på landsarkiverne.

For ældre, til dels meget gamle, tider kan der findes skattelister der opregner de skattepligtige, det vil oftest sige mænd og eventuelt tjenestefolk. Man skal ikke vente flere oplysninger end navn og skattebeløb, men det kan undertiden være nyttigt nok. Sådanne lister kan findes både i Rigsarkiv og landsarkiv.

I kongens klæ'r – lægdsrullerne

Et af slægtsforskerens mest besværlige problemer er, at folk ofte flyttede. Det gælder også landbefolkningen. Sammenligner man tællingerne 1787 og 1801, viser det sig at ca. 41% af landbefolkningen flytter væk fra deres sogn i løbet af disse 14 år, og af befolkningen i 1801 er ca. 32% tilflyttere. Bybefolkningen har flyttet endnu mere.

Navnlig de nyere kirkebøger kan give nogle oplysninger herom, og tællingerne efter 1845 er fortrinlige, når det gælder om at finde *hvorfra* folk er kommet. Det er straks

langt værre når man vil lave en efterslægtstavle, og folk flytter bort fra deres fødestavn.

Her er lægdsrullerne og sørullerne en glimrende hjælp. Indtil 1788 var det godsejerne der stod for udskrivningen af soldater, og det er noget spredt hvad der er bevaret af ruller fra denne periode. Derefter overtog staten udskrivningsvæsenet. Landet var inddelt i udskrivningskredse, der igen var opdelt i *lægder*, som i reglen svarede til et sogn. Landsarkiverne har hjælpemidler til at finde rundt i systemet, og der findes også trykte vejledninger. Man skal huske på, at det oprindeligt kun var bøndernes sønner der skulle springe soldat. Den almindelige værnepligt blev først indført i 1849.

Der blev anlagt en hovedrulle hvert tredje år, og der blev ført til- og afgangsruller der knytter hovedrullerne sammen. I rullen oplyses ikke blot den værnepligtiges navn, alder og højde, men også hans fødested og faderens navn. Hvis – eller når – de unge mænd flyttede, vil man i rullen finde henvisninger til såvel gammelt som nyt nummer, og derved bliver det muligt at følge de værnepligtiges vandring.

Oprindeligt blev man optaget i lægdsrullen ved sin fødsel, fra 1849 ved konfirmationen eller når man fyldte 15 år.

Der gælder særlige regler for marinen. Her var det befolkningen i kystdistrikterne, de såkaldte kystlimitter, og de søvante købstadsbeboere der var værnepligtige. De blev optaget i særlige søruller, som var opdelt efter mand-skabets alder. Systemet eksisterede fra 1802 til 1861, derefter skal man søge marinens værnepligtige i den almindelige lægdsrulle.

Lægdsruller før 1790 skal findes i landsarkiverne (godsarkiver og amtsarkiver), 1790-1869 i Rigsarkivet (men med mikrofilm på landsarkiverne frem til 1860) og derefter i landsarkiverne. Rullerne er først tilgængelige 80 år efter den værnepligtiges fødsel.

De der ejede lidt eller meget

For at beskytte umyndige arvinger (og måske også for at kunne opkræve en afgift), har staten gennem 300 år haft et vist opsyn med hvad der skete med dødsboer. Der findes enkelte meget gamle skifteprotokoller (Vordingborg fra 1574), men i 1683 sættes det hele i system. Hvis der var

Christen Haagensen

Et Kakkelds af Hø	2 2/2
En Bæk med et grønt Rødmælkens Bæk	1 2/2
Agner og nye jord. Klammus	1 2/2
Et min Jord i Skov	1
Et min Jord med et grønt Lyng	3
Et min Jord med et blaak Lyng	3
En Bæk med et min	4
En min Jord med et min	4
En min Jord med et min	1
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	6 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2

I 1752 døde gårdmand Christen Haagensen i Gundsømagle og skiftet giver en indgående beskrivelse af hjemmet. I stuen har der ikke blot været bord, bænke, stole, hønsebænk, egeskab, et par kister og en jernkakkeld, men hele to himmelsenge med henholdsvis blå og grønt omhæng.

Christen Haagensen

En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2

Efter at have vurderet indboet, er takseringsmændene gået ud i stalden hvor der var 8 heste, 4 plage, køer, svin m.m. Også det korn der stod på marken blev vurderet. Aktiverne blev gjort op til mere end 1066 rigsdaler, men desværre var passiverne en anelse højere, så der blev ikke nogen arv til enken og de tre børn, der var i alderen 3 til 6 år. Enken mente dog at hun kunne føre gården videre og betale enhver sit, »da hun ved Guds forsyn venter at indtræde udi nyt ægteskab.« Hvordan det gik, kan vi læse om i illustrationen på side 31.

Christen Haagensen

En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2

Bogsamlingen var ikke stor, men man havde til gengæld nogle meget vigtige værker: Christian den 5.s lovbog, Frederik den 4.s bibel, et opbyggeligt skrift og to salmebøger.

183
Den 14. oktober 1704 foretog borgmesteren og byfogeden i Køge et skifte efter en af byens borgere, Jacob Christensen. Den afdøde efterlod sig nok en enke, men ingen børn, og netop derfor er skiftet meget oplysende. Blandt arvingerne opregnes nemlig Jacob Christensens mor, Margrete Raskesdatter, der var enke efter Christen Jacobsen og som boede så langt væk som i Store Darum to mil nord for Ribe. Desuden får vi navnet på hans broder, der bor i Køge og navne på to brødre i Store Darum, der på fire søstre og deres ægtemænd, som alle boede på Ribe-kanten. På én gang altså en stribe oplysninger, som det kunne være vanskeligt, eller umuligt, at finde på anden måde.

Den 14. oktober 1704 foretog borgmesteren og byfogeden i Køge et skifte efter en af byens borgere, Jacob Christensen. Den afdøde efterlod sig nok en enke, men ingen børn, og netop derfor er skiftet meget oplysende. Blandt arvingerne opregnes nemlig Jacob Christensens mor, Margrete Raskesdatter, der var enke efter Christen Jacobsen og som boede så langt væk som i Store Darum to mil nord for Ribe. Desuden får vi navnet på hans broder, der bor i Køge og navne på to brødre i Store Darum, der på fire søstre og deres ægtemænd, som alle boede på Ribe-kanten. På én gang altså en stribe oplysninger, som det kunne være vanskeligt, eller umuligt, at finde på anden måde.

Christen Haagensen

En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2
En min Jord med et min	5 1/2

Huset var på mange måder velforsynet, der var både suppe- og fiskefæde samt hele 19 tintallerkener. Og der var vel at mærke tale om krontin, som var den fineste tinkvalitet.

fraværende eller umyndige arvinger, *skulle* der foretages et skifte, medmindre der forelå tilladelse til at hensidde i uskiftet bo. Men selv om arvingerne var myndige, kunne der nu godt foretages skifte, og man bør altid undersøge om der foreligger en sådan bodeling.

Skifterne er på mange måder en af slægtsforskerens morsomste kilder. Der kan være »magre« skifter, navnlig hvis boet var fattigt, men det gode skifte er i princippet en fuldstændig fortegnelse over, og vurdering af, den salig

Gården matr. nr. 17 A i Errindlev, Fuglse herred.

I realregistret oplyses at Peder Ottosen får skøde 1865 fra Otto Rasmussen der henvises til

Skøde- og panteprotokol nr. 15 s. 646 som oplyser at der er tale om far og søn

Realregistret oplyser også at: Otto Rasmussen får skøde 1854 der henvises til

Skøde- og panteprotokol nr. 12 s. 489 som oplyser at han køber gården af baroniet Sønderkarle

Navneregistret til baroniets fæste-protokol oplyser at: Otto Rasmussen har fået gården i fæste 1824 og at den gamle fæster hed: Rasmus Hansen Møller

Folketællingen 1834 har: Otto Rasmussen * ca. 1798, hans kone: Bodil Henriksdatter, sønnen: Peder Ottosen * ca. 1833

Folketællingen 1801 har: Rasmus Hansen * ca. 1764, hans kone: Dorte Ottesdatter, sønnen: Otte Rasmussen * ca. 1797, husbonds mor: Maren Rasmusdatter

Registret til fæsteprotokollen oplyser at: Rasmus Hansen har fået gården i fæste 1785 og at den gamle fæster, Hans Pedersen Møller var hans far

Registret til skifteprotokollen fortæller at: Hans Pedersen Møller dør 1785, hans enke var Maren Rasmusdatter, sønnen hed Rasmus Hansen, og han havde fået faderens gård

Folketællingen 1787 har: Rasmus Hansen * ca. 1765, ugift, og hans mor, enken Maren Rasmusdatter

Yderligere fortæller registret til fæsteprotokollen at: Peder Hansen Møller fik en gård i Errindlev i fæste 1735

Opstillingen viser hvor mange slægtsoplysninger man kan finde ved at følge en ejendom i realregister, skøde- og panteprotokol og fæsteprotokol. Det er nemt at supplere med andre kilder – her er folketællingen brugt, men oplysningerne skal selvfølgelig også kontrolleres i kirkebogen.

afdødes efterladenskaber. Stue for stue bliver boligen gennemgået: Hvad var der af borde og stole, tin- og kobbersager, malerier og bøger, dyner og hovedpuder, den afdødes klæder, køkkentøj, tallerkener og fade? Hvad fandtes der af kreaturer i stalden, redskaber og materialer i værkstedet eller varer i købmandsgården? Hvad var der af gæld og tilgodehavender?

Foruden alt dette indeholder skiftet også gode oplysninger om hvem arvingerne var. Vi får opregnet den efterladte ægtefælle, børn (ofte med oplysning om alder) og svigerbørn, undertiden med værger og formyndere, som ofte var farbrødre eller morbrødre. Selv skifter efter barnløse personer kan overraskende nok være særdeles givende. Her kan man nemlig få oprullet hele brudstykker af efterslægtstavler med de afdødes søskende, fætre og kusiner samt deres børn og børnebørn.

Alle disse slægtshistoriske oplysninger kan bruges som kontrol af de data vi har fundet i andre kilder – og husk: alt det vi finder *skal* passe sammen.

I dag er det dommeren der er skifteforvalter, så det er ikke svært at finde nyere skifter. De er til gengæld ofte ret uinteressante. Kommer man tilbage til begyndelsen af 1800-årene var skiftesystemets opbygning ret broget, idet de forskellige grupper i samfundet havde hver sin slags skifteforvalter. Systemet er dog ikke mere indviklet end at det er til at finde ud af. Der er forskellige vejledninger og håndbøger, der er navnregistre til de allerfleste af skifteprotokollerne, og de vil ofte stå opstillet på arkivernes læsesale. Man bør heller ikke forsømme at se om der skulle findes »dokumenter til skifteprotokollen« – i bedste fald kan de rumme hele små privatarkiver.

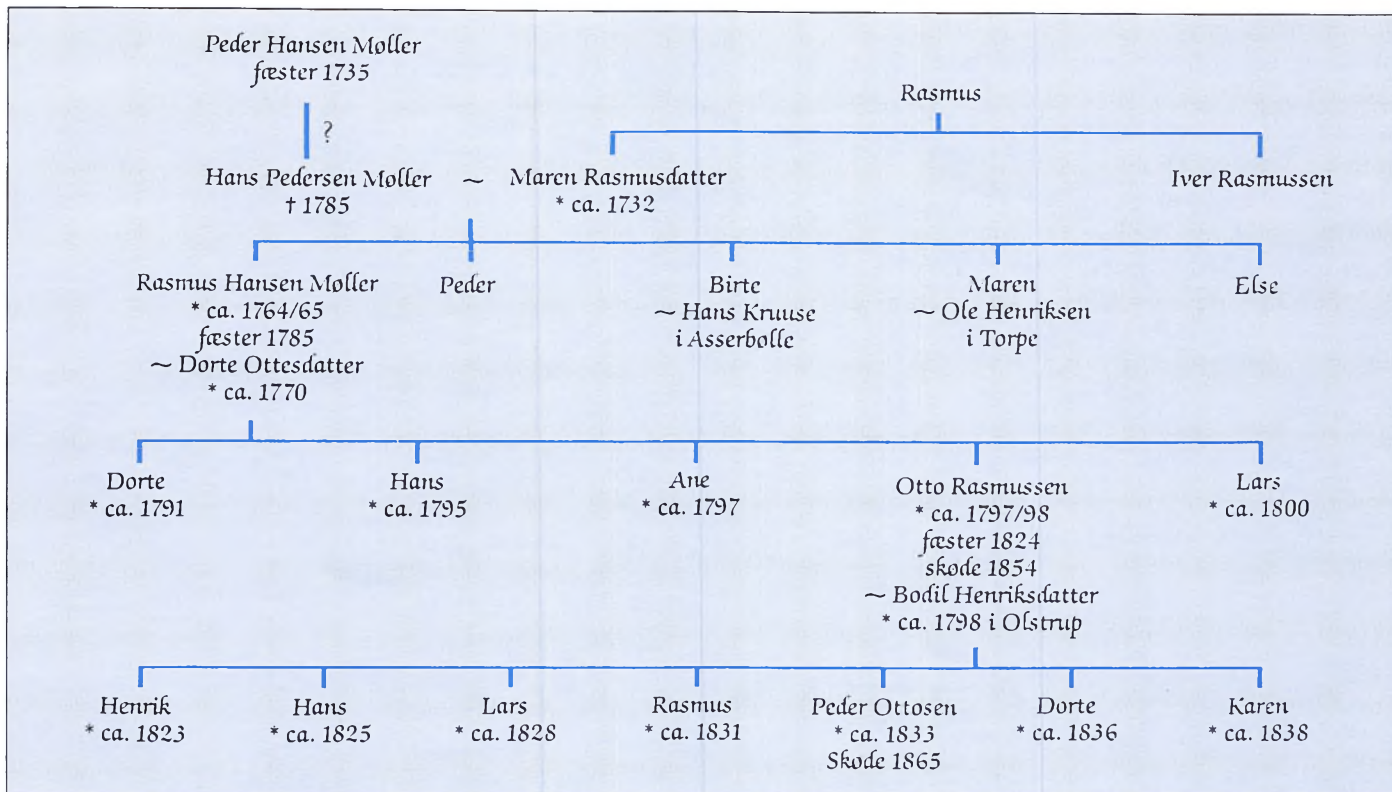
Leder man forgæves efter et skifte kan grunden være, at der er foretaget privat skifte, eller at protokollen ganske enkelt ikke er bevaret.

Gård og hus

Der findes gode arkivalier der kan fortælle om hvem der har ejet gårde og huse. Begynder man i nutiden skal man blot finde ejendommens ejerlav og matrikelnummer. Med de oplysninger i hånden opsøger man *tingbogskontoret*, hvor man får oplysninger om ejendommens ejer, dens gæld og servitutter. Hver ejendom har sit tingbogsblad med referater af skøder – og dermed oplysninger om ejerne. På tingbogskontoret kan man på den måde komme tilbage til 1927.

Det ældre materiale findes på landsarkivet, og i nogle tilfælde i kopi på det lokalhistoriske arkiv. Skøder og gældssætninger er indført i en skøde- og panteprotokol, som er ført kronologisk efter tinglysningsdato. Det er derfor besværligt at arbejde med den, men der findes til alt held et såkaldt *realregister*. Det er ordnet efter matrikelnummer, og hver ejendom har sit blad med oplysninger om ejerne og henvisninger til hvor og hvornår skøder og andre adkomstdokumenter er indført i skøde- og panteprotokollen. Forud for realregistre har der været ført alfabetiske navnregistre.

Skøde- og panteprotokollerne blev påbudt i 1683. Der er bevaret enkelte ældre, men for landdistrikternes vedkommende findes de ofte først fra 1738. Der er hjælpemidler til

Det umiddelbare resultat af undersøgelsen bliver denne slægtsopstilling, som giver mange oplysninger om hvilke år man skal slå op under i kirkebogen:

at finde rundt i systemet og desuden gode trykte vejledninger.

Allerede en del år før man når til 1738, skal man dog lede et helt andet sted for at finde hvem der har boet på de enkelte gårde. På det tidspunkt var det overvældende flertal af bønder nemlig fæstere under en godsejer. Det vil sige at de ikke selv ejede deres jord, og oplysningerne skal nu søges i godssets fæsteprotokoller. De blev påbudt i 1718, men der kan dog godt findes ældre protokoller og også fæstebreve. Der er gennemgående gode registre til protokollerne og dermed mange muligheder for at finde ud af hvor vore forfædre har boet og hvilke afgifter de har skullet yde for at få en gård eller et hus i fæste.

Der kan også være andre arkivalier i godsarkiverne (de opbevares i landsarkiverne) som er af slægtshistorisk interesse, fx jordebøger der oplyser fæsternes navne. Kommer man meget langt tilbage i tiden, kan man udnytte matriklerne fra anden halvdel af 1600-tallet eller måske endda lensjordebøgerne fra før 1660. Arbejdet med disse ting kræver dog både rutine og forsigtighed.

En anden vigtig kilde til ejendoms historien er brandforsikringsarkivalierne på landsarkivet – eventuelt også med kopier på det lokalhistoriske arkiv. Brandtaksationsprotokollerne indeholder en beskrivelse af de forsikrede ejendomme, og de kan navnlig for byhuses vedkommende være særdeles detaljerede. Hvis man kan kombinere en sådan beskrivelse med et skiftes oplysninger om indbo, har man gode muligheder for at forestille sig, hvordan en familie har boet.

København fik en brandforsikring i 1731 (tvungen fra 1795), mens købstædernes først er fra 1761. Den var til

gengæld tvungen fra starten. For de sjællandske købstæder er der dog bevaret en taksering allerede fra 1735-36. For landdistrikternes vedkommende findes der takseringer fra midten af 1700-tallet, men forsikring var ikke tvungen.

Det meste af materialet opbevares på landsarkiverne, og der findes gode vejledninger i hvordan det kan bruges.

Selv de fattige kan ofte spores

Fattigdom har altid været et problem, ikke blot for de fattige, men også for staten. Man har gjort mange forsøg på at hjælpe de fattige, men først ved fattigreglementet i 1803 får man overalt et rimeligt velordnet fattigvæsen, og dermed arkivalier der i almindelighed belyser de fattiges forhold. Det forhindrer dog ikke at der findes endnu ældre arkivalier i præstearkiverne, undertiden tilbage til 1600-årene.

I 1803 blev der oprettet fattigkommissioner med sognepræsten som formand, og kommissionen holdt møder og førte protokol. I decembermødet skulle præsten ligefrem forelægge en samlet plan for hjælpen til sognets fattige. Uddraget af Toreby sogns fattigplan for 1809 viser at man ikke blot får oplyst navn, alder og fødested for hver enkelt person, men også en række personlige oplysninger. Planen viser, at det i høj grad var ældre der led nød, og det er udtryk for at fattigdom var en skæbne der kunne ramme enhver. Svigtede helbredet, eller blev man ramt af uheld, og havde man ikke børn eller andre slægtninge der kunne træde hjælpende til, så var fattighjælp og senere fattiggården ofte den eneste udvej. Også fra fattiggårde og milde stiftelser (ofte kaldet hospitaler), kan der findes arkivalier med oplysninger om »lemmerne« – se til- og afganglisten for Radsted Hospital 1837-42.

Fattigkommissionen holdt nøje regnskab med fattiglemmernes ejendele. Den havde nemlig ret til at disponere over det lidet de havde tilbage, og når den fattige døde,

L. An. Kirsdag.

Oplysning No	Oplysning No	Personens Navn	Personens Navn	Personens Navn	Personens Navn
37		Jens Pedersen	Jens Pedersen	Jens Pedersen	Jens Pedersen

Brandtaksationsprotokollen for Næstved 1791 fortæller at Jens Pedersens enke boede i et fire-fags hus i Torvestræde. Huset, der var af mursten og bindingsværk med tegltag var godt seks meter på hver led. De knap 42 m² var delt i en stue og et køkken med skorsten. Der var desuden en bilæggerovn, så det har nok ikke været svært at få varmet den lille stue op, for der var kun 1,9 meter til loftet.

Toreby sogns fattigplan 1809 – Maribo Amtsarkiv, Fattigkasseregnskaber 1809. Musse herred. Landsarkivet for Sjælland.

Denne og den følgende illustration er hentet fra Erik Nørr: Personalhistoriske og befolkningsmæssige oplysninger i skole- og fattigarkivalier før kommunalordningen af 1841 (Personalhistorisk Tidsskrift 1983:2).

Toreby Sogns fattigplan 1809²⁸

Classe	No	Opholdsstæd og Navn	Fødestæd	Alder	Helbreds beskaffenhed	Forfættning	Hidtil forte Levnet	Hvorlænge opholdt sig i Sognet	Om tilforn faaet Understøttelse og hvori bestaaet	Om selv kan fortiene noget	Om har nogen Hielp af Venner eller paa anden Maade	Understøttelse med Korn og Penge		
												Rug	Byg	Penge
1ste	1	Flintinge Johan Casper	Thorebye	over 70	temmelig god for hans Alder	Ussel	I sin Velstand et Ødeland, i Armod en Dagdriver	I 1/2 aar, blev af Amtsdirect. paalagt Sognet, da han der var født	Hidindtil underholdt ved Omgang i Sognet	Lidt naar han gad	ingen	1 Tdr. 4 Skp.	1 Tdr.	20 rd.
	2	Flintinge Dorthe Holdses vacant	Flintinge	67	meget svagelig	trængende	upaaklagelig	bestandig	I mange Aar	kun lidet	Huuslye og ringe Hielp af Datter	1 Tdr.	4 Skp.	4 rd.
	3													
	4	Thorebye Kathrine Ravns	Herritzløv	70	yderst svagelig og næsten stedse sengeliggende	meget trængende	Et slemt Gemyt vanskelig at omgaas	omtr. 23 Aar	I mange Aar	kun saare lidet	ingen	1 Tdr.	1 Tdr.	8 rd.
2den	1	Flintinge Karen Rasm. Dat.	Flintinge	5	forladt af Forældrene og sat i Kost hos Gaardm. Anders Marcuss. i Flint.			stedse	i nogle Aar		ingen			10 rd.
3die	1	Sløsserup Zwickerts Enke	Kiel	57	svagelig	meget fattig	Til hendes Roes kun lidet at sige	omtr. 9 Aar	i adskil. Aar	Kunde nok tiene noget naar hun vilde	frie Huuslye	1 Tdr.	1 Tdr.	6 rd.
	2	Thorebye Niels Hansen	Falster	48	svagelig	meget fattig	Dagdriver	nogle og 20 Aar	i adsk. Aar	Kunde nok naar han vilde	Saare lidt hist og her, naar Arbeidslysten for en føie Tid kommer over ham			12 rd.

kunne det beskedne indbo blive solgt på auktion, for at det offentlige dog kunne få noget af sin hjælp refunderet. Meget var der nu ikke tale om. Typisk er en auktion fra 1809 over den fattige Helle Knuds' efterladenskaber. Dyrest var hendes skørt og sengetøjet – det udgjorde næsten halvdelen af boets værdi. Hun har ikke haft mange klæder, men selv to gamle særke kunne indbringe nogle skilling, de blev købt af et andet fattiglem.

Og så alt det andet

Hvad der her er nævnt er kun nogle af de mange arkivalier, som slægtshistorikeren kan udnytte. Det er til gengæld centrale ting som man hurtigt får brug for at arbejde med.

Når først man har overvundet en naturlig usikkerhed ved at begive sig ind på et arkiv, vil man opdage at det er såmænd ikke så svært endda. Der findes mange hjælpemidler og håndbøger, og efterhånden begynder man at færdes hjemmevant mellem både håndbøger og arkivalier. I kraft af den naturlige nysgerrighed de fleste er i besiddelse af, vil man få snuset sig frem til alle de mange andre kilder, efterhånden som man får brug for dem. Man kan jo selv bestemme tempoet.

Der er mange »skæbner« på denne liste: Spille-Jens, blinde Karen og kokkekonen, der hængte sig selv »formodentlig fordi hun havde gjort sig skyldig i utroskab ved at bortgive eller sælge en del af de til hospitalet leverede fødemidler, hvoraf en ikke ringe del savnedes ved hendes død.«
Af- og tilgangsliste over hospitalslemmer i Radsted hospital 1837-42. Krenkerup Godsarkiv. Landsarkivet for Sjælland.

Af- og tilgangsliste. fort. tab. pag. 151. *Høj 1842*

Afgang		Tilgang	
Nr. 16	Rasmus Torgensen W. Holm af Radsted, død den 21 ^{de} Marts 1837, 88 Aar og.	Nr. 16	Johan Frederich Ditlev Rasmussen fra Grønhaleten i Sjøholt, (se Nr. 16, pag. 151), indkom den 22 ^{de} April 1837, 41 Aar og 10 Uger og 10 Dage gammel. —
Nr. 17	Rasmus Pedersen af Radsted, død den 21 ^{de} Juni 1838, 53 Aar gammel.	Nr. 17	L. Edmund Hans Jacobsen Snijper, født i Sjøholt den 26 ^{de} Febr. 1838, 66 Aar og 10 Dage gammel. —
Nr. 18	Karen Sjedes datter af Radsted, død den 25 ^{de} August 1838, 83 Aar gammel.	Nr. 18	Ordil Hansdatter, 52 Aar gammel, født i Sjøholt den 22 ^{de} Sept. 1839, indkom den 22 ^{de} Sept. 1839, 42 Aar og 10 Dage gammel. —
Nr. 19	Hans Jacobsen Snijper fra Sjøholt, indkom den 22 ^{de} Sept. 1839, 42 Aar og 10 Dage gammel.	Nr. 19	L. Edmund Torgensen Torgensen fra Sjøholt, indkom den 22 ^{de} Sept. 1839, 42 Aar og 10 Dage gammel. —
Nr. 20	Karen Knudsdatter af Radsted, død den 24 ^{de} Juni 1839, 83 Aar gammel.	Nr. 20	L. Edmund Torgensen Torgensen fra Sjøholt, indkom den 22 ^{de} Sept. 1839, 42 Aar og 10 Dage gammel. —
Nr. 21	L. Edmund Torgensen Torgensen fra Sjøholt, indkom den 22 ^{de} Sept. 1839, 42 Aar og 10 Dage gammel.	Nr. 21	L. Edmund Torgensen Torgensen fra Sjøholt, indkom den 22 ^{de} Sept. 1839, 42 Aar og 10 Dage gammel. —
Nr. 22	Johan Frederich Ditlev Rasmussen fra Grønhaleten i Sjøholt, indkom den 22 ^{de} April 1837, 41 Aar og 10 Uger og 10 Dage gammel.	Nr. 22	L. Edmund Torgensen Torgensen fra Sjøholt, indkom den 22 ^{de} Sept. 1839, 42 Aar og 10 Dage gammel. —
Nr. 23	Hans Albrecht af Radsted, død den 21 ^{de} Decbr. 1840, 84 Aar gammel.	Nr. 23	L. Edmund Torgensen Torgensen fra Sjøholt, indkom den 22 ^{de} Sept. 1839, 42 Aar og 10 Dage gammel. —
Nr. 24	Åne Rasmussens datter af Radsted, død den 5 ^{de} Febr. 1841, 84 Aar gammel.	Nr. 24	L. Edmund Torgensen Torgensen fra Sjøholt, indkom den 22 ^{de} Sept. 1839, 42 Aar og 10 Dage gammel. —
Nr. 25	Eiler Rasmussen af Radsted, død den 17 ^{de} Marts 1841, 81 Aar og.	Nr. 25	L. Edmund Torgensen Torgensen fra Sjøholt, indkom den 22 ^{de} Sept. 1839, 42 Aar og 10 Dage gammel. —
Nr. 26	Karen Knudsdatter af Radsted, død den 24 ^{de} August 1841, 76 Aar gammel.	Nr. 26	L. Edmund Torgensen Torgensen fra Sjøholt, indkom den 22 ^{de} Sept. 1839, 42 Aar og 10 Dage gammel. —
Nr. 27	Jens Pedersen af Radsted, død den 25 ^{de} April 1842, 63 Aar gammel.	Nr. 27	L. Edmund Torgensen Torgensen fra Sjøholt, indkom den 22 ^{de} Sept. 1839, 42 Aar og 10 Dage gammel. —
Nr. 28	L. Edmund Torgensen Torgensen fra Sjøholt, indkom den 22 ^{de} Sept. 1839, 42 Aar og 10 Dage gammel.	Nr. 28	L. Edmund Torgensen Torgensen fra Sjøholt, indkom den 22 ^{de} Sept. 1839, 42 Aar og 10 Dage gammel. —

Hvor gemmes det? Og hvordan finder man det?

»At arbejde i et sådant arkiv er ikke noget, man gør tilfældigvis efter en pludselig indskydelse; dertil er det et altfor surt og møjsommeligt arbejde at sidde og rage i de gamle papirer.«

Sådan udtalte et af Lands-tingets medlemmer sig, da man i 1889 drøftede oprettelsen af de kommende landsarkiver. Han havde nu ikke ganske ret. Arbejdet kan nok være møjsommeligt, men det er helt bestemt ikke surt. Ellers var der vel næppe, på de fire landsarkiver og Rigsarkivet et samlet besøgstal på omkring 80.000 personer om året. Det er tilmed et tal der gennem den sidste menneskealder har været i støt stigen.

En god part af de besøgende er slægtsforskere der kommer for at benytte de arkivalier der er nævnt i det forrige afsnit – foruden en mængde andre givtige kilder, som der slet ikke er plads til at opregne i denne

sammenhæng.

Mange mennesker er nok bange for at opsøge arkiverne. Hvordan får man fat i de arkivalier, man skal

bruge – hvordan finder man rundt – hvad skal man vide i forvejen for at kunne gebærde sig – og hvad koster det? Det er tænkeligt at alle disse spørgsmål har afholdt en del fra at aflægge besøg på et arkiv, og det er synd. Det hele er såmænd ikke så indviklet. Det er ret enkelt at komme i gang med arbejdet, der er et personale der kan hjælpe en til rette – og det koster altså ikke noget. Arkiverne drives af staten, så hvis man gerne vil have fuld valuta for de penge man har betalt i skat, kan man bl.a. få det ved at udnytte arkivernes glimrende muligheder.

De lokalhistoriske arkiver

Arbejder man nu med en slægt der har levet på den egn hvor man selv bor, så vil det imidlertid være en god idé at udsætte rejsen til et landsarkiv eller Rigsarkivet indtil man har været på det lokalhistoriske arkiv. I dag er der kun nogle ganske få kommuner i Danmark som ikke har et, nogle har måske endda flere lokalhistoriske arkiver. Det første lokalhistoriske arkiv blev oprettet i Fåborg 1937. Hensigten var at indsamle billeder, privatarkiver, foreningsarkiver og andet som ikke var afleveringspligtigt til statens arkiver, og som derfor let kunne gå til grunde.

Eksemplet smittede, men samtidig udviklede arkiverne sig. Nu rummer de ikke blot de nævnte arkivgrupper, men mange steder kan man tillige finde kommunale arkivalier samt – hvad der især har slægtsforskerens interesse – kopier af arkivalier fra landsarkiv og Rigsarkiv. Mange af de lokalhistoriske arkiver har omfattende kopisamlinger af de stedlige kirkebøger, folketællingslister, skifteprotokoller og brandtaksationer m.m.

Der er selvfølgelig stor forskel på hvad de forskellige arkiver har af kopier (og samlinger i øvrigt), men det er klogt at orientere sig på stedet. På den måde kan man måske spare adskillige rejser til et landsarkiv, og selv om det lokale arkiv måske ikke har netop de ting man skal bruge, så kan det have andre spændende sager. Der kan for eksempel være tale om navneregistre til den lokale avis, oplysninger om byen og egnens huse, den lokalhistoriske litteratur om stedet, samt arkivregistraturer og vejled-

Et blik ind i kopilæsesalen på Landsarkivet for Sjælland. Reolerne er fyldt med kopier af kirkebøger som de besøgende selv kan tage frem. Her behøver man ikke engang at skrive en bestillingsseddel.

ninger i slægts- og lokalhistorisk arbejde. Sidst, men ikke mindst vil man kunne have stort udbytte af at drøfte sit arbejde med arkivets personale.

Oplysninger om hvor de lokalhistoriske arkiver ligger, deres åbningstider m.m. kan findes i de adresselister, der er nævnt i litteraturlisten.

Arbejder man imidlertid med en slægt, der har levet i en anden egn af landet end den hvor man bor, må man enten opsøge det pågældende lokalhistoriske arkiv eller tage direkte til landsarkivet.

Landsarkiverne

Der er fire landsarkiver i Danmark, og hvert af dem varetager sit geografiske område:

1. Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm – ligger i København.
2. Landsarkivet for Fyn i Odense.
3. Landsarkivet for Nørrejylland (det vil sige nord for den gamle Kongeå-grænse) i Viborg.
4. Landsarkivet for de sønderjyske landsdele (det vil sige Sønderjylland mellem Kongeåen og den nuværende grænse) i Åbenrå.

I disse fire institutioner gemmes hvad der er bevaret af arkivalier, det vil sige protokoller, breve og kort m.m. fra lokaladministrationens embedsmænd i det pågældende område. Her finder man arkiver for præster, provster og biskoper, dommere og politimestre (før 1919 hed de herredsfogeder, birkedommere og byfogeder), byer og kommuner, amter og amtstuer, udskrivningskredse, toldsteder og embedslæger samt adskilligt mere. Foruden disse embedsarkiver er der i tidens løb afleveret mange andre arkivalier, fx godsarkiver.

LANDSARKIVET FOR SJÆLLAND, LOLLAND-FALSTER OG BORNHOLM

BESTILLINGSSEDEL FOR ARKIVALIER

(Havn med BLOKBOGSTAVER; efternavn først. Brug bynavn eller kvælpen)

plads nr.: _____

dato: _____

BEMÆRK! Flere bd., pk., læg etc. må kun rekvireres på samme seddel, når de er fortløbende.

Arkivfond: _____

Titel (på bd., pk., læg etc.): _____

Nr.: _____

År	Eksp. af	Bd.	Pk.	Læg	Stk.	Film	Diverse	Til foto	Fra foto

LANDSARKIVET FOR NØRREJYLLAND · Bestillings seddel for arkivalier

Ved udfyldelsen tiltrædes erklæringen på bagsiden

ARKIVSIGNATUR

LØBENUMMER (Bestilles flere fortløbende numre anføres hvert af dem særskilt)

Evt. titel og årstal

TYDELIGT NAVN

UDLÅNT TIL

Bd.	Pk.	Stk.	Film	Anm.

DATE / 19

PLADS NR.

Eksp.sign.

Nr. 40

Det er ikke særlig indviklet at bestille arkivalier til brug på læsesalen. Navn, dato og plads nr. giver sig selv. Desuden skal man skrive navnet på den arkivgruppe (arkivfond) man skal bruge, og det er fx: Brønshøj præst eller Gørding herredsfoged samt titel og år på protokollen eller pakken: Kirkebog 1867, skøde- og panteprotokol 1810. På nogle af landsarkiverne kan arkivfondet eller arkivalierne være nummereret, og disse numre kan slås op på læsesalen. Kan man ikke finde ud af systemet i begyndelsen, kan man spørge den vagt-havende til råds.

Der er ikke bevaret mange arkivalier fra middelalderen, men fra 1500-tallet og navnlig 1600-tallet begynder arkivaliemængden at vokse. Set under ét rummer landsarkiverne så mange arkivalier at en slægtsforsker slet ikke kan drømme om at udnytte hele stoffet. Man tæller ikke de bind, pakker eller æsker, der står på hylderne; man måler i hyldemeter eller -kilometer. Alene det nørrejske arkiv rummer 29 km arkivalier!

Det er klart at der skal et system til for at man kan finde rundt i samlingerne, men den besøgende behøver ikke at være bange for at fare vild mellem de mange kilometer hylder. Alle arkiverne har læsesale, og det er her arkivalierne benyttes. Første gang man kommer på et arkiv hen vender man sig til ekspeditionen og fortæller at man er ny på stedet, så går resten af sig selv. Man skriver sit navn i en besøgsprotokol, får anvist en plads på læsesalen og bliver hjulpet til rette med hvordan man skal bestille arkivalier. Flere af arkiverne har ligefrem en brochure med vejledning. Man gør klogt i at sætte sig grundigt ind i hvordan læsesalene er indrettet og hvad de rummer af håndbøger, guider, registraturer, registre og andre nyttige hjælpemidler. Se nærmere herom i afsnittene: Arkivernes ordningssystem side 28 og: Registraturer og guider side 28.

Landsarkivernes læsesale er i reglen åbne kl. 9-16 (eller 17), men i sommertiden kan der være lukket om lørdagen. På arkiverne i Viborg og Odense er der desuden ofte så stor trængsel på læsesalene at besøgende kan risikere at måtte gå igen med uforrettet sag. Derfor er det en god idé at forhøre sig om hvornår der er åbent, og hvornår der er størst chance for at få en plads.

Noget af det første slægtsforskeren går i gang med at benytte er i reglen kirkebøger og folketællingslister. De sidste hører egentlig arkivalisk set hjemme på Rigsarkivet, men landsarkiverne har kopier af tællingerne til og med 1860 for den pågældende landsdel. De er bundet ind i store bind, der i reglen står opstillet på læsesalen. For at undgå slid på de originale kirkebøger er en stor del af dem også kopieret, enten i form af mikrofilm eller mikrofilmkort (microfiche), som benyttes på læsesalens læseapparater, eller i form af kontaktkopier, de såkaldte xeroxkopier der er indbundet i bind. Også disse kopier kan stå fremme på læsesalen, så den besøgende kan ekspedere sig selv.

Man kan hurtigt sætte sig ind i hvordan systemerne fungerer, og arbejdet med kirkebøger og tællinger kan så afgjort give den besøgende nok at se til, men man kan gøre arbejdet nemmere – og mere givende – for sig selv, hvis man også udnytter andre typer af arkivalier. Det er derfor praktisk at man sætter sig ind i hvordan arkiverne er opbygget og indrettet.

Rigsarkivet

Mens landsarkiverne rummer den lokale administrations arkivalier, så opbevares centraladministrationens sager på Rigsarkivet i København. Her er omkring 100 km arkivalier der stammer fra ministerier, kollegier, kancellier, generaldirektorater og adskillige andre regeringskontorer. Umiddelbart vil mange slægtsforskere måske tro, at de ikke får brug for netop disse arkivalier. Det er forkert. Rigsarkivet har virkelig meget at tilbyde. Der findes mange registraturer over centrale dele af arkivet, og i disse år er en udførlig guide under udgivelse.

Det er dog ikke så enkelt for en begynder at finde rundt i disse uhyre arkivaliemængder, men han kan til gengæld have stor glæde af at benytte Rigsarkivets kopilæsesal. Her findes nemlig mikrofilm af ikke blot folketællingerne for hele landet, men også kopifilm af alle danske kirkebøger. Det betyder at man her kan benytte – og kombinere – disse to helt centrale slægtshistoriske kilder. Derfor er det ikke sært at der ofte er trængsel ved læseapparaterne på Rigsarkivet.

På Rigsarkivet finder man også arkivar S. Nygårds jyske samlinger. De er meget værdifulde for alle med jyske

Elmelunde sogn nr. 537.

I henhold til kgl. res. af 12/12 66 sammenlægges Elmelunde sogn med Keldby sogn fra 1/4 1967, således at Keldby sogn bliver hovedsognet.

	Fødte	Konf.	Viede	Døde	Anmærkning
1	1630-1766	1737-39, 1741-65, hv. 2. år.	1631-1766	1630-1766	X.
2	1767-1814	1767-71, 1773-79, hv. 2. år, 1780, 1783	1767-1814	1767-1814	
3	1748-96		1729-96	1776-96	Ført af Degnen.
4	1796-1814		1796-1814	1796-1814	Ført af Degnen.
5	1814-22	1815-22,	1814-22	1814-22	Jvf. 1814-54.

forfædre, idet den myreflottige Nygård har gennemgået de fleste jyske kirkebøger (for alle født frem til ca. 1830) samt skifteprotokoller, borgerskabsprotokoller og adskilligt andet og har skrevet kartotekskort på »næsten alle uden for bondestand«. Samlingen rummer mindst 600.000 sedler.

Arkivernes ordningssystem

I sin morsomme lille bog: »Om Arkivvæsen« skrev landsarkivar Georg Saxild: »Så foer fanden i mig (hvad han af og til gør), og det busede ud af mig: Troede De da, at vi havde hele Himmerlands historie liggende på H? Ja, han var ikke klogere, hvordan skulle den ellers ligge?«

Denne historie afdækker en udbredt, og naturlig, misforståelse. Fra folkebibliotekerne er vi vant til at faglitteraturen er opstillet systematisk, dvs. fag for fag, og i kataloget kan vi slå op under historie, skiløb, eller kogekunst og finde henvisninger til den relevante faggruppe. Sådan er forholdene ikke i et arkiv. Næsten enhver protokol – kirkebog, skifteprotokol, folketællingsliste – vil indeholde hundreder, eller tusinder af personnavne og stednavne, og den vil kunne bruges til at belyse et antal af forskellige emner. Man kan ikke splitte protokollerne ad, og det er ugørligt at lave udførlige registre til de mange kilometer bind og pakker i arkiverne.

I stedet har man valgt at ordne sagerne efter et andet princip: *proveniensprincippet* eller *hjemmehørsprincippet*. Det vil sige at arkivalierne ikke er opstillet efter deres indhold eller emne, men efter hvor de har hørt hjemme. Det betyder igen, at fx et landsarkiv i virkeligheden ikke er ét arkiv, men en samling af forskellige arkiver. På landsarkivets reoler står side om side de arkiver (og det vil sige de arkivalier) der har hørt hjemme hos de

Landsarkivet for Sjælland har udgivet dupliserede registraturer over alle sine kirkebøger. Her er indholdet af hvert bind specificeret, og både sognet og bindet er nummereret. Man kan bestille protokollen ind på læsesalen ved at skrive disse numre på bestillingssedlen.

enkelte præster, de enkelte amtmænd, de enkelte godser osv.

Når for eksempel præsten i Gørding ikke længere har plads til alle sognets kirkebøger, de embedsskrivelser, cirkulærer og andre breve han har modtaget samt hvad han ellers har af »embedssager« – så kan han aflevere de ældste dele heraf til Landsarkivet i Viborg. Her opstilles alle disse ting nu sammen med hvad der tidligere er afleveret fra de foregående præster i Gørding. Det hele kaldes Gørding præstearkiv, og det indgår i rækken af alle de andre nørrejyske præstearkiver. Og ganske på samme måde opstiller man amtmændenes arkiver, dommernes, bispernes osv. Det betyder at et landsarkiv rummer »enkeltarkiver« – også kaldet *arkivfonde* – fra adskillige hundrede embedsmænd.

Registraturer og guider

Det er klart at arkiverne må have en form for oversigt over de tusinder af bind og pakker der findes i disse mange arkivfonde. Derfor har man fra gammel tid udarbejdet såkaldte *seddelregistraturer* med fortegnelser over de enkelte bind og pakker. De svarer sådan set til bibliotekernes kartotekskort. I arkiverne er de blot ikke ordnet alfabetisk eller sagligt; de er ordnet efter proveniensprincippet. Alle sedler med oplysninger om arkivalier (kirkebøger, breve m.m.) i Gørding præstearkiv holdes samlet i ét omslag og står i en kartotekskasse side om side med de tilsvarende registratursedler fra de andre præstearkiver. Seddelregistraturerne står i reglen på læsesalen og

kan benyttes af de besøgende.

I flere tilfælde har arkiverne renskrevet seddelregistraturerne i bind – de såkaldte *folioregistraturer*, som også står på læsesalen. I de senere år er disse gamle hjælpemidler imidlertid ved at blive forældede. Arkiverne har nemlig i stigende grad udgivet dupliserede eller trykte *registraturer*. De er baseret på de gamle sedler og ordnet på samme måde, men fordelingen er, at de besøgende kan købe registraturerne, låne dem på det lokale bibliotek eller det lokalhistoriske arkiv. Dermed kan de hjemmefra forberede sig til besøget på landsarkivet.

Der er forskel på hvor mange registraturer de enkelte landsarkiver har udgivet og hvilke arkivgrupper de har behandlet, men også her findes der et nyttigt hjælpemiddel. Der er nemlig en såkaldt *guide* for hvert af de fire landsarkiver. De fleste af dem hedder: Landsarkivet for ... og hjælpemidlerne til dets benyttelse, og det er en ganske dækkende titel. Guiden er først og fremmest en oversigt over hvilke arkiver, dvs. arkivfonde, der findes i landsarkivet. For de enkelte arkiver er der en summarisk opregning af de vigtigste arkivgrupper, fx fæsteprotokoller, skifteprotokoller, skøde- og panteprotokoller med angivelse af hvilke år de dækker. Men desuden bliver det oplyst hvad der findes af registraturer og eventuelt andre hjælpemidler vedrørende de enkelte arkiver, herunder navneregistre til diverse protokoller.

Guiden er altså en uhyre værdifuld nøgle. Skal man arbejde gennem længere tid på et bestemt landsarkiv, er det derfor klogt at ofre det beskedne beløb det koster at

Nogle vanskeligheder der kan overvindes

Arkivernes ordningsprincipper kan måske forekomme begynderen noget uvant, men man behøver slet ikke at kunne beherske de forskellige systemer for at komme i gang med arbejdet. Efterhånden som man får lyst til at inddrage nye kildegrupper i sit arbejde, vil man allerede så småt være fortrolig med hvordan man arbejder på et arkiv. Desuden findes der adskillige vejledninger og andre hjælpemidler, som man kan drage nytte af. Nogle af dem er nævnt i litteraturlisten.

Der er imidlertid en anden vanskelighed, som man snart støder på: den gotiske skrift. Indtil for godt 100 år siden brugte man i Danmark de såkaldt *gotiske bogstaver*. De fleste kender nok den trykte udgave af dem, de »krøllede« bogstaver, eller fraktur som den hedder. Den har imidlertid en håndskrevet form som var den officielle skrift indtil 1875, og det betyder at slægtsforskeren ret hurtigt vil møde disse bogstaver.

I første omgang vil de fleste blive forskrækkede, men vanskeligheden er nu ikke så stor endda. Kirkebøger og folketællinger vil ofte være ført sådan at personnavnene – og det er jo dem man umiddelbart leder efter – er skrevet med de almindelige latinske bogstaver. Det hjælper dog kun en smule, det er helt nødvendigt også at kunne læse hvad der ellers står i protokollerne. Derfor må man hurtigst muligt i gang med at lære at læse gotisk.

Det kan være praktisk at skrive alfabetet af nogle gange, så man får en fornemmelse af hvordan de enkelte bogstaver er »konstrueret«, og hvilke der er forskellige fra

Børglum Kloster, Børglum h. (G 35) 73 bd/pk
A. Arkivf. 1756-1836. - B. Adk., retss. 1668-1810. - C. Jordeb. 1654-1896.
- D. Udsk., udst. 1769-1832. - E. Fæstev. 1686-1841, hoveri 1791-1839. - F.
Forp. 1851-60, drift 1824-40. - G. Inv. 1754-1840. - H. Skove 1737-1839 - I.
Skat, afg., rgs. 1719-1859. - J. Tiende 1737-1850. - K. Korresp. 1742-1841. -
L. Skifte 1707-1851, ofm. 1790-1845. - M. Udskr. 1769-1840. - N. Legat
1729-1834. - O. Kirker 1800-25, skoler 1776-1841. - P. Møllen 1836-63, jorde-
mødre 1824-41, div.

Den nærrejske guide viser at slægtsforskeren kan finde mange interessante ting i et godsarkiv. Der er ikke blot sager om fæstevæsen, skifter og soldaterudskrivning, men også grupper som: jordebøger, hoveri, skat, tiende og skoler.

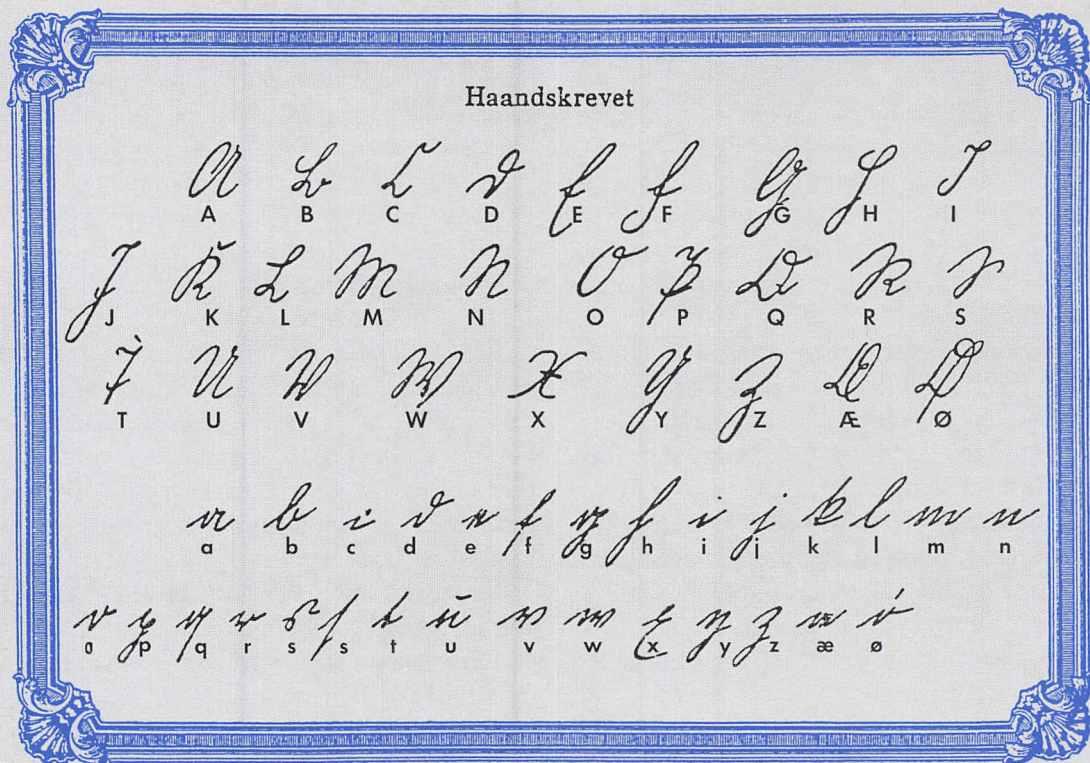
købe guiden. Man må dog være opmærksom på at guider – som andre hjælpemidler – selvfølgelig langsomt bliver forældede. Der afleveres stadig flere arkivalier og der bliver stadig udarbejdet nye registraturer. Navnlige den sønderjyske guide fra 1944 er ikke længere helt tidsvarende.

I denne forbindelse skal det understreges at det ikke er alle arkivalier, man kan benytte på arkiverne. For det første skal arkivalierne selvfølgelig være bevarede, og meget er i tidens løb gået tabt. Dernæst skal de være afleveret, og det betyder at de nyere protokoller og sager, der stadig bruges i administrationen, endnu ligger ude ved de enkelte embedsmænd. Der er imidlertid endnu en begrænsning. For at beskytte privatlivets fred, er arkivalier i reglen utilgængelige i 50 år – for nogle sagers vedkommende dog i 80 eller 100 år. Dvs. at en protokol eller en pakke først kan benyttes når den nyeste indførsel eller den nyeste sag er henholdsvis 50, 80 eller 100 år gammel.

vore dages bogstaver. Derefter går man i gang med at transskribere en tekst, det vil sige skrive den med latinske bogstaver. Illustrationen viser et eksempel herpå, se nøje på den og sammenlign de håndskrevne og de trykte bogstaver. Læg derefter et stykke papir over den trykte linje og prøv selv at transskribere den gotiske tekst, bogstav for bogstav.

Den bedste måde at lære det på, er at bruge en halv times tid hver dag på at skrive en gotisk tekst af. Hver gang man støder på ord og bogstaver man ikke kan læse, lader man pladsen stå tom. Når man så siden – eventuelt næste dag – vender tilbage til teksten, vil man opdage at nu kan man læse lidt mere. Det lyder omstændeligt, og man skal være forberedt på at de første forsøg kan være lidt nedslående. Jeg kan til gengæld love, at i løbet af nogle få forsøg vil man begynde at »gnave« sig gennem teksten. Man vil fx opdage at det bogstav man ikke kan læse, forekommer et andet sted hvor man allerede har gennemskuet

Haandskrevet

Den gotiske skrift har selvfølgelig ændret udseende i løbet af de århundreder den blev brugt. Den skrift som begynderen først kommer i kontakt med vil nok ligne dette alfabet, men der kan være en del forskel mellem de »hænder« man møder i protokollerne. Ganske på samme måde som folk kan skrive forskelligt i dag.

Viidere er da ikke ved dette Skifte forefalden

Viidere er da ikke ved dette Skifte forefalden

mens samme er udjald Venlighed sluttet udi

Gunsemagle, den 21de Augustj 1752.

Gunsemagle Den 21de Augustj 1752

R. Fugl

R. Fugl

Maren Larsdatter

Maren Larsdatter

Som Enkens Laugværge og Cautionist for Giel-

Som Enkens Laugværge og Cautionist for Giel-

ahus Betaling underskriver Jens Jensen

dens Betaling underskriver Jens Jensen

Som Vidner og Vurderingsmænd
Anders Andersen Jens Andersen

Som Vidner og Vurderingsmænd
Peder Andersen Hans Andersen

Efter at dette var sluttet, indfant sig ung-

Efter at dette var sluttet, indfant sig ung-

Karl Ole Hansen fra Tostrups Waldbye paa Kiøbenhavn

Karl Ole Hansen fra Tostrups Waldbye paa Kiøbenhavn

– og derefter følger afslutningen på historien om skiftet på side 21, men den må læseren selv prøve at transskribere.

skud, og skrivet, at Gud var forlovet med Gud
Maren Larsen, som og saa indtænkt med Lægen
Liljeboe at give mellem sig Ole Hansen, og siden Gudens
Bibelen, og den Lægen Lægen ikke kunde sigt nogen
Anders, saa af Lægen sig Gud og Lægen, de
Lægen sigt - Maren som Ole Hansen, at Gud sig
Lægen sigt, imellem Lægen, mellem Lægen og Gud
Lægen sigt sigt - 1711,

det, og man vil også opdage at en del ord kan gættes ud fra sammenhængen. Den der har skrevet de gotiske linjer har jo formuleret en sætning med indhold i. Ved at ofre lidt tid hver dag vil man på nogle få uger kunne blive rimeligt dygtig til at læse gotisk. Ikke sådan at man umiddelbart kan læse enhver håndskrift, men dygtig nok til at arbejde på arkiverne – side om side med de mange andre læsesalsgæster, som heller ikke er født med at kunne læse gotisk.

Et andet – men meget overkommeligt – problem er, at man i kirkebøger kan støde på en uventet og ejendomme-

lig form for datering. Der kan fx stå, at et barn er døbt *Dom. 3 p. Trin. 1690* eller at en kvinde er begravet *Esto mihi 1711*. Her har præsten anvendt den kirkelige dateringsmåde. Heldigvis findes der en evighedskalender (Bauer kaldet, efter udgiveren), og den opklarer problemerne.

Bag i den er der en alfabetisk liste som forklarer at den førstnævnte dag er Dominica 3 post Trinitatis (altså 3. søndag efter Trinitatis), og den næste dag er Fastelavns søndag. Slår man så op foran i bogen finder man under 1690 en henvisning til »nr. 30« og under 1710 til »nr. 15«.

Disse numre er hele kalendere for de pågældende år, og heraf fremgår at den første dag faldt 6. juli 1690 og den anden 15. februar 1711. Kalenderen tager både højde for skudår og for overgangen i år 1700 fra juliansk til gregoriansk kalender.

Man skal i øvrigt være opmærksom på at mange præster følger kirkeåret, det vil sige at de fra og med 1. søndag i advent begynder på et nyt årstal.

Og så i gang

Man behøver ikke at være specialist i arkivvæsen for at kunne begynde på en slægtshistorisk undersøgelse. Det er derimod helt nødvendigt at have et eller flere konkrete udgangspunkter for sin undersøgelse. Det nytter ikke noget at komme til Landsarkivet i Viborg og sige: »Min bedstefar hed Christen Jensen og han var født i Jylland omkring 1880.« Man må have mere præcise – og helst meget præcise – oplysninger, og de skal af hensyn til tilgængelighedsreglerne helst række mere end 50 år tilbage i tiden.

Derfor er det vigtigt at man har gjort noget ud af at opspore, hvad familien har liggende af gamle dåbs- og vielsesattester m.m., samt hvad ældre slægtninge kan fortælle om hvornår og hvor fx bedstemor og bedstefar blev født, konfirmeret, viet eller begravet.

Med hvornår, menes der selvfølgelig år og dato. Det er ikke en ulykke, hvis man ikke har den nøjagtige dato, for i de fleste sogne blev der ikke døbt eller viet flere end at man hurtigt kan gennemse nogle årgange. Men for de store københavnske sognes vedkommende letter det unægtelig arbejdet, hvis datoen er nogenlunde rigtig.

Det er straks mere vigtigt at vide *hvor* den kirkelige handling fandt sted, dvs. hvilket sogn der er tale om. Kender man fx kun navnet på en landsby, så kan man ved hjælp af Postadressebogen eller navneregistret til Trap: Danmark finde frem til det sogn byen ligger i. Her kan man også se i hvilken landsdel sognet ligger, og dermed har man fundet frem til hvilket af de fire landsarkiver man skal opsøge. Her skal man dog være opmærksom på at der kan være flere forskellige landsbyer og sogne af samme navn – i Nørrejylland er der hele syv sogne, der hedder Ørum.

Har man så en dato og et sogneavn, opsøger man landsarkivet, bestiller kirkebogen ned til læsesalen og slår op under datoen. Hvis der er tale om en begravelse får man nu oplyst den afdødes fødested, alder og fars, eller eventuelt forældres, navn. Er det en dåb man finder, oplyses forældrenes navne og som regel alder. Jf. det foregående afsnit om kirkebøger og det eksempel der blev bragt der.

Man kan undertiden komme ud for at familietraditionen kan svigte mht. fødested. Man kan få fortalt at bedstefar, der var født i 1897, var fra Århus, men man kan ikke finde hans fødsel i byens kirkebøger. Forklaringen kan være, at hans forældre var flyttet til byen da han var spæd, men i det tilfælde vil man kunne finde hans konfirmation i Århus, hvoraf det så fremgår at han er født i Esbjerg, men altså flyttet fra byen da han kun var nogle måneder gammel.

– men nu ikke for ivrig!

Har man fundet ud af at Peter Jensen var født i Harlev 1880 som søn af den 30-årige Søren Jensen, så skal man ikke straks slå op under fødte i Harlev omkring 1850 for at finde en Søren Jensen. Det kan godt være at der findes sådan en, men ulykken er, at der meget vel kan have været mere end én. De fleste danske navne er som nævnt så almindelige, at man nemt kan løbe ind i et galt spor.

Sagen er nemlig – som tidligere nævnt – at befolkningen flyttede ganske meget. Den ene, eller måske begge forældre kan være tilflyttere, og man må derfor gå forsigtigt frem. Man bør kontrollere at der er overensstemmelse mellem oplysningerne ved fødsel, konfirmation (navnlig oplysningen om vaccinationsdato kan tjene som et kendetegn), vielse og begravelse. I den forbindelse skal man lægge mærke til navne på faddere og forlovere (jf. eksemplet side 18), det er nemlig ofte slægtninge.

For mændenes vedkommende kan det også være en god idé at følge dem gennem lægdsrullerne. Det kan også hjælpe til at finde en mor der er kommet til sognet udefra. Der vil nemlig ofte være tale om at faderen har truffet hende mens han var karl i et andet sogn, og det får vi jo netop oplysninger om via lægdsrullen.

En anden kontrolmulighed er folketællingerne, navnlig efter 1845, hvor de oplyser fødested. Tilmed opregnes hele den hjemmевærende familie, og hvis børnene er født i forskellige sogne vidner det om at familien er flyttet. Hvis en bedstefar eller gammel tante bor hos familien, kan det også give værdifulde spor om, hvor man skal søge videre.

Det er klart at folketællingen også kan være et udmærket udgangspunkt for slægtsundersøgelsen, hvis man mangler nogenlunde præcise datoer, men til gengæld ved hvor familien har boet.

Der er også andre arkivalier der kan være en støtte ved identifikation af personer, navnlig de tidligere nævnte skifteprotokoller. Men det gælder i det hele taget, at i slægtshistorisk arbejde lønner det sig ofte at søge bredt og ikke nøjes med de allernærmeste kilder. Derfor er det vigtigt at begynderen efterhånden søger at gøre sig bekendt med de mange tilbud arkiverne rummer.

Der er altid hjælp at hente

Der findes en omfattende litteratur, som slægtsforskeren kan ty til når han løber ind i problemer eller når han ønsker at erhverve en dybere viden om arbejdsmåder, arkivalier og slægtshistorisk litteratur. Der er ligefrem et helt system af grundbøger, vejledninger, opslagsværker og speciel litteratur, herunder tidsskrifter, der behandler næsten alle de problemer og emner som slægtsforskeren kommer i berøring med.

Litteraturlisten sidst i hæftet nævner nogle, men sandelig også kun nogle, af alle disse titler. Man kan have megen glæde af at opsøge disse ting på biblioteket, eller eventuelt at erhverve nogle af dem. De fører nemlig videre til endnu mere litteratur som kan hjælpe og inspirere.

Ønsker man kontakt med ligesindede, så findes der, som det senere vil blive omtalt, også foreninger man kan melde sig ind i, og kurser man kan deltage i.

Er Jensen kommet på tryk?

Inden man kaster sig ud i de utrykte kilder på arkiverne, er det nok værd at undersøge om der findes trykte værker der behandler større eller mindre dele af den slægt, man er ved at indsamle oplysninger om. Det ville unægtelig være ærgerligt at udføre et stort arbejde for så at opdage at en anden allerede har gjort det, og at resultatet foreligger på tryk. På den anden side er der grund til at gøre opmærksom på, at man ikke uden videre kan stole på alt hvad der findes på tryk. Enhver forsker og forfatter kan lave fejl. Navnlig ældre slægtshistorisk litteratur kan være ukritisk, og der kan da også nævnes eksempler på at forfattere har villet »pynte« på stamtræet. Litteraturen skal benyttes med vågne øjne og undertiden kontrolleres.

Der findes et system af såkaldte bibliografier, dvs. fortegnelser over bøger og eventuelt tidsskriftartikler. Den, der for slægtsforskeren er vigtigst og mest omfattende, er *Dansk historisk bibliografi*. Den registrerer al væsentlig, historisk – og herunder altså også slægts- og personalhistorisk litteratur. Desværre omfatter den (endnu) ikke årene 1948-66, 1970-73 og 1977 ff. For at bøde herpå har Personalhistorisk Tidsskrift i 1974 og 1982 bragt fortegnelser over slægtslitteratur fra årene 1948-79. En anden nyttig hjælp er Frederiksberg Kommunebiblioteks Katalog over Genealogisk Samling (sidste del fra 1951). Her er der mere end 1800 titler på stamtavler m.m. Dette bibliotek har specialiseret sig i slægts- og personalhistorie, og korttekerne på læsesalen føres stadig ajour.

Sønderjyderne er særlig heldigt stillet fordi der findes en speciel fortegnelse over sønderjysk slægtslitteratur fra 1959.

Det er dog ikke helt nemt at udnytte disse bibliografier, så det er klogt først at orientere sig i diverse håndbøger om hvordan sådan et arbejde gribes an, eller at bede om bistand på det lokale bibliotek. Finder man frem til relevant litteratur, kan man selvfølgelig ikke være sikker på, at ens eget bibliotek har bogen eller artiklen. Til gengæld kan man så bede biblioteket om at låne bogen hjem fra Statsbiblioteket i Århus eller Det Kongelige Bibliotek i København. Det kan lade sig gøre, medmindre der er tale om meget gamle og sjældne bøger eller opslagsværker.

Den lokalhistoriske genvej

Når det drejer sig om at finde litteratur er der imidlertid forskel på om man leder efter en slægt der har båret det samme, måske endda særprægede slægtsnavn eller om man er interesseret i en slægt der har skiftet patronymikon for hver generation. Er man i færd med at lave en anetavle hvor der hele tiden kommer nye navne til (det være sig

»Der er ingen ende på som der skrives bøger...«
Prædikerens bog, kap. 12, vers 12
– og der kan faktisk findes oplysninger om Jensen i en del af dem.

egentlige slægtsnavne eller sen-navne), vil man også let drukne i bibliografiernes mængder af oplysninger. Her vil man ofte kunne skyde en genvej, navnlig hvis slægten gennem længere tid har været knyttet til en bestemt lokalitet. Så kan man nemlig gå til *Dansk lokalbibliografi*, som udgives i disse år og som foreløbig dækker seks amter. Her kan man slå direkte op under den enkelte lokalitet og derved nemmere indkredse den litteratur man eventuelt kan bruge.

Det er i det hele taget en god idé at interessere sig for den lokalhistoriske litteratur. Der findes et væld af sogne- og

5132 *Sadolin, Frode* Minder om Præsten O.J. Sadolin og Valløby Præstegård. (Minder fra gamle Grundtvig'ske Hjem. Udg.af H.P.B. Barfod. 1925. Bd.5, s.96-105, ill.)

Se også nr. 4960

SCHURMANN, HENRIK (-1736-) SKOLEHOLDER

5133 *Hansen, P.Chr.* En Skolelærer fra Midten af det 18de Aarhundrede. (Østsjællandske Aarbøger 1910. Bd.10, s.61-70) Skoleholder i Valløby.

STOLBERG, CATHARINE (1751-1832) GREVINDE, FORFATTERINDE

5134 *Jensen, O.P.* En mærkelig Stiftsdame paa Vallø. (Landet 1919. Årg.8, s.236)

SLÆGTSHISTORIE, HERUNDER STAMTAVLER

JENSEN

5135 Lidt om Slægten Gaardmand Hans Jensen og Hustru Ane Margrethe Lorentzdatter. Matr.Nr.4, Lystrup. Ved *Søren Hansen*. Hårlev, 1956. 40 s.

PETERSEN

5136 *Petersen, Anders* Stamtavle over min nærmeste Slægt. [1911]. [6 s.]

Dette eksempel fra *Dansk lokalbibliografi*, Roskilde amt, viser hvordan man ved at slå op under Vallø kommune kan få henvisninger til litteratur om personer og slægter, der har hørt til på egnen.

byhistorier, som indeholder mange oplysninger om embedsmænd som fx præster og degne, herredsfogeder, byfogeder og sognerådsmedlemmer eller om borgmestre, rådmænd og købmandsfamilier. I mange sognehistorier er der store afsnit med gårdhistorie, der for hver ejendom opregner beboerne og ofte deres familie gennem adskillige generationer. I de senere år har der været en stigende interesse for at skildre samfundets bredeste lag, og det betyder at den lokalhistoriske litteratur ofte skildrer et stort galleri af fortidens mennesker og deres livsvilkår.

Også i de mange amtshistoriske årbøger – stort set én for hvert amt – der er udkommet siden begyndelsen af dette århundrede, kan der findes meget slægtshistorisk stof. Der kan både være tale om egentlige stamtavler, artikler om købmands-, håndværker- eller bondefamilier eller biografier af interessante menneskeskæbner. Der findes samlede navneregistre til mange af årbøgerne.

En stor del af den lokalhistoriske litteratur findes ofte på det lokalhistoriske arkiv, hvor der også kan være adressebøger, vejvisere samt lokale aviser. De sidste måske endda forsynet med navneregister.

Lidt om alt det andet

De eksempler der er nævnt er kun en meget lille smagsprøve på den udtømmelige litteratur der findes. En god orienteringsmulighed er *Personalhistorisk Tidsskrift*, der er udkommet siden 1880. Foruden stamtavler, biografier og oversigter, vil man her finde vejledende artikler og orienteringer og anmeldelser af ny litteratur.

Mange – lidt mere kendte personer – vil man kunne finde oplysninger om i forskellige opslagsværker. *Kraks Blå Bog* begyndte at udkomme i 1910 og den indeholder i dag biografier af mere end 8.000 nulevende danskere. Endnu mere omfattende er de tre udgaver af *Dansk Biografisk Leksikon*. Sidste udgave har godt 12.000 biografier og små 700 slægtsoversigter.

Her er det et specielt udsnit af befolkningen man finder, og det gælder også for nogle af de store stamtavlesamlinger over fx reformerte, jødiske og adelige slægter. Disse sidste findes i *Danmarks Adels Aarbog*, hvor der er trykt stamtavler over mere end 700 adelsslægter. Man kunne umiddelbart tro, at det ikke havde større interesse for slægten Jensen og de mange andre ikke-adelige slægter. Det er nu

825. Niels Andersen Schaltz.

B. 14/1 1783 Avlsmand.

dbt. i Skals 5/9 1745 d. 30/7, begr. 3/8 1812, 67 Aar (G)

S. af Anders Christensen i Skals.

g. ¹⁾ 9/5 1781 (G) Else Nielsdatter Snabe.

dbt. 13/6 1756 (G) begr. 11/3 1791, 35 Aar (G)

D. af Avlsmand Niels Jensen Snabe og Maren Madsdatter.

g. ²⁾ 7/7 1791 (D) Mette Jensdatter.

d. 18/3, begr. 26/3 1792, 38 Aar (G)

g. ³⁾ 12/7 1792 (G) Mette Kirstine Poulsdatter.

d. 14/2, begr. 20/2 1804, 49 Aar (G)

»Staterne« kan give mange fortrinlige oplysninger. Her får vi at vide at Niels Andersen Schaltz tog borgerskab 1783. Det bliver oplyst hvor og hvornår han er født (han har åbenbart taget sit ellers tyskklingende navn fra fødesognet), hvem der var hans far og hvornår han blev begravet. Vi får også opregnet hans tre koner med data. For den enes vedkommende kendes forældrene, og da hun er født i byen kan man via registret finde frem til hendes fars data og navnene på hendes mors forældre.

Dette er kun ét eksempel hentet fra de hen mod 1900 biografier i Otto v. Spreckelsen: Viborg bys borgerbog 1713-1860.

Stater

En særlig nyttig gruppe af litteraturen kaldes *stater*. Det er fortegnelser over personer der har haft samme erhverv eller uddannelse: Præster, degne, læger, officerer, forfattere, kunstnere, urmagere, studenter, jurister og mange andre.

Staterne kan være afgrænset både tidsmæssigt og geografisk: Borgmestre, rådmænd, byfogder og byskrivere i Flensborg 1559-1848, urmagere og tusindkunstnere i Vendsyssel, bøger og bogbindere i Odense før 1694, eligerede borgere i Aarhus 1740-1837 eller Viborg bys borgerbog 1713-1860. Ofte er disse værker rene guldgruber.

Foruden de egentlige biografiske data, kan der være oplysninger om ægtefælle, forældre og måske svigerforældre.

I almindelighed har staterne mindst interesse for den der udelukkende arbejder med »rene« bondefamilier. Der er dog nogen litteratur om bønder, der på en eller anden måde har været fremtrædende, fx i forbindelse med hedens opdyrkning eller bønder fra en bestemt egn som kolonister på heden eller rytterbønder i Hjelmlev og Framlev herreder.

Litteraturlisten henviser til fortegnelser over disse stater.

ikke ganske rigtigt. Sagen er nemlig den, at i dag gifter adelige sig i høj grad med ikke-adelige. Det betyder at en meget stor del af den danske adel i overvejende grad har ikke-adelige forfædre og at omvendt, et betydeligt antal nulevende »borgerlige« kan finde aner i Adelsårbogen.

Det illustrerer ganske godt et af de største problemer der er ved at orientere sig i den trykte litteratur. Uanset om man arbejder med et særpræget navn eller et sen-navn *kan* man have mulighed for at finde forfædre eller slægtninge i stamtavler – og navnlig efterslægtstavler og anetavler, der har et helt andet familienavn på titelbladet. Illustrationerne viser, at efterslægtstavlen for grosserer Hansen har interesse for mange andre end Hansen'er – og den viser også at Adelsårbogens oversigt over Frederik den 6.s efterkommere har adskillige personer med et sen-navn.

Man kan forsøge at løse problemet ved at blive en flittig biblioteksbruger, ved at orientere sig bredt i litteraturen og endelig – og måske allervigtigst – ved at tale med andre slægtsforskere. På den måde bliver slægtsforskning heller ikke nogen »smal« eller »ensom« beskæftigelse. Det er en interesse med mange muligheder.

Frederik den 6.s børn med Frederikke Benedicte Rafsted er slægten Dannemand, der blev adlet i 1830.

Blandt de mange efterkommere er der i dag ingen med navnet Dannemand, men der er både adelige som Scheel, Grevenkop-Castenskiold og Schack v. Brockdorff og borgerlige som Dannin, Zachariae, Henningsen, Madsen og Andersen.

Kilde: Danmarks Adels Aarbog 1957.

A.N. Hansen
grosserer
1798-1873

6. generation af hans efterslægt er – foreløbig – på 190 personer.

Vi finder imidlertid ingen slet og ret Hansen, men navne som

Grutt	Hess Thaysen
Forsell	Reventlow
Bernhoft	Kopp
Tesdorpf	Dinesen
Westenholz	Tarini
Fawcett	Konow
Burges-Lumsden	Obel
Bokkenheuser	Reenberg

Kilde: Hans Konow: *Stamtavle over etatsråd A.N. Hansens efterkommere*, 1970.

Det er praktisk at være et ordensmenneske

S

lægtforskere er i reglen ivrige mennesker der kaster sig ud i arbejdet, optændt af gå-på-mod. Det varer heller ikke længe før man begynder at finde noget. Det kan være henvisninger fra en bibliografi, vigtige oplysninger fra en sognehistorie eller amtsårbog, notater fra en kirkebog eller en folketællingsliste.

Her kan man lige så godt først som sidst gøre sig klart at man *med det samme skal skrive oplysningen ned*. Og man skal vel at mærke også notere hvor man har oplysningen fra. Vi tror at vi kan huske hvilken bog, protokol eller arkivpakke, vi har fundet de spændende oplysninger i, men her narrer vi meget let os selv. Når vi så har glemt hvor vi har gjort »fundet«, er vi i en slem katterpine. Måske er der et navn eller årstal i notatet, vi ikke kan læse eller er blevet usikre på. Måske vil man slå stedet efter for at finde yderligere oplysninger. Har man så ikke noteret sin kilde, kan man starte sin eftersøgning forfra, og i værste fald finder man aldrig den gode oplysning igen.

Man kan ikke være pedantisk nok. Ved bøger skal man notere forfatter og titel: *Anders Petersen: Sjællands Stifts Degnehistorie, 1899, s. 86*, og ved tidsskrifter, i hvert fald titel og årgang, men også gerne artiklens navn: *S. Leth Danielsen: En gammel Slægt fra Skibby. Aarhus Stifts Aarbøger, 1928, s. 95*.

Drejer det sig om arkivalier skal der ofte lidt mere til. Ved kirkebøger: dato, sogn, herred eller by, og for en sikkerheds skyld også gerne landsarkiv: *Viede 18.6. 1673*,

***Ud fra egen – sørgelig –
erfaring understreger forfatteren,
at det er af afgørende betydning
at holde orden i sine papirer.***

***Og det er i grunden
ikke så svært.***

Ørum sogn, Bjerge herred, Landsarkivet i Viborg; eller: Døde 21.2. 1749, Århus Vor Frue, Landsarkivet for Nørrejylland. Ved andre typer af arkivalier skal man notere i hvert fald

navnet på pakken eller bindet, arkivfondet og landsarkivet: *Skifte efter Peder Jensen, skifteprotokol 1804-20, s. 56. Kronborg rytterdistrikts birk. Landsarkivet for Sjælland.*

Samme metode skal i princippet bruges ved mundtlige oplysninger fra familien: *Oplysningen om at fars morfar Søren Hansen skulle være fra Snesere er givet af farbror Morten i april 1989.*

Har man disse oplysninger, kan man altid finde tilbage til det rette sted. Og hvis andre spørger hvorfra man har sin viden – og det kommer man tit ud for – kan man altid give svar. Skriver man en »slægtshistorie«, enten den nu skal trykkes eller den blot skal være til glæde for familien, så har man sine noter.

Der hersker vist stadig en misforståelse om at noter er et snurrigt videnskabeligt påfund. Det er en fejltagelse. Noter fortæller hvor man har sin viden fra, og de beviser at man ikke selv har fundet på tingene, men har sine kilder i orden. Desuden tjener noterne som udgangspunkt for den der vil forske videre i sagen. Man vil hurtigt opleve at man kan have stor glæde af andre slægtsforskeres noter og henvisninger, og derfor er det kun rimeligt at man tilrettelægger sit eget arbejde, så andre kan have glæde af det.

Ejendommeligt nok kan det også være af værdi at notere

Farfar	Farmor	Morfار	Mormor
~		~	
Far		Mor	
~			
Proband			

Anetavleskema.

Karen Blixens nærmeste aner.

Kilde: Gregers Hansen: Karen Blixens anetavle (til og med tip²oldeforældrene) i *Personalthistorisk Tidsskrift* 1983:2.

<p>4. ADOLPH WILHELM DINESEN * 27.12. 1807 Ørslev sogn, Holbæk amt † 10.7. 1876 Aalsø sogn</p>	<p>5. DAGMAR ALVILDE HAFFNER * 7.7. 1818 Kbh., Garnisons s. † 19.12. 1874 Aalsø sogn</p>	<p>6. REGNAR WESTENHOLZ * 10.12. 1815 Skagen † 12.4. 1866 Tyrsting sogn</p>	<p>7. MARY LUCINDE HANSEN * 25.7. 1832 Kbh., Garnisons s. † 7.9. 1915 Hørsholm sogn</p>
~ 29.9. 1840 Kbh. Garnisons s.		~ 7.9. 1853 Gentofte sogn	
<p>2. ADOLPH WILHELM DINESEN * 19.12. 1845 Kbh., Garnisons s. † 28.3. 1895 Kbh., begr. Hørsholm</p>	<p>3. INGEBORG WESTENHOLZ * 5.5. 1856 Tyrsting sogn † 27.1. 1939 Hørsholm sogn</p>		
~ 17.5. 1881 Tyrsting sogn			
<p>1. KAREN CHRISTENCE DINESEN * 17.4. 1885 Hørsholm sogn ~ 14.1. 1914 Mombasa til Bror Frederik Blixen-Finecke † 7.9. 1962 Hørsholm sogn</p>			

hvad man *ikke* finder! Leder man efter en forfar der skulle være født omkring Hårby ca. 1850, og man ikke har fundet ham i selve sognet, fortsætter man måske i nabosognene. I et sådant tilfælde noterer man så: *Fødslen søgt forgæves i Hårby sogn 1845-55, forgæves i Dreslette sogn 1845-55 osv.* Det er jo ikke sikkert man finder manden i denne omgang; og næste gang man søger ham på landsarkivet er det ærgerligt at skulle begynde eftersøgningen forfra.

Sedler, protokoller eller ringbind?

Det er praktisk at notere hver enkelt oplysning på sin seddel. Her er imidlertid et område hvor menneskenes børn er såre forskellige. Nogle elsker kladdehæfter, andre anvender ringbind, nogle skriver på begge sider af papiret, andre benytter sig af de mest forskelligartede lapper. Enhver må finde den facon der passer ham eller hende bedst. Jeg foretrækker sedler eller kartotekskort af samme størrelse, kun beskrevet på den ene side og med en margen der er så bred at man kan gøre tilføjelser.

Det er vigtigt at man kan bevare overblikket over sine notater, og derfor er det praktisk at skrive nogenlunde læseligt og ikke at bruge forkortelser man ikke senere kan gennemskue. I de senere år er mange gået over til at anvende edb i deres slægtshistoriske arbejde, og det kan der være mange fordele ved. Der findes et tidsskrift og en forening der beskæftiger sig med emnet.

Et er imidlertid at skrive sedler og kartotekskort, noget

andet er at holde orden på papirerne. Her er der stor forskel på om man arbejder med en anetavle eller en efter-slægtstavle, eventuelt stamtavle.

Anerne

En anetavle er en oversigt over en persons eller en flok helsøskendes forfædre. Udgangspunktet for anetavlen – den der står nederst på papiret – kaldes *probanden*. Det betyder: den der skal bevises noget om, og det vil her sige: den hvis forfædre man vil fortælle om. Da alle jo har to forældre, fire bedsteforældre osv., har alle anetavler den samme skematiske opbygning. I dette hæfte er indlagt en sådan tavle, beregnet på at læseren selv kan gå i gang med at udfylde sin egen anetavle. Det er heller ikke svært selv at tegne anetavleskemaer. Det er lidt af en smagssag hvor mange generationer man skal indrette et skema til, og hvor mange oplysninger man skal anføre om hver enkelt ane. Er der mange personer og mange oplysninger, risikerer man at overskueligheden går tabt. Her – og i slægtslitteratur i almindelighed – bruger man følgende symboler:

- * for født
- ~ for gift
- † for død

Netop fordi anetavlen er så regelmæssig, indbyder den til en nummerering af forfædre. Det enkleste system har et besværligt navn: *Kekule von Stradonitz' system* – opkaldt

efter den tyske teoretiker der har gjort det kendt. Som illustrationen viser, er det imidlertid uhyre simpelt. Man nummererer alle personer på tavlen: 1. probanden, 2. faderen, 3. moderen, 4. farfaderen, 5. farmoderen osv.

Det er til at finde ud af, og det har nogle praktiske fordele. Når man ser bort fra probanden, som jo både kan være en kvinde og en mand, så har alle kvinderne ulige numre, alle mændene lige numre. Enhver persons far har et dobbelt så højt nummer som personen selv, og moderen har det næste ciffer i talrækken. Altså: forældrene til nr. 14 er nr. 28 (faderen) og nr. 29 (moderen).

Ved at gange og dividere med to, kan man let bevæge sig frem og tilbage i tavlen. Nr. 30 må være en mand (nummeret er lige), han er gift med nr. 31. Deres barn er nr. 15 (det halve af faderens nummer), det er en kvinde, der er gift med nr. 14 (det foregående nummer), og deres barn er nr. 7. Hun er gift med nr. 6, deres barn er nr. 3, som er probandens mor.

Den eneste ulempe ved systemet er nok, at nogle numre kan blive meget høje, hvis der er enkelte slægtsgrene der kan føres tilbage til fx 1500-tallet. I så fald kan man bryde nummersystemet ved tipoldeforældrene og starte en serie af nye anetavler. Man kalder ane nr. 16 for A 1 (dennes forældre for A 2 og A 3), nr. 17 for B 1 osv. På den måde opnår man at den tip⁷oldefar der skulle have heddet nr. 1.024, nu får betegnelsen nr. A 64.

Der findes flere andre nummersystemer, som man kan læse om i diverse lærebøger, men der er ingen grund til at begynder skal gøre tingene for indviklede for sig selv. Dette system fungerer udmærket. Der svarer ét og kun ét nummer til hver ane, og det betyder at dette nummer kan bruges til at sortere og ordne de sedler eller kartotekskort slægtsforskeren efterhånden får udfyldt.

Har man fundet en oplysning om sin morfars mor, skriver man den ned og mærker papiret med det rigtige anenummer – nr. 13. Så lægger man det i et omslag, sætter det ind i et ringbind, lægger det i en kuvert, sætter det ned i kartotekskassen, eller hvordan man nu foretrækker at arbejde. Det vigtigste er, at det samles med alle de andre notater man har om ane nr. 13, og at de er anbragt mellem nr. 12 og nr. 14.

Systemet gør det nemt at finde de ting man skal bruge, og man kan hurtigt finde frem til hvad man ved om nr. 13, dennes mand, barn og forældre. Det er jo henholdsvis nr. 12, nr. 6 og nr. 26-27. Det er praktisk samtidig at have en oversigtstavle med de vigtigste oplysninger: anernes nummer, navn og data.

Efterhånden som man finder en del oplysninger om anerne, kan man begynde at skrive en tekstanetavle – se illustrationen – hvor anerne selvfølgelig stadig beholder deres numre.

Efterkommerne

En oversigt over en persons (eller et ægtepars) efterkommere kaldes en *esterslægtstavle* hvis den medtager alle deres efterkommere (deres descendens), uanset om de nedstammer fra sønner eller døtre – eller som det hedder i fagsproget, er agnater eller kognater. Hvis man kun medtager sønnernes efterkommere (agnaterne) er der tale

Proband

1 *Karen Christence Dinesen*, * 17. april 1885 i Rungsted, Hørsholm sogn, † 7. sept. 1962 sst., ~ 14. jan. 1914 (b.v.) i Mombasa, Kenya m. sin halvfar³ plantagedirektør baron Bror Frederik Blixen-Finecke (s. af hofjægermester baron Frederik Theodor Hans Anna Christian Wolfgang B.-F. til Näsbyholm og Dallund og komtesse Clara Alvilda Benedicte Krag-Juel-Vind-Frijs), * 25. juli 1886 på Näsbyholm i Skaane, † 4. marts 1946 i Lund. Ægteskabet opløst 1925.

Kaffefarmer i Kenya 1914-31, forfatter⁴.

Forældre

2-3 *Adolph Wilhelm Dinesen*, * 19. dec. 1845 i Kbh., Garn., † 28. marts 1895 i Kbh., begr. i Hørsholm, ~ 17. maj 1881 i Tyrsting, Aarhus amt m. *Ingeborg Westenholz*, * 5. maj 1856 på hovedgården Matrups, Tyrsting sogn, † 27. jan. 1939 på Rungstedlund, Hørsholm sogn.

Sekondløjtnant 1863, afsked som premierløjtnant 1873, deltog som kaptajn i den franske armé i krigen 1870-71, levede to år som jæger blandt indianerne i Wisconsin, tilbage i Danmark 1874, deltog på tyrkisk side mod Rusland i krigen 1877-78, købte derefter Rungstedlund og Folehavegaard og levede som godsejer og landmand, folketingsmand for Grenaaakredsen 1892-95, forfatter, pseudonym Boganis⁵.

Bedsteforældre

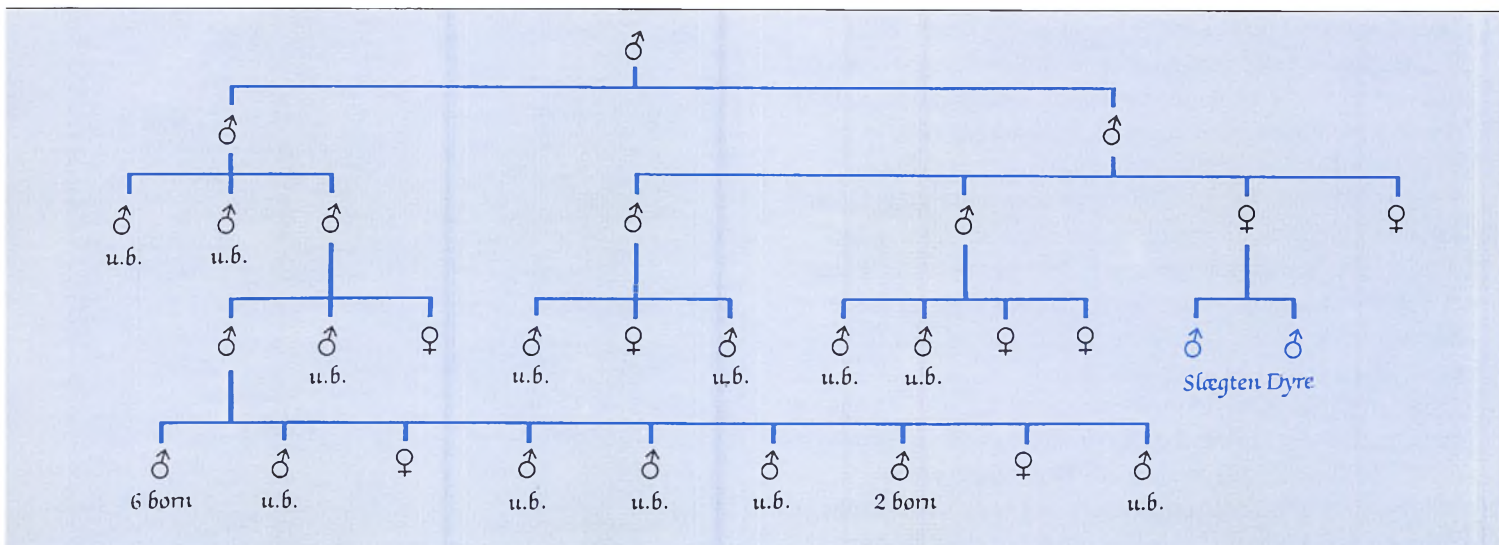
4-5 *Adolph Wilhelm Dinesen*, * 27. dec. 1807 på hovedgården Kragerupgaard, Ørslev sogn, Holbæk amt, † 10. juli 1876 på hovedgården Katholm, Aalsø sogn, Djursland, ~ 29. sept. 1840 i Kbh., Garn. m. *Dagmar Alvilde Haffner*, * 7. juli 1818, dbt. 24. jan. 1819 i Kbh., Garn. tyske menighed, † 19. dec. 1874 på Katholm.

Premierløjtnant 1836, volontær ved den franske armé i Algier 1837-38, købte Katholm 1839, kaptajn 1842, deltog som sådan i krigen 1848-50, folketingsmand for Ebeltoftkredsen 1854-55, kammerherre 1858, R. 1835, DM. 1850³.

6-7 *Regnar Westenholz*, * 10. dec. 1815 i Skagen, † 12. april 1866 på Matrups, Tyrsting sogn, ~ 1° 22. marts 1850 i Aalborg, Budolfi m. *Ingeborg Qwist* (d. af proprietær Carl Magnus Christian Q., Scheelsminde ved Aalborg og Onse Marie Pontoppidan), * 17. okt. 1830 i Aalborg, Budolfi, † 1. nov. 1851 i London, ~ 2° 7. sept. 1853 i Gentoft m. *Mary Lucinde Hansen*, * 25. juli 1832 i Kbh., Garn., † 7. sept. 1915 på Folehavegaard, Hørsholm.

Grossererborgerskab 1843, i kompagni m. Henrik Pontoppidan i Hamborg 1845, kornimportør i London 1848-52, købte Matrups 1853,

Uddrag af tekstanetavle for Karen Blixen.
Samme kilde som forrige illustration.

Denne skematiske oversigt (over slægten Skeel) viser hvor uregelmæssig en stamtavle oftest er.

allerede efter to generationers forløb er den yngste brors linje uddød. Men vel at mærke kun mandslinjen (agnaterne). Det er med farve angivet at hans ene datter blev stammoder for slægten Dyre, og der lever efterkommere af hende den dag i dag.

om en stamtavle. Det er ikke ualmindeligt at de to begreber bliver rodet sammen. Det sker også tit at man taler om en persons stamtavle, selv om man tænker på forfædrene, anerne.

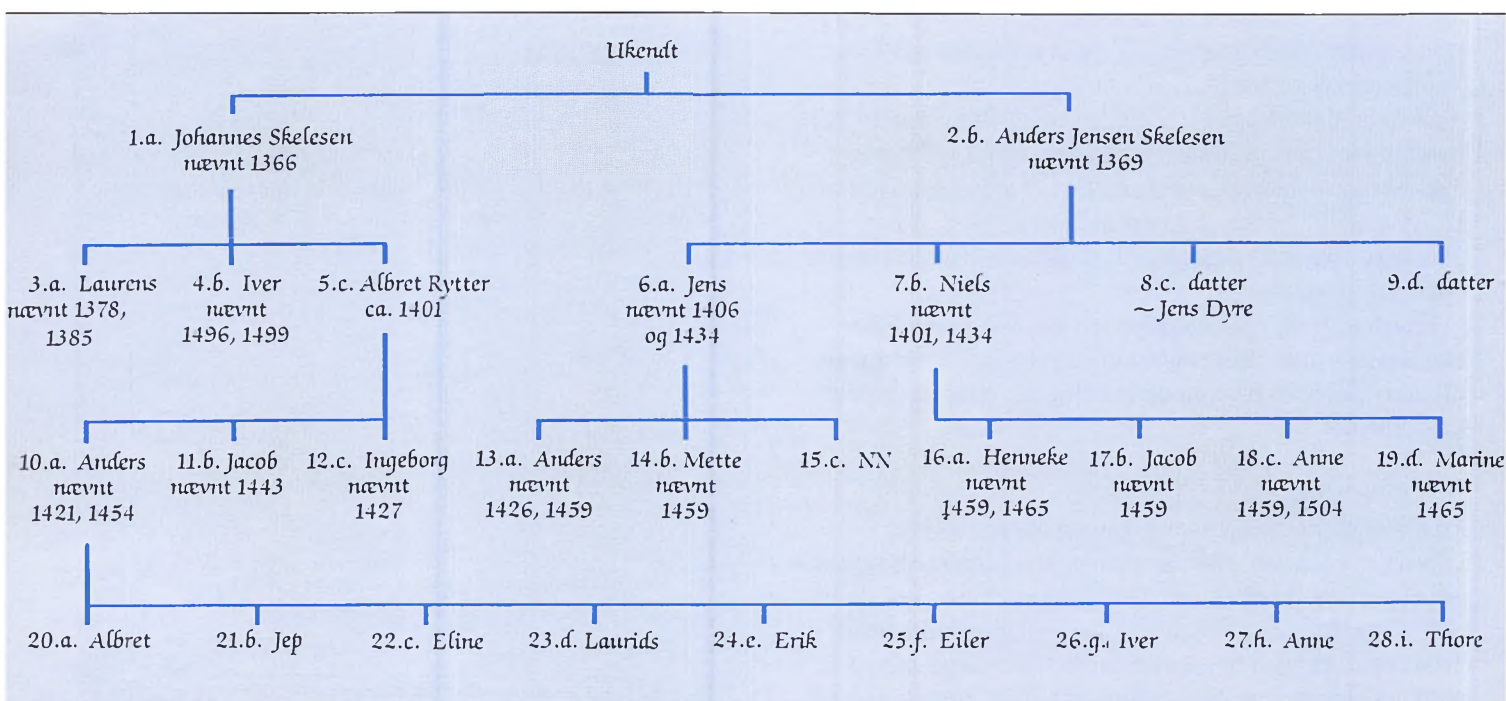
Slægten Skeel overlevede gennem den ældste brors efterkommere. Også her var det dog nær gået galt, hvis ikke en sønnesøn havde fået ni børn. Syv af dem var sønner, men det var kun to af dem der førte slægten videre.

Mens en anetavle altid er regelmæssig og har lige mange personer i hver generation, så er efterslægtstavler og stamtavler aldeles uforudsigelige. Nogle grene vil svulme op, andre være »smalle« eller helt uddød, og det giver en del praktiske vanskeligheder for slægtsforskeren.

Nu kan man selvfølgelig ikke klare sig med symbolerne alene, der skal fyldes navne og årstal på. Den næste illustration giver en god oversigt over slægten, og de enkelte personer er tillige forsynet med et nummer. Der er anvendt en fortløbende nummerering, idet der er set væk fra den ukendte stamfar. Til hvert nummer er der føjet et bogstav, der angiver personens placering i en søskendeflok, for eksempel er 13. a. bror til 14. b. og 15. c.

For at bevare overblikket kan man lave en oversigt. Illustrationen viser først et skema over de ældste generationer af slægten Skeel. Der er anvendt symbolerne: ♂ for mand, ♀ for kvinde og u.b. betyder at en person er død barnløs – eller i hvert fald uden at vi har nogen viden om at der har været børn.

Den samme stamtavle som før – men nu forsynet med navne og numre.
Kilde: Danmarks Adels Aarbog 1943.

Første Slægtled.

1. a. Johannes Skelesen, besejlede 1366 et Vidne af Almind Sysselting. — 3(?) Sønner: Andet Slægtled I, Nr. 3—5.
2. b. Anders Jensen Skelesen, besejlede 1369 som Forlover for Peder Iversen Lykke dennes Forpligt at holde Hindsgavl, Høneborg og Lerbæksholm til de hollandske Orevers Haand (Segl: S' Andrei l.c.s S). — 4(?) Børn: Andet Slægtled II, Nr. 6—9.

Andet Slægtled.

1.

Johannes Skelesens Sønner (se Nr. 1):

3. a. ? Laurens Jensen i Emmerlev Sogn, besejlede 1378 (Laurencius Jenss) til Vitterlighed Otte Bondesen (Snafs) Skøde (Segl: S' LAS JENS S), 1385 et Vidne af Hvidding Herredsting, solgte 1393 (Laurencius Johannis A. de par. Emberlof) til Ærkedegn i Ribe Johan Nielsen Helt en Gaard i Birklev, Odder Sg., som han havde laaet med sin Hustru; g. m. Elisabeth Pedersdatter † før 24 Marts 1393.
4. b. Iver Jensen Skeel, besejlede 1396 (Yvarus Skel) et Vidne af Brusk Herredsting og 1399 (Yvarus Sceel) Niels Oviens Skøde til Henneke Limbek paa Gods i Almind Syssel (Segl: S' IVARI SCEL IESSE S').
5. c. Albret Rytter (kaldet Lange Skeel), skal have ejet Møgtved (Brusk Herred), der dog endnu 1410—15 tilhorte Væbneren Niels Assersen, skal være blevet Kongens Embedsmand i Jerlev Herred og dræbt paa Herredstinget af Hartvig Limbek, der 1401 maatte afstaa Nebbegaard til Kronen; g. m. Marine (efter Slægtbøgerne Anne Pig). — 3 Børn: Tredje Slægtled I, Nr. 10—12.

II.

Anders Jensen Skelesens Børn (se Nr. 2):

6. a. Jens Andersen til Laage (Nørvang Herred) (1406 og 29), besejlede 1406 i Aalborg med Hr. Mogens Munk, 1417 (Johannes Andree) til Vitterlighed for Biskop Peder i Ribe, 1420 (Johannes Andree) sammen med Broderen for Peder Esgersen Bryning, 1429 (Jens Andersss og Nys Andersss af Laghæ) for Peder Hen-

riksen Prip og 1434, ligeledes med Broderen, for Albrecht Barfod. — 3 Børn: Tredje Slægtled II, Nr. 13—15.

7. b. Niels Andersen til Laage (Nørvang Herred) (1406 og 29), nævnes 1401, besejlede 1406 i Aalborg med Hr. Mogens Munk, 1411 (Nikolaus Andree) til Vitterlighed for Lage Urne (Segl: S' NICOLAI ANDREE), nævnes 1413 i Anders Stangebergs Testamente, 1420, 1429 og 1434 sammen med Broderen; g. m. Bendit Rudbek (F.: Lage Rudbek og Fru Ælseby) (D.A.A. 1912, 446). — 4 Børn: Tredje Slægtled III, Nr. 16—19.
8. c. ? Datter, g. m. Jens Lagesen (Dyre) til Tirsbæk (D. A.A. 1891, 149).
9. d. ? Datter, g. m. N. N. Juel.

Tredje Slægtled.

1.

Albret Rytters Børn med Marine (se Nr. 5):

10. a. Anders Skeel til Møgtved (Nygaard, Brusk Hrd.) (1421) og Hegnet (Harre Hrd.) (—1443—), formentlig den »Scheel Knape«, der 1421 var Medudsteder af Vidnet af Viborg Landsting om Sønderjyllands Tilhørsforhold til Danmark, 1427 til Vitterlighed for Lyder Esbensen (Emmiksen), pantsatte 1439 sammen med Erik Hvas Gods til St. Hans Kloster i Viborg, tog 1443 sammen med sin Broder Jacob Splid (Nr. 11) Lovhævd paa Jerlev Herredsting paa Skovgaard (Brusk Hrd.), skødede 1449 sammen med sin Svoger Hans Rostrup Gods til Hr. Henrik Sandberg, levede 1454, men var død 1459; g. 1° m. Kirsten Nielsdatter Krag til Hegnet og Vellumgaard (Rødding Hrd.) (F.: Niels Svendsen Krag til Voldberg og Søndervang og Ellen Andersdatter) (hun g. 1° m. Peder Hase til Vellumgaard, levede 1425) (D.A.A. 1899, 259; 1896, 185); 2° m. Lucie Stigsdatter Munk (F.: Hr. Stig Munk til Norgaard og Mette Eriksdatter Brune (Banner)) (D. A.A. 1905, 300); 3° senest 1439 m. Kirsten Lauridsdatter Hvas (F.: Hr. Laurids Hvas d. y. af Ormstrup og II. Hustru Thore Eriksdatter Mus), gav 1457 sin Broder Erik Hvas Afkald paa Skiite og 1463 Fuldmagt til at afhænde Silkeborg, var død 1459. (D.A.A. 1895, 216). — 9 Børn: Fjerde Slægtled, Nr. 20—28.

De ældste led af slægten Skeel – nummereret og opstillet efter generationer. Systemet er klart og overskueligt. Samme kilde som forrige illustration.

Tidligere anvendte man ofte indrykningssystemet. Dette uddrag af en stamtavle viser hvordan søskendeflokket adskilles og hvordan det er svært at finde forbindelsen mellem forældre og børn. Kilde: Danmarks Adels Aarbog 1901.

På denne måde er det nemt at skrive oversigtstavlen oplysninger sammen i tekstform i den såkaldte *generationsvise opstilling*. Slægtens medlemmer bliver opregnet i nummerorden, hvert slægtled for sig og med indbyrdes nummerhenvisninger mellem forældre og børn. Derved bliver det uhyre nemt at finde frem og tilbage i slægten.

I den ældre litteratur vil man hyppigt støde på et andet system: *indrykningssystemet*. Illustrationen – stadig med slægten Skeel som eksempel – viser at der er tale om en slags førstefødselssystem. Først nævner man stamfaderens ældste søn, derpå hans ældste søn osv. Når den linje eventuelt er uddød, vender man tilbage til den nærmest foregående søn. Når så alle den ældste søns efterkommere er opregnet, tager man fat på stamfaderens anden søn. For hver generation rykker man lidt ind på siden (hvad der er spild af papir), og de enkelte personer forsynes med skiftende betegnelser, fx: 1, 2, 3, anden generation: a., b., c., tredje generation: 1), 2), 3) osv. Det er indviklet, og selv de dygtigste slægtsforskere løber ofte sur i det.

Den der benytter sådanne stamtavler må altså være forberedt på at systemet kan være gået i stykker, og det kan være meget svært at finde rundt i teksten. Den »indrykkede« Skeel-stamtavle er et talende eksempel. Den opregner fire sider med Johannes Skelesens efterkommere før den tager fat på broderen, Anders Jensens efterkommere.

1. Skeel

- Skeel. Sønner:
1. Johannes Skelesen, besejlede 1366 et Vidne af Almind Sysselthing (1). Sønner:
 - a. ? Laurens Jensen af Emmerlev Sogn, besejlede 1378 til Vitterlighed med Otte Snafs, 1385 et Vidne af Hvidding Herredsting, solgte 1393 til Lage Degn sin Hustrus Gaard i Birklev (2); g. m. Elisabeth Pedersdatter.
 - b. Iver Jensen Skeel, besejlede 1396 et Vidne af Brusk Herredsting og 1399 et til Hennike Limbek paa Gram udstedt Skjøde. ?Søn:
 - Jens Iversen, maaske Nisse eller Jes Iversen af Høgelund, som 1425 besejlede til Vitterlighed med Fru Gertrud, Bertel Wildens, og 1426 6k Gods i Frøs Herred i Pant af Johan Skelle (med Ørneklø i Vaabnet) (3). Børn:
 - a) Iver Jensen, havde af Bisp Henrik Stangeberg Bispedømmets Gods i Staby (Ulvborg H.), nemlig Svensholm m. n., i Forlehning, † før 1495; g. m. Eline, der 1495 6k Livsbrev for sig og sine Børn paa Staby-Gods af Bisp Hartvig Juel og endnu synes at have levet i Padbjerg 1445 (4). Børn:
 - (1) Per Iversen til Staby og Padbjerg, besejlede 1492 et Vidne af Ulvborg Herredsting, nævnes 1538 i den store Reces, levede endnu 10 Aug. 1552 paa Padbjerg (5).
 - (2) Karen, gjorde 1552 sammen med Fru Edel Clausdatter af Søndervang, sin Søster Sidsel Iversdatter og deres »Svoger« Niels Glambek til Svensholm et Mageskifte med Niels Krag. (3) Sidsel, levede 1552.
 - b) ? Claus Jensen til Søndervang (Hind H.), besejlede 1464 et Vidne af Hind Herredsting, men nævnes efter Væbnerne og fører ikke adeligt Skjold, kaldes derimod 1495 Væbner og solgte da sammen med Henrik og Mogens Stampe en Gaard i Hassing Herred til Dueholm Kloster, kaldes 1496 af Bispnen i Aarhus »velbyrdig Mand« (6), maaske g. m. Anne Ottesdatter Stampe. Datter:
 - Edel til Søndervang, levede 1552; g. før 1513 m. Josef Rekhals.
 - c. Albret Rytter*, »ogsaa kaldet Lange Skeel«, angives at

Vanskeligheder – og flere systemer

Det er nødvendigt at have en eller anden form for nummerering for at man kan holde styr på en efterslægt. Det vanskelige ligger i, at man selvfølgelig ikke på forhånd ved hvor mange personer der er i slægten. Man kan forestille sig at man har opstillet og nummereret Skeel-slægten, og derpå finder man endnu en søn af stamfaderen. Efter systemet skal han have nr. 3, men derved bryder hele nummereringen sammen.

Vanskeligheden er ikke til helt at udrydde. Mange slægtsforskere er kommet med forslag til nye systemer, men de har en tendens til at blive indviklede og uoverskuelige. Man kan læse herom i de forskellige lærebøger og i en række artikler i Personalhistorisk Tidsskrift. I almindelighed skal man nok regne med at det ikke er muligt at

gennemføre den endelige nummerering af en efterslægtstavle, før arbejdet er ført til ende.

Det er under alle omstændigheder afgørende at man er fuldstændig dus med det system man bruger. Begynderen skal i hvert fald ikke slå for stort et brød op. I starten kan det være fuldt tilstrækkeligt at lave en efterslægtstavle for et hold bedste- eller oldeforældre. Og det vil nok være praktisk at lave en oversigtstavle og kombinere den med en tekst, der følger den generationsvise opstilling.

Når det gælder *konsanguinitetstavlen* – altså kombinationen af anetavle og efterslægtstavle – er vanskelighederne, og nummereringsproblemerne, endnu større. Der er mange raffinerede forslag til opstillinger og løsninger, men lad det ligge i første omgang. Det er ikke begynderens problem.

Liv i familien

Der er ingen grund til at skjule at mange anser slægtsforskning for at være en særdeles privat interesse der er helt uden perspektiv. Slægtsforskerne sidder der og samler navne og årstal. De er ikke tilfredse før hver eneste rubrik i anetavlen er fyldt ud, og allerhelst vil de jo nedstamme fra Gorm den Gamle.

Der skal da nok også være mennesker der gør sig til af deres »fine« forfædre. Holbergs Don Ranudo (navnet skal læses bagfra) anså sit slægtsregister med »over 1733 gode og rigtige aner« for sit største klenodie; hvortil hans tjener bemærkede at det sandelig også var hans eneste. Ellers var der nemlig ikke nogen ting af værdi i huset. Forfædrene er hverken vores fortjeneste eller vores skam. Når man tænker på hvor mange aner man har blot man når nogle få århundreder tilbage i tiden, vil det ikke være mærkeligt om man træffer på både godtfolk, skalke og måske det der er værre. Det ville heller ikke være særlig usædvanligt om man nedstammede fra Gorm den Gamle. Det gør formentlig en væsentlig part af den danske befolkning, og selv om kilderne er meget sparsomme kan man bevise en sådan afstamning for masser af menneskers vedkommende.

Det kan selvfølgelig være morsomt, men i virkeligheden ved man ikke så forførdelig meget om kong Gorm. Det er meget mere spændende at koncentrere sig om nogle knap så gamle aner – et købmandspar, en håndværkerfamilie, nogle fattiglemmer eller en fæstegårdmand og hans kone. Her vil man ofte have mulighed for at give et billede af adskillige sider af deres tilværelse og deres livsbetingelser.

*Navne og årstal er skelettet,
men det er kød og blod vi søger.
Her behøver man ikke at være
beskeden, der er nemlig
masser af muligheder.*

skelettet: navne og data for fødsel, vielse, død og så videre. Det er udgangspunktet som vi kan hænge resten af vores viden op på. Men er det nu muligt at skrive »minibiografier« af vores forfædre, hvoraf de fleste har været »ganske almindelige mennesker«?

Erfaringen viser at det slet ikke er så vanskeligt endda,

Hverken når det gælder hunde eller mennesker er det særlig fornuftigt at tillægge stamtavlen større værdi end den levende skabning. Man bliver ikke »finere« af at have »fine« forfædre!

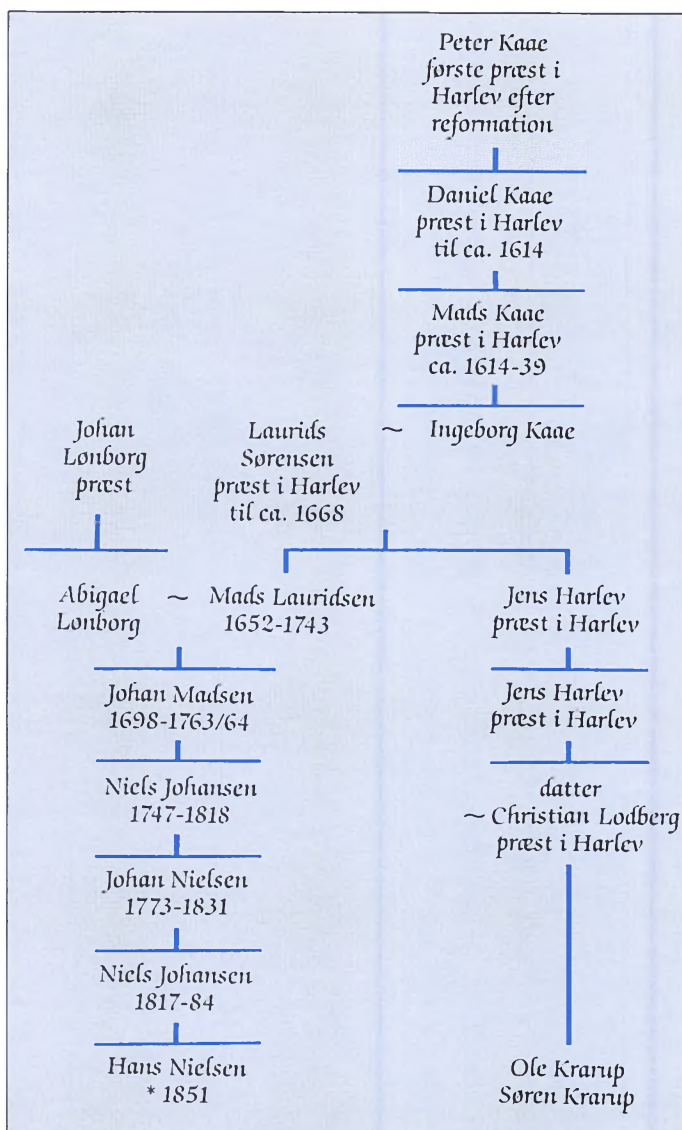

– Han har jo en Hund med Stamtavle. Hvad mon det har kostet ham?

– 200. 199,50 for Stamtavlen og 50 øre for Hunden.

Almindelige mennesker

I alt slægtshistorisk arbejde skal man først opbygge

og man snyder sig selv, hvis man ikke gør forsøget. Det kan kræve både tid og fantasi, men man bliver rigeligt belønnet. Dels kan man få en fornemmelse af hvordan tilværelsen har formet sig for de tidligere slægtled, dels får man efterhånden en ret stor viden om både en masse forskellige egne, om samfundsforhold i ældre tid og om vort lands historie.

Man skulle tro at det kun var samfundets top man virkelig kunne få nogen dybtgående viden om. Det er da også rigtigt, at der kan være særlig gode muligheder for at finde oplysninger om rigsråder og politikere, borgmestre og storkøbmænd, bisper og amtmænd – altså alle de »fortjenstfulde« mennesker. Men også deres modsætninger, alle dem der er kommet ud i konflikter med naboerne eller samfundet, kan man finde ganske meget om. Morderen, tyven, den der gik fallit, eller den der blot kom i strid med naboen om ejendomsretten til en eng, eller om hvor skellet gik mellem to gårde – dem kan vi også finde. De retslige kilder, tingbøgerne, er ofte særdeles givende, og man behøver ikke nødvendigvis at have været en forbryder for at komme i kontakt med retsmaskineriet. For et par hundrede år siden var man glad for processer, og det kan slægtsforskerne så drage fordel af i dag.

Men selv om man ser helt bort fra de to grupper der er nævnt her, så skal man være uheldig hvis man ikke kan

finde ganske meget om de helt almindelige mennesker. Når man skal give liv til slægtens fortid, skal man samle så mange oplysninger som overhovedet muligt, og det gør man bedst ved at stille spørgsmål til sig selv. Der er tre hovedveje man kan gå: Hvad ved du direkte om denne person og hans familieforhold, hvad ved du om det sted han eller hun levede, og hvad ved du om den tid de levede i?

Mennesket og familien

Når man arbejder med en anetavle glemmer man ofte at vore forfædre i reglen ikke har været enebørn. Man kan undersøge hvilken slags familie en person er vokset op i – hvor gamle var forældrene da barnet blev født, var der ældre eller yngre søskende, døde nogle af dem i barndommen, døde den ene, eller eventuelt begge forældre, før barnet blev voksent, var der stedfar eller stedmor? Var der tanter og onkler, fætre og kusiner, havde man kontakt med dem – se fx kirkebogens fadderlister og forlovernavne. Gik barnet i skole, fik det en uddannelse, stod i lære som håndværker, overtog det faderens erhverv og blev det boende i fødesognet? Hvornår blev vores forfar eller formor gift, var ægtefællen ældre eller yngre, var svigerfamilien af samme miljø – geografisk og socialt – var der svogre og svigerinder?

Hvor boede familien? Gennem brandtaksationer og skattelister af forskellig art kan man ofte få en ret præcis viden om hvor stor boligen var eller i hvert fald hvor mange rum den bestod af. I reglen vil man også kunne finde et skifte, som fortæller hvad familien havde af møbler og andet indbo. Måske er noget af det endda bevaret i familiens eje, men ellers kan man gå på museer eller studere bøger for at se hvordan borde og stole, glas og porcelæn så ud på den tid, eller hvordan folk gik klædt. Ejede man selv sin gård eller sit hus, og var det i givet fald belånt til op over skorstenen? Hvor mange børn fik man og hvor mange af dem måtte man følge til graven før de nåede skelsår og alder? Hvordan gik det børnene, kom de godt i vej, blev de gift, og opnåede man at blive bedsteforældre?

Det er ret nemt at få fat i alle disse oplysninger, som i høj grad er med til at tegne et umiddelbart billede af

Aarhus Stifts Adresse-Contoires Tidender for den 3. januar 1794 har kunnet meddele de gode – og sikkert rystede – Århusborgere nyheder om tilstandene under den franske revolution.

Avisen er også et vidnesbyrd om hvad skipper Henrich Krull har oplevet – begivenheder som han altså dårligt tør skrive om.

Men avisen beskæftiger sig også med adskillige andre ting. Vi får at vide at købmand Pind og kone er døde, og deres børnebørn i København efterlyses. Også skoleholderen i Karberg er død, og Peder Jensen i Vejlbj har uheldigvis mistet en plag. Vi får tilmed et indtryk af hvilke bøger man kunne forlyste sig med: Håndbibliotek for det smukke køn, Anekdoter om det franske kongepar og Visdomsbog for den kristelige landmand. – Dem skulle man måske se lidt nærmere på ved lejlighed.

Narhuus
Adresse=

Stifts
Contoirs

Tidender.

Fredagen, den 3die Januarii.

Indenlandfke Nøgheder.

Narhuus, den 3die Januarii.

Skipper Sode her af Bøen, som fører Winter-Smaften, ligger færdig for med første søellig Vind at afgaae med samme til Callnndborg.

Handels Efterretning.

Bourdeaur den 9 Dec. Skipper, Henrich Krull, som i 4 Maaneder har lagt der paa Stedet, tilskriver hans Principal Rixmand Poul Frausing i Narhuus saaledes: Efterat vi, som forhen meldt, havde indtaget Retour-Ladning i October, kom Ordre fra Conventen, at alle Skibe, som havde begyndt at lade, skulde igten ublokses i det seneste inden 20de December under Straf af Stibs og Godsbes Confiscation. Jeg begyndte at losse den 28 November og havde Commissarier ombord, som inquirerede meget nøie, mig blev og ved Afleveringen lovet af Commissarierne at faae min Last igjen, men de kunde ikke sige, hvor snart eller længe det skulde vare, inden vi kunde nyde vor Frihed, saa jeg troer ikke det bliver saa snart endna. Consulen har ofte været hos Commissarierne, der høflig have afvist ham med nogle Dages Ubsættelse, saa vi ikke kan forlade os noget derpaa. Der skal vare lovet Godtgjørelse af Commissarierne for vores Ophold, hvorefter vi Danske, saavelsom andre Nationers Skippere her ligge, bleve kaldte sammen enhver hos sin Consul, for at overlægge, hvad vi skulde begiere derfor, og blev derpaa af os efter nøjeste Beregning forlangt for hver Mand om Dagen i Kost og Maanedspenge 10 Livrer og for Skibet en halv Livre af hver Fod efter Skibets Laast om Dagen. Verel Cours regnes 12 Livrer til 1 Rigsdaler. Da nu Consulen kom til Commissarierne med denne Begiering, vilde de hverken see eller høre noget derom, og svarede: at de ikke vilde foreskrives, hvor meget Godtgjørelsen skulde vare, men at det skulde dependere af dem selv, hvad de vilde unde os derfor, saa jeg troer neppe, at vi faaer noget. Hvad de nu for det øvrige vil gjøre ved os, det staaer i Guds Haand, og seer det maadeligt ud, da her allerede hersker en stor Mangel paa Provision, i Snyderlighed Bryn og Brød, hvoraf der intet er at bekomme. Vi Danske har dog belønnet af Consulen med Commissariernes Tilladelse, noget bedærvet og ringe Rugmeel, 1 a 2 Ebr., ligesom Skibene ere store til, og have faaet det bagt her, tillige lidet Riisgrøn, men det er altsammen snart fortværet,

og hvor vi siden for Eftertiden skal faae noget fra, sees der ingen Udveis til, da ingen kommer hertil med noget af no en Slags, saa vi ligge her i en ringe Tilstand. Vinteren og Frostene lader sig her temmelig indfinde, og det seer altsammen kummerligt ud for os.

Om det øvrige nyt som her er, tør jeg ikke skrive, da det let kunde koste mit Hoved

Rixmand Hans Christopher Vind og hans Enke Anna Kirstine Henriksdatter Bøge, ere her i Bøen ved Bødens afgang, og begges Bøe, da den længstlevende hensad i nriste Bøe, af os taget under Skifte-Behandling.

Ublandt Mandens Uvinger, formodes at være en Mette. Helena Vind, gift i Kiøbenhavn med en Kof navnlig Bierregaard, men død og efterladt sig Børn, hvis Antal, Alder og Opholdssted el er angivet.

Det bliver herved bekendtgjort, at fra Peder Jensen i Weilbø ved Narhuus er en sort 2 i 3die Aars Aar-Plag bleven borte, dens venstre Bagsid er hvid, og er brændt paa een af de forreste Houer med Bogstaver: P. I. VB. den haver Klip paa den venstre Boue for, til, ligeledes med P. I. og VB. paa den venstre Laar bag til, dog kan jeg ikke vide om disse Klip kan nu være kiendelig, da det er ongefær en 12 Uger siden den blev borte, saa ombedes alle og enhver som skulle faae Sigt paa samme Plag, at de ufortøvet bringer den til Eiermanden, eller i det mindste lader ham det vide at han selv kan afhente den, da de til at Takke skal blive belønnet.

Weilbø den 28 December 1793.

Hos Revisor Fogh faaes tilkiøbs: Nyaarsgave for Damer 1794, Haandbibliothek for det smukke Kion som et Tillæg til Nyaarsgaven, begge Deele smuk indbunden. Den mistænkelige Mand, en Comœdie i 5 Akter, Beddemaaler et Mellemspil med Sars, Wiidsomsbog for den kristelige Landmand. Anecdoter om Ludvig den Sextende, Marie Antonette og Ministerne under hans Regiering, 1ste Hefte.

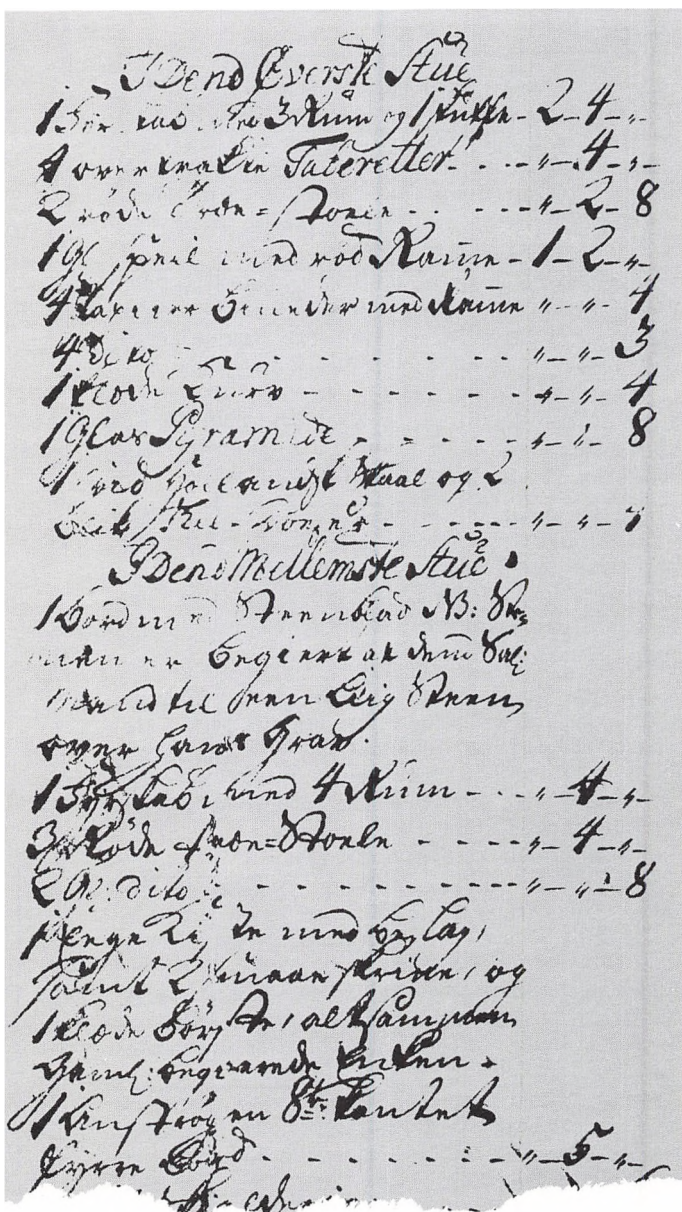
I Følge Placaten af 26de October 1792, indfalder herved til 6te og 12te Ugers Dagen, den 10de Febr. og 24de Martii dette Aar, enhver som haver noget at fordrø eller gielde efter afgangne Skoleholder Jens Willadsen i Narberg hvor Skiftet fremmes. Efter Todslov Præstegaard, den 2den Januarii 1794.

Sadolin
Proust i Gierlew Heered.

familien og de rammer den levede i. Man vil ofte blive forbavset over hvor meget anderledes forholdene har været, set i forhold til vore dage, ikke mindst med hensyn til børnedødelighed, boligforhold og hvad man ejede af ting.

Arbejdet

Vi ved at vore forfædre har haft et arbejde af en eller anden art, og de fleste af dem har nok været bønder. Her er man i den heldige situation, at man fx i godsarkiverne kan finde temmelig mange oplysninger om bonden og hans arbejde. Hvor stor var gården, hvad blev der dyrket på markerne, hvor mange, eller rettere hvor få, fold gav kornet, hvor mange kreaturer var der, hvor meget skulle fæstebonden betale for at overtage en gård, hvad skulle han yde i hoveri og afgifter til godsejeren og hvor tyngende var skatterne?

Skiftet giver et godt indblik i degnens stuer, hvor hver eneste ting er vurderet i rigsdaler, mark og skilling. Selv en hollandsk skål og to tedåser af blik er med, de er sat til 4 skilling. Derimod er bordet med stenplade ikke sat til noget beløb, det skulle nemlig genbruges på en meget speciel måde...

Hvis bonden eller hans kone går på aftægt, kan man måske finde den tinglyste aftægtskontrakt i skøde- og panteprotokollen med detaljerede bestemmelser om hvad aftægtsfolkene skal have leveret af naturalier.

De redskaber bønderne brugte kan vi studere på landbrugsmuseerne, og der er forskellige frilandsmuseer med gamle gårde. Der er selvfølgelig også en omfattende litteratur om landbrugets og landboernes historie gennem tiderne.

Har vi forfædre der var håndværkere eller købmænd vil der kunne findes mange oplysninger i byernes arkiver og måske i lavsarkiverne. Også her vil såvel litteraturen som museerne kunne hjælpe. Købstadmuseet Den gamle By i Århus har både købmandsgårde og håndværkerværksteder, som viser rammerne om bybefolkningens liv. Det er også spændende at undersøge hvordan de forskellige håndværk blev udført. Hvad lavede egentlig en gørtler og en possementmager, hvordan arbejdede en rebslager?

Har vi »skrivende« folk blandt forfædre, degne og præster for eksempel vil man ofte kunne finde endnu flere oplysninger, bl.a. i præste-, provste- og bispearkiv. Også om disse samfundslag og deres livsforhold er der selvfølgelig skrevet en masse.

Lokaliteten

Samtidig med at man indsamler alle disse oplysninger om forfædre, kan man begynde at se nærmere på det sogn eller den by, de levede i.

Der findes skrevet et stort antal sogne- og byhistorier samt mange artikler, især i de amtshistoriske årbøger. Gennem biblioteket og diverse bibliografier kan man finde frem til denne litteratur som kan give en udmærket skildring af den baggrund og de forhold der i høj grad var vore forfædres verden.

De lokalhistoriske værker kan berette om stort og småt, hvad der skete i byen og på egnen, hvordan de økonomiske forhold var, og de vil ofte fortælle en del om de mennesker der levede på stedet. Måske kan vi finde vore forfædre omtalt, men vi vil i hvert fald kunne læse om den lokale degn og præst, byfoged, herremand og andre notabiliteter. Og det er jo alle sammen folk som vore forfædre har kendt, og som i mange tilfælde har haft betydning for deres skæbne, på godt og ondt.

Et gammelt kort – for landsbyernes vedkommende især et udskiftningskort – er en god hjælp til at blive dus med lokaliteten. Vi vil blive forundret over at se hvordan gårde og huse klumpede sig sammen i landsbyen før udskiftningen, og vi vil undre os over hvor små de danske byer var for blot 100 år siden. Det viser at man har levet meget tæt sammen med sine naboer, og det kan anspore til at undersøge hvem disse mennesker var.

Det er mere end 200 år siden de første aviser begyndte at udkomme, og der var efterhånden et landsdækkende net af blade. Hvis der findes aviser der har dækket det område vores slægt kommer fra, kan man finde en del interessante oplysninger her. Måske kan man ligefrem finde oplysninger om forfædre. Det kan være meddelelser om dødsfald, indkaldelse til skiftesamling i et dødsbo med efterlysning af arvinger, annoncer og meget andet. Flere af

de lokalhistoriske arkiver har navneregistre til stedets avis, og det letter jo eftersøgningen. Men selv om man ikke er så heldig, så fortæller avisen hvilke nyheder folk fik serveret, hvad der har været dagens samtaleemne, og de giver i det hele taget en god fornemmelse af tiden og »ånden«.

Fra de sidste godt 100 år findes der bevaret en stor mængde fotografier af både mennesker og huse. Her skal man opsøge museerne, Det Kongelige Bibliotek og navnlig de lokalhistoriske arkiver. Kortet, kombineret med fotografier kan gøre en lokalitet så levende at vi kan begynde at se den med forfædrenes øjne. Ikke helt sjældent vil man kunne finde et billede af det hus de levede i, og måske har arkivet endda et portræt, som ikke længere er bevaret hos familien.

Studiet af lokaliteten skal imidlertid ikke blot give kulisser og rammer. Hvis vi for alvor skal begynde at forstå vore forfædre, må vi have en fornemmelse af om deres »skæbne« var usædvanlig eller endda enestående. Var det nu almindeligt at folk boede sådan som de gjorde, at de var så fattige, at de fik så mange børn, og at mange af disse døde små, var det almindeligt at man blev enke eller enkemand og at man giftede sig hurtigt igen efter den første ægtefælles død? Alle disse ting kan den lokalhistoriske – og megen anden – litteratur hjælpe en til at finde ud af. Først med den viden kan vi for alvor vurdere de oplysninger vi finder i arkivalierne.

Tiden

Vi har nok ofte en fornemmelse af, at i »gamle dage« stod tiden stille. Det kan da også være rigtigt at udviklingen går særdeles hurtigt i vor tid, men det betyder ikke at udviklingen stod stille når vi kommer et par generationer tilbage. Der er stor forskel på om en af vore forfædre er født i slutningen af 1600-tallet eller sidst i 1700-tallet.

Den første har som ung hørt om Tordenskjolds bedrifter i Den Store Nordiske Krig. Og han har måske selv skullet springe soldat. Det kan være han endda har deltaget i belejringen af Wismar sammen med Jeppe på Bjerget. Det er ved den lejlighed Jeppe hele natten før slaget læste i »Davids Psaltkar« – hvad der, måske til nogens overraskelse, viser at Jeppe kunne læse. Holberg og anden skønlitteratur kan i øvrigt være glimrende kilder. Som voksen har vor forfar oplevet indførelsen af stavnsbåndet med de følger det fik for hans muligheder for at flytte bort fra hjemstavnen.

Den anden har i sin barndom oplevet landboreformerne og har måske deltaget i kaperkrigen mod England. Derpå fulgte tabet af Norge og statsbankerotten, og var han selv-er, må han være blevet ramt hårdt af krisen.

Det er ikke blot de to mænds oplevelser der er forskellige. De er opvokset i hver sin »tidsånd«. Hvis de har gået i skole, har påvirkningerne ikke været ens, de har sunget forskellige salmer i kirken, og der har været betydelig forskel på de prædikener de har hørt. De har ikke blot været forskellige som mennesker, men de har heller ikke haft de samme muligheder i tilværelsen.

Alt det kan man læse om i Danmarkshistorierne og man kan også få gode ideer ved at slå op i »Danmarkshistoriens Hvornår skete det«. – Men, vil en og anden måske sige:

Skal vi alt det? Nej, det *skal* man ikke. Slægtsforskning er en interesse som udspringer af lyst, og den skal drives i det omfang og den dybde, man nu har lyst til. Men er man først blevet fanget af interessen, er det svært at holde op. Sagen er, at man synes det er morsomt at vide mere og forstå bedre. Og man synes hele tiden tingene kommer én ved, det er jo ens egen slægt og baggrund man er ved at opdage.

Detaljer og fantasi

Undertiden skal der kun så lidt til for at tegne en situation. I sin bog om Hylke sogn fortæller Anna Rasmussen om *Søren Østergaard* der i 1784 gik på aftægt hos sin stedsøn Anders. Søren skulle have udbyttet af aftægtsjorden, men han synes ikke rigtig at have haft den store tillid til at

25 martii 1813

Som ung Karl fik Fader Fæste paa et Hus, der tilhørte Kapellanen i Aarhus, der dengang ogsaa var Sognepræst til Wejlbye. Han giftede sig saa – jeg ved knap hvornaar, men det var før den store Krig sluttede¹ – med en ærbar Pige her fra Byen, Kirsten Rasmusdatter, der var ud af den Familie Bomholt, der endnu flourer paa Egnen². Da Svigerfaderen³ døde i 1727 fik Fader tillige Livsfæste paa en Tredjepart af den Gaard han fradøde. Det er den, der ligger Syd for Kirken i den vestlige Del⁴.

Kapellanen, salig Johan Lønborg⁵, forlangte, at Fader skulle bygge 6 Fag Hus til Ladehuset, og der var just Klinegilde⁶, da det spurgtes, at der var Ildløs i Skjæring. Fader løb med de Andre op i Kirketaarnet og da de skjønnede, at det var Skjæring Munkegaard, der brændte, blev der stor Glæde og Animation i Gildestuen, thi Herren paa Munkegaarden, den onde Randleff, for haardeligen frem mod sine Bønder og havde sat flere i Hundehullet og paa Træhesten⁷.

Senere blev det jo bekjendt, at det var Peder Munk, der havde ansat Ilden. Han blev senere grebet og min Broder Rasmus har tit fortalt om hin gruelige Dag, da han som Barn saa ham blive skilt fra sin Hals oppe paa Skjæring Mark. Flere af de Bønder, der havde conspireret med ham kom paa Bremerholm, hvilket min Brodersøn, Peder Willadsen⁸ i Skjæring har faaet bekræftet for mig af deres dér endnu levende Slægtninge.

Her paa Gaarden har man ogsaa fordums haft et unaadigt Herskab⁹, men til al Lykke var, som alt fortalt, Faders Proprietarius den øverste Kapellan i Aarhus, hvis Krav om Ægt og Gødskning ikke vare urimelige. Han skulle da ikke som Stiftsprovstens Bønder køre Sand til Provstindens Guller¹⁰.

Ak, Pennen løber mig ad Tangentiam. Det er bedre jeg holder inde.

Her har en gammel mand skrevet erindringer.

Mon ikke enhver slægtsforsker ville ønske at der var bevaret en sådan skildring fra hans familie? Ønsket kan faktisk gå i opfyldelse!

Kilde: Villads Villadsen: Slægts-Krønike af Mogens Wejlbye, studiosus. 1979.

stedsønnen ville lægge alt for mange kræfter i arbejdet. Han får i hvert fald indføjjet den bestemmelse i aftægtskontrakten, at »i tilfælde af forsømmelse, ondskab, skødesløshed eller efterladenhed skal vi have 3 tønder rug...«. Man får en klar fornemmelse af forholdet mellem de to generationer.

I andre tilfælde behøver man kun at kombinere nogle få kilder for at få et glimt af en livsskæbne. En af mine yndlingsforfædre er *Claus Pedersen Wæhr*. Han var degnesøn og har vel tænkt at gå i faderens fodspor, men han begyndte nu ikke at studere. Derfor måtte han have en særlig tilladelse da han 24 år gammel overtog degneembedet i Thyrsted-Uth i 1696. Når han fik tilladelsen skyldes det måske at han samtidig overtog sin forgængers enke der var 49 år gammel. Det var en praktisk ordning, så skulle der ikke udredes pension af embedet.

Det er ikke godt at vide hvad den unge mand har tænkt, men hvis han har forestillet sig at konen snart ville dø, så han kunne gifte sig igen og få børn, så måtte han tænke om. Parret var meget tæt på at holde sølvbryllup før Claus Pedersen blev enkemand. Det varede ikke længe før han giftede sig igen, nu var det ham der var 49 år, mens konen var 24. I dette ægteskab blev det til sølvbryllup.

Da Claus Pedersen døde 75 år gammel kunne han, foruden enken og fire børn, efterlade sig en veludstyret degnebolig. Der synes at have været tale om en vis velstand: 7 heste, 5 køer, stude, lam og grise. I stuerne var der både tin- og messingsager, spejle og betrukne taburetter og ikke mindre end 29 billeder. Nogle tinfade og tallerkener må konen have bragt med sig, de er nemlig forsynet med hendes fars initialer. Men Claus Pedersen har ikke villet stå tilbage, der var også et par tinfade med hans navn på.

På den baggrund er det lidt overraskende at den salig degns garderobe gennemgående bestod af gamle klædningsstykker. Selv de to »peruqver« var gamle. Der var åbenbart nogle ting der ikke skulle ofres penge på. Det indtryk understreges unægtelig, når man læser i skiftet at der i den mellemste stue stod et bord med stenplade og ser skifteforvalterens bemærkning: »NB: Stenen er begiert af dend Sal. Mand til een Liig Steen over hans Grav.« Ingen unødige udgifter!

Det kan tilføjes, at i dag, 242 år efter Claus Pedersens begravelse, mener man stadig i Thyrsted at kunne udpege en sten »som skal have været et spisebord«.

Et sidste eksempel på hvor tæt man kan komme ind på livet af forfædrene, er den side der her er gengivet fra *Mogens Weilbyes* optegnelser fra 1813. Mogens var en bondesøn af den kendte Villadsen-slægt fra Vejlbj nord for Århus. Optegnelserne giver et ganske levende billede, både af ham og af slægten – men det er selvfølgelig ikke enhver familie der har bevaret en så gammel slægtskrønike.

Det betyder dog ikke det ringeste, for Mogens Weilbyes optegnelser har nemlig aldrig eksisteret. Eller rettere: de er en fiktion. Det er et nulevende medlem af slægten der har lavet en slægtskrønike, som Mogens kunne have skrevet den. Som man kan se, er »udgaven« forsynet med notetegn, og de henviser til de kilder »den rigtige« forfatter bygger på. Alle de omtalte begivenheder kan dokumenteres, den historiske ramme og hele tidskoloritten er korrekt.

Så vidt kan en slægtshistoriker nå, hvis han omhyggeligt indsamler detaljer om slægtens personer, om stedet og om tiden.

Slægtshistorie – hvor det foregik

Det er slet ikke nogen støvet beskæftigelse at studere gamle arkivalier. Men det kan alligevel være forfriskende at drage ud i naturen og rundt i Danmark for at følge slægtens spor. Derved kan man også lære forskellige egne og byer at kende og komme til at se på dem med andre øjne, netop fordi man ved at ens forfædre har dyrket disse marker eller gået i disse gader. Man får ideer til udflugter og ture.

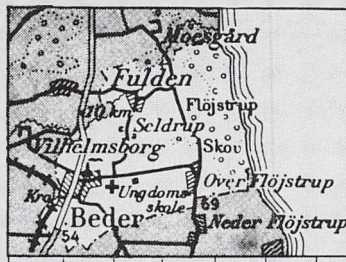
Det er praktisk at forberede sig på biblioteket inden man tager ud på en slægtshistorisk studietur. Der findes som nævnt megen lokalhistorisk litteratur, men der er også mange topografiske værker som dækker hele – eller næsten hele – landet. Biblioteket kan hjælpe én til at finde frem til

*Det er udmærket
– og helt nødvendigt –
at sidde på arkivernes læsesale.
Men man kan også dyrke slægts-
forskning under åben himmel,
sammen med sin familie.*

disse ting, men der kan være grund til at nævne nogle helt centrale værker. En første orientering kan man få i Trap: Danmark, som har kortfattede beskrivelser, samt sogne- og bykort fra hele landet. Drejer det sig specielt om kirker, så udgiver Nationalmuseet serien Danmarks Kirker, som giver en meget grundig og indgående behandling af både bygninger og inventar. Foreløbig er cirka halvdelen af landets kirker beskrevet her. I den forbindelse kan man også have glæde af Paul Nedergaard: *Bidrag til en dansk Præste- og Sognehistorie*, som skildrer det åndelige liv efter 1849.

Herregårdenes historie kan studeres i Danske Slotte og Herregårde, og selv om vore forfædre ikke har boet på

Beder sogn (B.-Malling kom.) omgives af Kattegat samt Malling og Mårslet so. Grænsen til sidstn. dannes delvis af Giberå, der løber til Kattegat i en dyb, senglacial dal, antagelig en tunneldal. I denne den smukt beliggende landsby Fulden. Langs Kattegat går der fra n. til s. et randmorænestrøg (Kobjerg 69 m), der danner klinter mod Kattegat (Borgmesterhøj), og her ligger so.s største skov, Fløjstrup skov. Ved Fløjstrup strand en del badning. Resten af so. er en jævnt bølget, frugtbar moræneflade, der i v. gennemskæres af jernbanen og landevejen ml. Århus og Odder (Beder stat.).

VH

Areal i alt 1960: 1023 ha. Befolkning ^{26/10} 1960: 675 indb. fordelt på 224 husstande (1801: 325, 1850: 474, 1901: 696, 1930: 657, 1955: 695).

RS

I so. byerne: Beder (*1267 Bitreth, *1403 Bedert; u. 1784) — bymæssig bebyggelse m. 1960: 364 indb. fordelt på 130 husstande (1930: 324, 1955: 306) — m. kirke, præstebol., skole (B.-Seldrup skole, opf. 1929, arkt. P. Vedel), gartnerskole (opret. 1889), Aarhusegnens Ungdomsskole (opret. 1947), bibl. (i skolen; opret. 1930; 2500 bd.), sportsplads (ved skolen), B. og Malling So.s Spare- og Laanekasse (opret. 1871; ^{31/3} 1962 var indskuddene 2,3 mill. kr., reserverne 103.000 kr.), andelsmejeri (opret. 1886, nybygn. 1930), savværk, flere gartnerier, kro, jernbanestat. og posteksp.; Seldrup (*1203 Selnæthorp, her?, 1544 Selnervp); Fulden (*1360 Litlæfullen; u. 1783) m. vandml.; Over Fløjstrup (1540 Fløgstrvp, 1544 Floustrup; u. 1783) m. skovfogedbol. og feriehjem. — Saml. af gde og hse: L. Fulden; Bymose. — Gårde: Fløjstrupgd.; Bispelund; Godthåb; Christiansgd.

TM

B. so., der sa. m. Malling so. udgør én sognekom. og ét pastorat under Hads og stift, hører under 60. retskr. (Odder) og har tingsted i

herregården, så kan de dog som fæstere have hørt under gården og have gjort hoveri på dens marker. Der findes også bøger med oplysninger om enkelte større bondegårde. I de senere år er der kommet en del såkaldte bygningsregistrarer, der har mange nyttige oplysninger om ældre huse i købstæderne.

Nu kan mangt og meget jo have forandret sig på stedet, siden vore forfædre boede der. Derfor kan det være praktisk at orientere sig i den lidt ældre topografiske litteratur. Der kan fx nævnes de tidligere udgaver af Trap (første udgave er fra 1859-60), men også Begtrup's *Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand fra 1803-12* og *Det kongelige Landhusholdningsselskabs amtsbeskrivelser*. Der er et bind for hvert amt, og de udkom i årene 1826-44. Et godt og detaljeret kort, samt måske kopier af ældre kort, er rare at have ved hånden, når man går på opdagelse i lokaliteten.

Hvad er det så man skal lede efter, og hvad har man chance for at finde? Det vil afhænge af mange ting, for eksempel hvor meget lokaliteten har forandret sig, og hvor mange konkrete oplysninger vi har. Har vi gennem arkivernes skøde- og panteprotokoller og folketællingslister fundet frem til et gård- eller gadenavn, måske endda et matrikelnummer, kan vi direkte opsøge stedet.

Ikke sjældent vil man opdage at det hus vore forfædre levede i, stadig står der, og så er det med at have fotografiapparatet parat. Finder man ikke huset, kan man dog stadig få en fornemmelse af hvordan stedet har set ud, hvordan det har været placeret i landskabet eller hvilket kvarter i byen det lå i. Glipper alt dette nu, så kan man i hvert fald opsøge den bygning som har stået der de sidste

Trap er et uundværligt opslagsværk. Der er en mængde konkrete oplysninger, herunder om administrationshistoriske forhold, som kan lette arbejdet på landsarkivet. Afsnittet om Beder sogn fortsætter bl.a. med en beskrivelse af kirken (med oplysninger om nogle gamle gravsten) og slutter med henvisninger til litteratur om sognet. Beskrivelsen af købstæderne er særdeles udførlig – Skanderborg by fylder fx 27 sider i Trap.

mange hundrede år: kirken. Her kan man så at sige se med forfædrenes øjne: altertavlen, prædikestolen, kalkmalerierne, den døbefont de har båret deres børn til, og måske epitafier med malerier af de præster, de har lyttet til.

Man bør også se nøjere på kirkegården og dens gravminder. I de senere år er der gjort meget for at bevare ældre gravsten, og man kan måske være heldig at finde en sten der er lagt over en af forfædrene. Tilmed kan den give navne og årstal, der kan lette den videre eftersøgning på arkivet.

Når man er på studietur bør man heller ikke forsømme at opsøge det lokalhistoriske arkiv. Foruden arkivalier og gamle fotos af personer og huse, kan man få gode råd af det stedkendte personale. De kan måske endda henvise til fjerne slægtninge, der stadig bor på egnen. Arkivernes adresser og åbningstider kan man finde i de adressefortegnelser, der er nævnt i litteraturlisten.

Lokalhistoriske studier i marken er både spændende og nyttige, og slægtshistorikeren får det største udbytte af sit arbejde hvis han kan kombinere arkivets og bibliotekets oplysninger med selvsyn.

Lidt om slægtshistorien som håndværk og videnskab

O

rdet videnskab kan lyde tørt og måske lidt abstrakt, og mange slægtsforskere vil da også sige, at de ikke udfører et videnskabeligt arbejde. De forsøger »bare« med ærlig vilje at finde frem til deres slægt. Men netop derved udfører man en videnskabelig undersøgelse. Formålet med al videnskab er at frembringe en ny viden og at gøre det på en nøgtern og – man kan sige – håndværksmæssigt rigtig måde.

Håndværket

Der findes en omfattende litteratur om historisk metode og kildekritik, og her vil slægtsforskeren kunne hente megen viden og læse nyttige advarsler. Kernepunktet er imidlertid at man – lige som i sin hverdag – skal være ærlig over for sig selv, og at man ikke skal tro på alt hvad man læser eller navnlig hører.

Først og fremmest gælder det om at man nøje skelner mellem:

1. Hvad man ved – fordi det står i kilderne og fordi man har undersøgt alle de kilder man bør undersøge,
2. Hvad der er en vis sandsynlighed for – fordi kilderne tyder på det, selv om de ikke direkte »beviser« det, og endelig
3. Hvad der måske er rigtigt, men som man endnu mangler at efterprøve.

Denne sondring er særlig nødvendig hvis man arbejder med en slægtstradition. Måske fortælles det i familien at oldemor stammede fra Norge, men indtil man har undersøgt sagen, må man kun regne med at det er en mulighed. Viser det sig så at nogle af hendes børn har norske navne som Synnøve og Øivind, og har man arvet

*Lige før
dette hæfte slutter,*

*går det måske an at røbe,
at slægtshistorie er en videnskab.*

Det stiller nogle – ikke uoverkommelige

*– krav til slægtsforskeren,
men det åbner sandelig*

*også for en del
perspektiver.*

nogle bøger af Bjørnson fra oldemor, så begynder traditionen at virke sandsynlig. På den anden side kan det jo være at oldemor kommer fra et grundtvigsk miljø, og at det var derfor hun var glad for Bjørnson og de norske navne. Sikkerheden kommer først når vi, fx i en kirkebog,

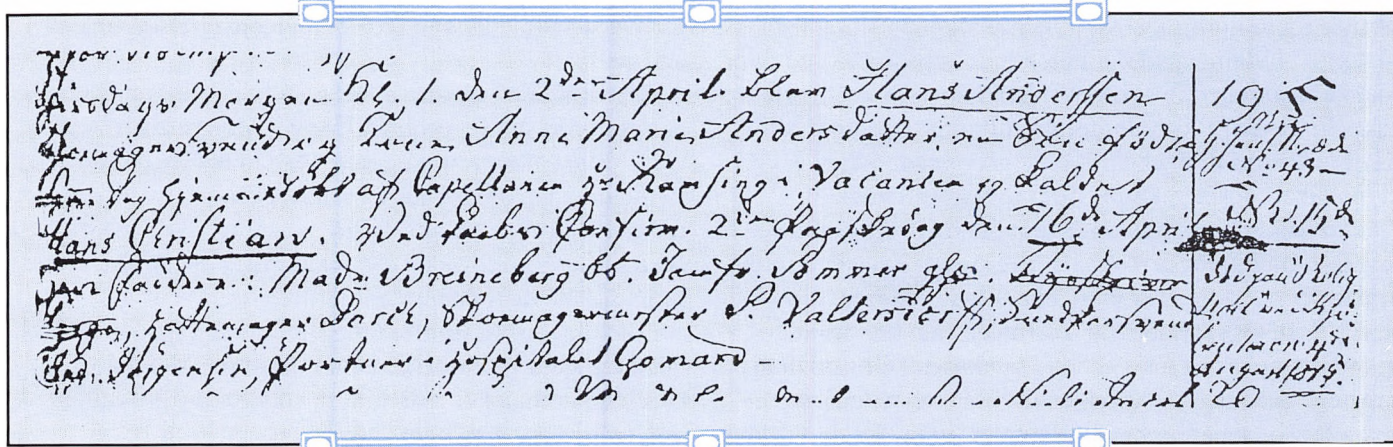
finder den konkrete oplysning at oldemor var født i Norge.

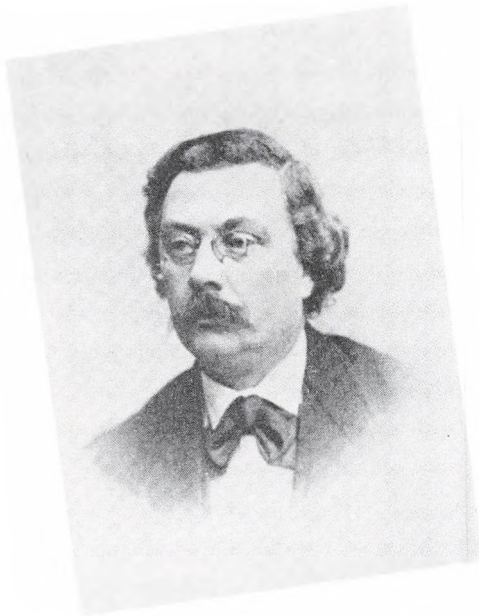
Man skal navnlig være forsigtig med de slægtstraditioner der fortæller om afstamning fra »fornemme« folk som kongelige personer og adelige. Her kan den honnerte ambition let løbe af med folk, eller hele traditionen kan til syvende og sidst have sin oprindelse i sladder. Modsat kan man dog ikke afvise, at der kan være tilfælde hvor et barns forældre kan have haft interesse i at skjule sagens rette sammenhæng.

Der kan være tale om at en ugift mor udlægger en forkert barnefar, eller giver den intetsigende oplysning »at faderen var en karl der kom til hende på marken«. I andre tilfælde kan en mand påtage sig faderskabet for gode ord og betaling, eller et barn kan blive »plantet« i en helt anden familie. Det kan der sagtens nævnes eksempler på. Man skal også være blåøjet for at tro at ethvert barn født i ægteskab også har ægtemanden som far.

I alle disse tilfælde kan det dog være uhyre svært – ofte aldeles umuligt – at finde ud af sagens rette sammenhæng. Udgangspunktet er selvfølgelig kirkebogens oplysning som er den officielle og samtidige registrering. Der kan

Var H. C. Andersen mon søn af Christian den 8.? Her er hvad kirkebogen kan fortælle, nemlig at hans forældre var Hans Andersen og Anne Marie Andersdatter. Den der påstår noget andet, må kunne tale godt og overbevisende for sin sag.

imidlertid godt være givet urigtige oplysninger til den der har ført kirkebogen, eller han kan være truet eller købt til at indføre falske navne og data.

Et eksempel kan belyse forholdet. Den 16. april 1810 fødte den 19-årige Nyboderpige, *Frederikke Benedicte Rafsted* en datter på Fødselsstiftelsen. Moderen benyttede sig af sin ret til at føde hemmeligt, og dåbsprotokollen nævner ikke faderen. I 1812 fik Frederikke endnu en datter, og denne gang oplyses det at faderen er Frederikkes ægtemand, kaptajn Frederik Dannemand. Han er også anført som far til det tredje barn der blev født året efter. Desværre er faderen nu afgået ved døden, og man kan uheldigvis ikke finde ham i hærens annaler.

Man skulle nu ikke vente flere børn i denne familie. Ikke desto mindre fik fru Frederikke en søn i 1819, og overraskende nok var faderen stadig den Frederik Dannemand, der var død for seks år siden. Men ikke nok med at faderen var opstået fra de døde, han var sandelig også i mellemtiden avanceret til »major af arméen«.

Det er umiddelbart klart at mindst én af kirkebogstilsørlerne må være forkert, og de er i virkeligheden alle sammen fejlagtige. Faderen var ikke den ukendte Frederik Dannemand, men den mest danske mand af alle Frederik'er, nemlig selve Frederik den 6. Det ved vi fra adskillige andre kilder, og vi ved det også fordi kongen på forskellig måde har vedkendt sig forholdet. Her kan man altså trygt se bort fra kirkebogens oplysninger.

Der skal imidlertid meget gode argumenter til for at man kan anfægte kirkebogens vidnesbyrd. Navnlig må man huske på, at den der fremsætter påstanden om at kirkebogsoplysningen er forkert, også har bevisbyrden. Der er brugt mange kræfter, og endnu flere bogsider, på at bevise at berømt heder slet ikke var børn af de »almindelige« forældre som stod i kirkebogen. Man har ofte argumenteret med begrebet familielighed, men her skal man passe på. Personer der har levet i samme tidsalder kan have en tendens til at ligne hinanden i forbløffende høj grad, når de blev tegnet eller malet, og man skal også være forsigtig med at bygge på fotografier.

Ligesom det samme menneske kan tage sig grumme forskelligt ud på forskellige fotos, kan man opleve en forbløffende lighed mellem personer der intet har med hinanden at gøre. Her ser man til venstre den danske oberst Detlef Nielsen (1831-90) og til højre den svenske forfatter Gustaf Thorsander (1844-1914), der deltog som frivillig i krigen 1864. – Eller er det nu omvendt?

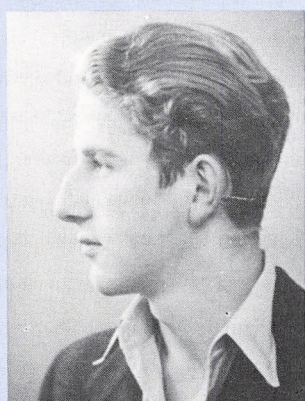
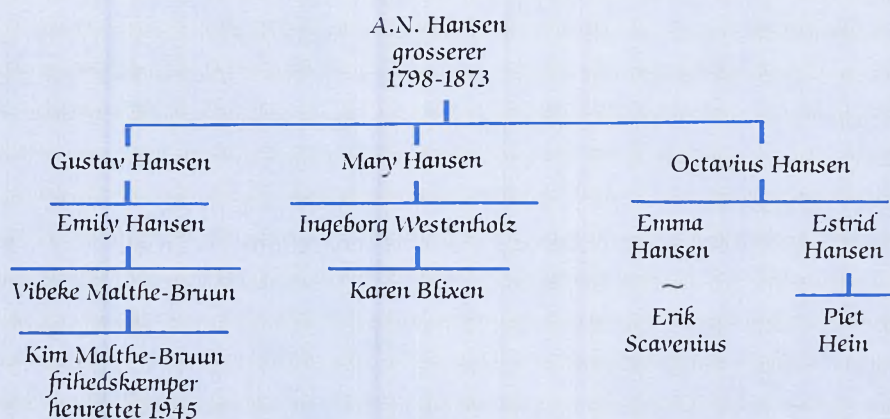
Kilde: Bjørn Ochsner: *Det kongelige Biblioteks Kort- og Billedafdeling. Fortid og Nutid* bd. 24, 1969.

Læs med kritik

Selv om man i almindelighed gør klogt i at stole på kirkebogens oplysninger, så følger dog ikke at man umiddelbart kan stole på alt hvad der står i kilderne eller i den trykte litteratur.

Der vil dog sjældent være større problemer med hensyn til de mere konkrete oplysninger man kan finde i fx kirkebøger, lægdsruller, skifter, skøde- og panteprotokoller. Oplysningerne er i reglen samtidige, og den der har ført protokollen har sjældent haft interesse i at forfalske den. Det forhindrer dog ikke at der kan være mere banale fejl, som når præsten kommer til at skrive at han har døbt Peter Madsens datter Kirsten, hvor faderens navn burde have været Mads Petersen. Det kan også ske for enhver, at man kommer til at skrive gal dato.

Det er straks et større problem, når kilderne giver oplysninger om folks alder. Ifølge folketællingen 1845 var Jens Gregersen i Almind sogn 45 år gammel, men ved tællingen fem år senere i 1850 var han hele 68 år. Her er afvigelsen usædvanlig stor, men man må være forberedt på at aldersangivelserne i både borgerskabsprotokoller og ældre kirkebøger kan være svært unøjagtige. For at være helt sikker på at det er den rigtige person man har fundet, skal man derfor inddrage så mange oplysninger som muligt: vielse, død, fødsel, konfirmation, folketællinger, skifter og for mændenes vedkommende lægdsrulle.

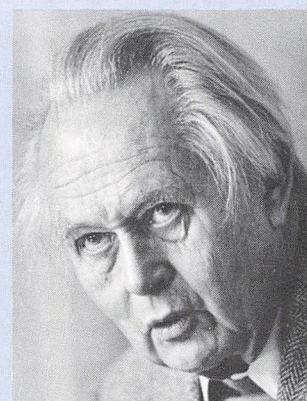
Kim Malthie-Bruun

Karen Blixen

Erik Scavenius

Piet Hein

Jo flere oplysninger der bekræfter hinanden, desto bedre. Slægtsforskning kræver præcision hvis ikke man vil risikere at løbe ind i en gal slægtslinje, og det er jo både ærgerligt og spild af tid.

Og så er der endelig grund til at understrege, at oplysninger ikke nødvendigvis er rigtige, fordi de er trykt. Også tidligere slægtsforskere kan have begået fejl, ældre værker kan være såre mangelfulde, og selv guldrandede og anerkendte opslagsværker kan indeholde forkerte oplysninger.

Slægternes netværk

Når man er kommet godt i gang med at opspore sine forfædre og med at studere de miljøer de har levet i, og de byer og landsbyer hvor de har boet, er man kommet ud på en rejse. Der kan være mennesker hvis forfædre alle har været bønder og som altid har boet i det samme område, men sådan som befolkningsudviklingen har formet sig i de sidste generationer, vil der blive færre og færre af den type anetavler. Men selv i de tilfælde vil man opleve, at langt fra alle ens forfædres efterkommere – altså alle ens mere eller

Slægtsforskere vil ofte støde på uventede familieforbindinger, som fx her i »slægten Hansen«. Hans Konow, der har skrevet om familien, citerer et ældre familiemedlem for bemærkningen: Det er ikke en familie – det er en myretue, du er kommet ind i.

mindre nære slægtninge – er blevet i bondestanden eller på egnen.

De fleste vil hurtigt opdage at de har slægtninge rundt omkring i landet, og at de er i familie med mennesker, der har vidt forskellige erhverv. Hvis vi tænker tilbage på de tidligere omtalte beregninger over *hvor* stor ens slægt er, er det da heller ikke mærkeligt. Lidt mere øvede slægtsforskere er ganske ofte ude for den morsomme oplevelse, at de finder ud af at de har fælles tip-tip-osv.-oldeforældre med venner og kolleger. Folk de har kendt i årevis uden at ane noget om slægtskabet.

Når den slags kommer bag på os, er det dels fordi vi fæstner os ved de usædvanlige slægtsnavne, dels fordi vi glemmer at vi også er i familie med vores bedstemors og oldemors slægt. Møder man et menneske der hedder

Stauning, spørger man måske om han er i familie med statsministeren; det gør man nok ikke hvis det er en Jørgensen man møder. Folk er også overbevist om at alle der hedder Prange må være i slægt med mig (hvad der slet ikke er tilfældet), men de får ikke den samme idé når de møder min kusine. Hun hedder nemlig Lauersen – og dog har vi fælles bedstefar.

Ved at slå op i efterslægtstavlen for grosserer A.N. Hansen kan man finde et overraskende eksempel på hvordan tre kendte danskere med hvert sit særprægede slægtsnavn er i slægt med hinanden – i kraft af deres afstamning fra en helt fjerde familie: nemlig slægten Hansen.

Overraskende familieforbindinger er imidlertid ikke noget der er forbeholdt nutiden. Toldersønnen *Ole Worm* blev en lærd runeforsker, professor og rektor for Københavns Universitet. Hans første kone var professordatter, den anden bispedatter og i tredje ægteskab blev han onkel til den senere rigskansler og greve, Peder Schumacher Griffenfeld. Ole Worm blev stamfar til mange efterkommere. Det var lærde folk, forfattere, højtstående embedsmænd, husmænd og håndværkere – nogle var adelige, andre var borgerlige. Mange af dem er kendt for det gode, men en efterkommer i fjerde led var dog den ulyksalige lensgreve Enevold Brandt der blev henrettet sammen med Struensee i 1772. Ole Worms efterkommere lever den dag i dag – en af dem har været gift med forfatterinden Helle Stangerup, en anden er gift med en datter af statsminister Poul Schlüter.

Social nedgang

Det er nok en almindelig opfattelse at der navnlig i ældre tid ikke var slægtsforbindelser mellem overklassen, først og fremmest adelen, og resten af befolkningen. Slægts-historikerne vil vide noget andet.

Selv om adelen bestræbte sig på at finde standsmæssige

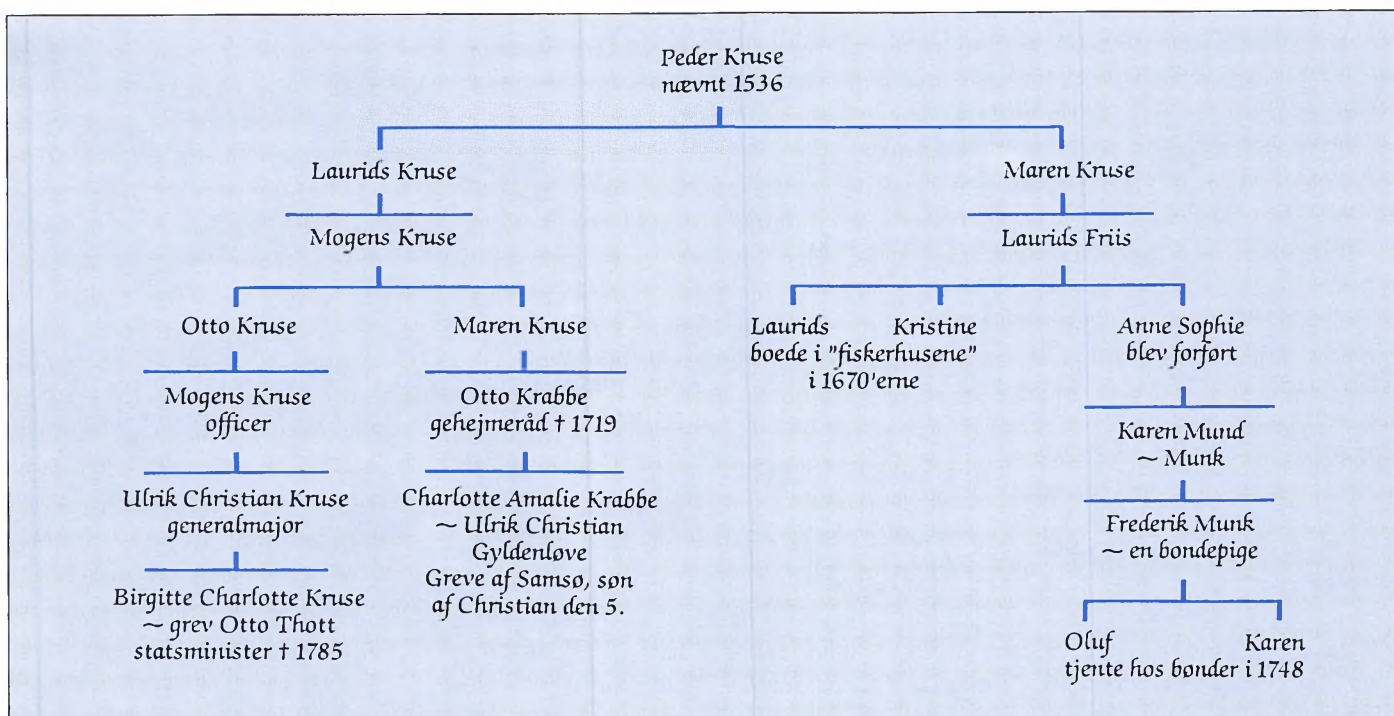
ægteskaber, så kunne det dog knibe med at opretholde niveauet. På reformationstiden levede herremanden *Peder Kruse*, som havde ganske fornemme aner. Han nedstammede fra grever og hertuger, ja sågar fra kongeslægten og Gorm den Gamle. Ser man nærmere på hans efterkommere, viser det sig at det hurtigt kunne gå ned ad bakke.

På oversigten her er kun medtaget tre grene af slægten som viser hvor store sociale kløfter der kunne opstå i løbet af få generationer. I den ældste gren finder vi officeren Mogens Kruse. Hans søn Ulrik Christian gjorde karriere og blev generalmajor, og dennes datter blev gift med statsminister, elefantridder og greve Otto Thott til Gaunø. Finere kunne det næsten ikke blive. Det skulle da være Mogens Kruses fætter Otto Krabbe, der var gehejmeråd og hvis datter blev gift med Ulrik Christian Gyldenløve, greve af Samsø og søn af Christian den 5.

Så er der straks et spring til den anden gren af familien, som nedstammer fra Peder Kruses datter Maren. Om hendes børnebørn, Laurids og Kirstine ved man kun at de i 1670'erne »boede i fiskerhusene i Heinsvig«. Deres søster Anne Sophie blev forført af en adelsmand, der dog siden giftede sig med hende. Fattigt var det, og da manden døde fik hun lov til at tigge ved kirkedøren. Det sidste vi ved om hende er, at hun blev gift med en bondekarl. Hendes eneste barnebarn ægtede en bondepige og fik børnene Oluf og Karen. I 1748 tjente de hos bønder i Rubjerg sogn, og dermed mister vi sporet af denne gren af adelsslægten.

Adelsslægten Kruse var spaltet i linjer der hørte hjemme i vidt forskellige sociale lag. Der var en afgrund mellem Mogens Kruses efterkommere i samfundets top og hans fætter Laurids Friis' familie med forførte jomfruer, mesalliancer og adelsbørn der tjente hos bønder.

Kilde: Knud Prange: *Silkebroderet socialhistorie* (Festskrift til Vagn Dybdahl, 1987).

Peder Kruse havde også andre efterkommere. Mandslinjen er forlængst uddød, men på spindesiden lever der stadig ætlinge, såvel adelige, som fx greverne Krag-Juel-Vind-Frijs, som borgerlige. Både Grundtvig og Karen Blixen har været gift med Peder Kruse-efterkommere.

Blev man ved sin »læst« ?

Slægtshistorikeren kan også ramme en pæl gennem en anden traditionel opfattelse: nemlig at personer og slægter forblev i det miljø de nu engang levede i.

For godt 400 år siden boede der i Randers en rådmand ved navn *Laurits Thøgersen*. Vi ved ikke meget om ham selv, men så meget des mere om hans talrige efterkommere. Han havde en sønnetatter Maren, der var »forstandig, ung, munter og rig«. Hun blev gift med en bondesøn fra Himmerland, Niels Jacobsen, og han forstod at få noget ud af denne rigdom. Deres børn kom godt i vej, og hele fem børnebørn og seks oldebørn blev adlet.

Adelsdiplomerne bogstaveligt talt regnede ned over denne gren af slægten, så Niels Jacobsen og den muntre Maren blev stamforældre til ikke mindre end 19 nye adelsslægter, en friherreslægt og en greveslægt. Døtrene i disse slægter har giftet sig ind i en mængde andre adels-slægter, og i de senere generationer også i borgerlige slægter. Det nulevende antal efterkommere løber i hvert fald op i adskillige hundreder.

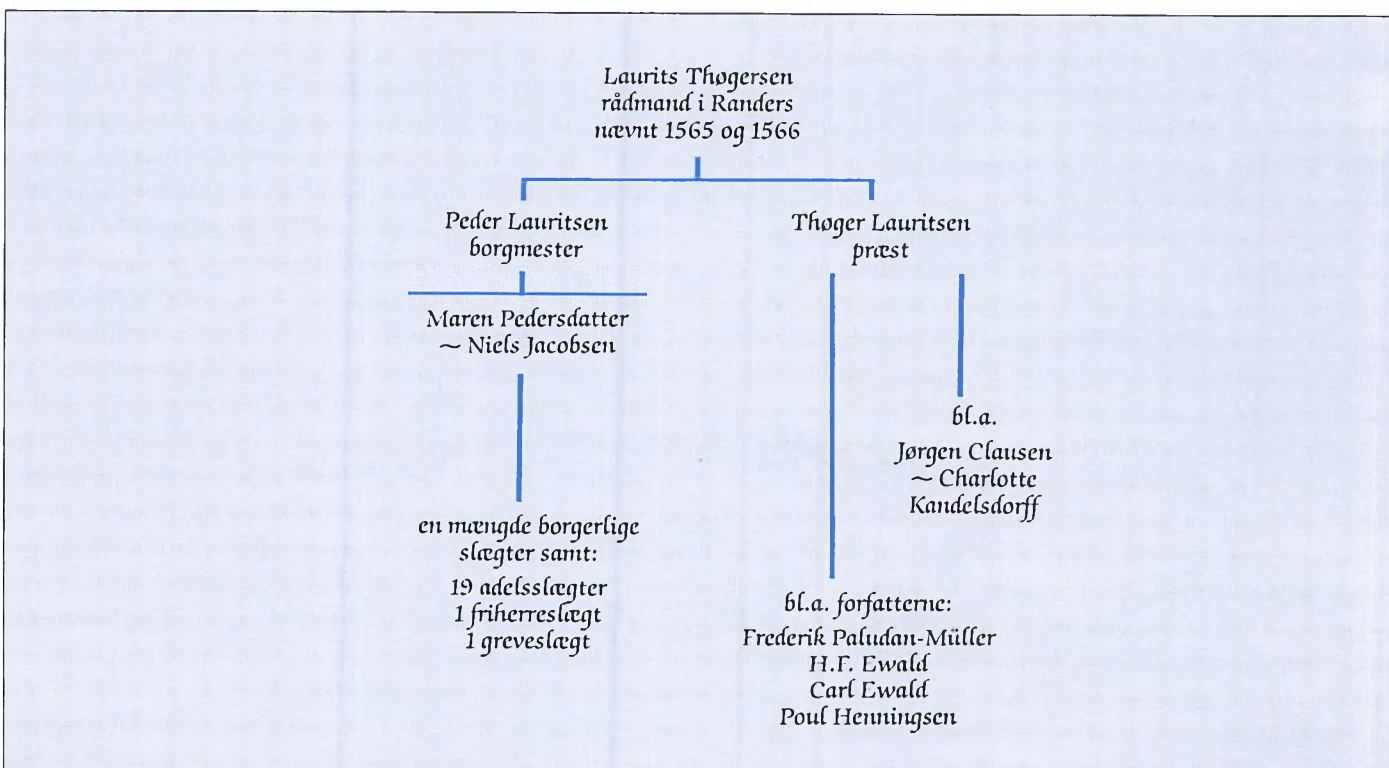
Laurits Thøgersens yngste søn gik den gejstlige vej og blev præst. Det var der ikke så mange penge i, og der var heller ikke så mange adelige. Men det kom ikke til at skorte på efterkommere. Vi træffer dem i næsten alle grene af samfundet: militæret, præster, forfattere, håndværkere, funktionærer med mere. Blandt de mere kendte kan man nævne forfatterne Frederik Paludan-Müller, H.F. Ewald,

Carl Ewald og PH (Poul Henningsen). En mere ukendt efterkommer er kattunfarver Jørgen Clausen. Han var gift med den Charlotte Kandelsdorff, som har været nævnt tidligere. Det var hende der døde insolvent i 1821.

Når slægtsforskerne trækker de lange linjer, begynder der at tegne sig et billede af et samfund, hvor forholdene ikke har været statiske og uforanderlige. Der har været en ganske stor bevægelighed, både socialt og geografisk. Man kan få en fornemmelse af at den rolige udvikling der har præget det danske samfund og forholdet mellem samfundsgupperne – Grundtvig taler om lige værdighed i borg og hytte – kan hænge sammen med det slægts-historiske netværk vi kan spore gennem et halvt årtusinde.

Generationer af slægtsforskere har fremlagt et fantastisk stort materiale som historikerne langtfra har fået bearbejdet og udnyttet. Slægtshistoriske undersøgelser kan på denne – men også på adskillige andre måder yde bidrag til udforskningen af landets historie. Men slægtsforskeren kan selv have stor glæde af at finde sin slægts placering i dette store netværk og derigennem fornemme sin egen sammenhæng med hele den historiske udvikling.

Der var dygtige – og måske også heldige – borgere og bønder der forstod at bane sig vej opad i samfundet. Det gælder i udpræget grad for den del af Laurits Thøgersens efterkommere der nedstammer fra den muntre Maren. En væsentlig part af den nulevende danske adel nedstammer fra hende. I andre grene af slægten finder vi forfattere til så forskellige litterære værker som *Adam Homo* og *Ølhunden glammer*, men også mere beskedne eksistenser som kattuntrykker Jørgen Clausen, hvis enke døde insolvent. Samme kilde som forrige illustration.

Litteraturvejledning

Slægtshistorikeren kan udnytte mange slags litteratur: vejledninger, opslagsværker, bibliografier, stater og stamtavler og adskilligt mere. Her er der kun lagt vægt på at henvise til de mest centrale og nødvendige ting, hvori der igen peges på yderligere litteratur. En meget stor del af bøgerne kan stadig købes – i reglen til særdeles overkommelige priser.

Vejledninger i almindelighed, håndbøger og vigtige tidsskrifter

Når man er kommet godt i gang med det slægtshistoriske arbejde kan man have stort udbytte af at læse en lidt mere udførlig »grundbog«. Den nyeste er Hans H. Worsøe: **Find dine rødder. Politikens håndbog i slægts-historie** (1987), som på en letlæselig måde giver en allround behandling med udførlige litteraturhenvisninger. Arbejder man med sønderjyske slægter kan man have glæde af samme forfatters **Slægtshistorie i Sønderjylland – en vejledning** (1984).

Et ældre standardarbejde er Albert Fabritius og Harald Hatt: **Håndbog i slægtsforskning** (3. udg. 1963). Det er et udpræget opslagsværk, og trods bogens alder er afsnittene om arkivernes og bibliotekernes slægtshistoriske indhold stadig nyttige. Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie forbereder en afløser af det.

Slægtsforskere og lokalhistorikere arbejder i høj grad på samme måde og med de samme kilder, så der er grund til at henvise til Knud Prange: **Lokal historie – en håndbog** (1989). Her er bl.a. et udførligt afsnit om arkivalier, registraturer og andre arkivalske hjælpemidler med mange henvisninger. Johan Hvidtfeldt: **Håndbog for danske lokalhistorikere** (1952-56, optrykt 1965) er dels en vejledning, dels et særdeles nyttigt leksikon over historiske begreber, forhold, institutioner og kilder. Dansk historisk Fællesforening forbereder en afløser af det.

Elo Harfot har i: **Trævlerødder –**

alternativ slægtshistorie (1984) givet ideer til hvordan slægtsforskerne kan bruge lokal- og kulturhistorien, og der kan i samme forbindelse henvises til Knud Prange: **Slægt – miljø – samfund** (Lokalhistorisk Afdelings Småtryk nr. 3, 1972) og samme: **Slægtshistorie/Lokalhistorie** (Lokalhistorisk Afdelings Småtryk nr. 13, 1983).

Andre bøger der kan være til stor nytte allerede i starten er Henning Jensen: **Gotisk skrift – læsebog for begyndere og lidt øvede** (1989) og R.W. Bauer: **Calender for årene 601-2200 e. Kr.** (1868, optrykt 1977).

Der kan findes mange væsentlige artikler i de to tidsskrifter: **Fortid og Nutid**, Tidsskrift for kulturhistorie og lokalhistorie (1914 ff.) og **Personalhistorisk Tidsskrift**, (1880 ff.), som begge har registre. Gennem deres anmeldelser har man mulighed for at følge med i den nye litteratur, der er af slægtshistorisk interesse. Årsskriftet **Hvem forsker hvad** (1968 ff.) bringer også en litteraturliste, men er ellers et forum hvor man (eventuelt gratis) kan bringe »efterlysninger« af personer og slægter, man arbejder med.

Adresser, åbningstider og andre oplysninger om (lokal)historiske foreninger, arkiver, museer og andre institutioner findes i **Historisk vejviser** v. Annegrete Dybdahl (1987) og for de lokalhistoriske arkivers vedkommende også i **Arkivvejviser 1989** (udgives løbende).

Bibliografier m.m.

Foruden litteraturoversigterne i de ovennævnte bøger, kan man i almindelighed henvise til **Dansk historisk Bibliografi** (indtil 1912 v. B. Erichsen og Alfr. Krarup, 1913-47 v. Henry Bruun og Georg Simon, 1967-69 v. Bente Petersen, 1974-76 v. Ann Welling og Erland Kolding Nielsen.

Nemmere tilgængelig er de indtil nu udkomne bind af **Dansk Lokalbibliografi** (1979 ff.), som udgives amtstvis.

De vigtigste bibliografier og over-

sigtter over slægtshistorisk og genealogisk litteratur er Albert Fabritius: **Dansk genealogisk Litteratur indtil 1830** (i: Personalhistorisk Tidsskrift 1941), Frederiksberg Kommunebiblioteker: **Katalog over genealogisk Samling** (1944 med tillæg 1951), Hans H. Worsøe: **Fortegnelse over almindelig biografi og stater 1948-72** (i: Personalhistorisk Tidsskrift 1973 og 1974), samme: **Fortegnelse over dansk slægtslitteratur 1948-74** (i: Personalhistorisk Tidsskrift 1974), Dorthe Gissel: **Fortegnelse over dansk slægtslitteratur 1973-79** (1982) og Lykke Andersen og Karen Borglykke: **Bibliografi over danske »stater« 1913-81** (1985). Dertil kommer for sønderjyske slægtsforskere Olav Christensen: **Bibliografi over sønderjysk slægtstavlelitteratur** (2. udg. 1959).

Drejer det sig om litteratur om, og registraturer over, arkivalier er standardværket Grethe Ilsøe: **Dansk arkivbibliografi 1889-1981** (1984). Den følges op af løbende oversigter i Personalhistorisk Tidsskrift.

Arkivvæsen

Foruden Grethe Ilsøes nævnte bibliografi og oversigten i Knud Pranges bog: **Lokal historie**, må først og fremmest nævnes arkivguiderne. Der er **Rigsarkivet og hjælpemidlerne til dets benyttelse** (1983 ff.), som er under udgivelse, **Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm og hjælpemidlerne til dets benyttelse** (v. Harald Jørgensen, 2. udg. 1977), **Landsarkivet for Fyn og hjælpemidlerne til dets benyttelse** (v. Anne Riising, 1970), **Landsarkivet for Nørrejylland og hjælpemidlerne til dets benyttelse** (v. Hans H. Worsøe og Poul Rasmussen, 1980-81, register 1988) – som suppleres af Henning Jensen og Ebba Thorkelin: **Arkivhåndbog Nørrejylland. Håndbog for slægts- og lokalhistoriske undersøgelser...** (1980) – samt Frode Gribsvad og Johan Hvidtfeldt: **Landsarkivet for de sønderjyske Landsdele. En oversigt**, (1944).

Der vil i alle disse bøger være henvist til det meget betydelige antal trykte og utrykte registraturer (og andre hjælpemidler) som findes. Benytterne må dog huske på at der til stadighed udgives nye registraturer m.m.

Med hensyn til de kilder, som er særlig udførligt behandlet i dette hæfte, kan der henvises til forskellige hjælpemidler. Man kan således finde en oversigt over hvad der er bevaret af ældre kirkebøger i S. Nygård: **Danmarks kirkebøger. En oversigt over deres væsentligste indhold indtil 1891**, (Vejledende Arkivregistraturer V, 1933). Folketællingerne og deres værdi behandles i E. Marquard: **Folketællingerne og deres benyttelse** (i: Fortid og Nutid bd. 3, 1921) og i Hans H. Worsøe: **Folketællinger i Nordslesvig 1864-1914** (i: Sønderjyske Årbøger 1964).

Skal man benytte lægdsruller m.m. har man glæde af Holger Hjelholt: **Lægdsrullerne og deres Betydning for slægtshistorisk forskning** (i: Fortid og Nutid bd. 11, 1935-36), Knud Rasmussen: **Lægdsvæsenet 1788-1914** (i tidsskriftet: Arkiv 1967) og Hans Chr. Wolter: **Hærens registrering af udskrevne og hvervede** (i: Personalhistorisk Tidsskrift 1987:1).

Skifternes betydning og indhold understreges i Johan Jørgensen: **Skifter og testamenter** (1968), og der findes en række udmærkede vejledninger i ejendoms historie: Ellen Christensen-Dalsgaard: **Kilder til landejendommenes historie i landsarkiverne. En vejledning** (1982), Helle Damgaard: **Kilder til købstadsejendommenes historie i landsarkiverne. En vejledning** (1983), Holger Hjelholt: **Købstædernes Skøde- og Panteprotokoller** (i: Fortid og Nutid bd. 6, 1926-27) og Lars Henningsen: **Ejendoms historie i Nordslesvig, en kildevejledning** (1983).

Disse kilder suppleres på udmærket måde af brandtaksationsprotokollerne, se fx Hans Knudsen: **Bygningshistoriske Brandforsikringsarkivalier** (i: Fortid og Nutid bd. 16, 1945-46) og Luise Skak-Nielsen: **Byernes brandtaxationer og deres kildeværdi for genealogisk og lokalhistorisk forskning** (Lokalhistorisk Afdelings Småtryk nr. 12, 1983).

Der er givet en orientering om Nygårds samlinger i Rigsarkivet af Knud Prange: **Arkivar S. Nygård og hans jyske samlinger** (i: Festskrift til Johan Hvidtfeldt, 1978).

Større topografiske værker

Foruden bøger og artikler om enkelte lokaliteter findes der en række landsdækkende værker, som slægtshistorikeren med udbytte kan gå til. Et af de vigtigste er J.P. Trap: **Statistisk-topografisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark** (1. udg. 1859-60, 5. udg. 1953-72), som indeholder konkrete oplysninger, litteraturhenvisninger og kort. Trap suppleres af forskellige ældre beskrivelser, bl.a. G. Begtrup: **Beskrivelse over Agerdyrkningsens Tilstand** (1803-12, genoptrykt 1978) og Det kongelige Landhusholdningsselskab: **Bidrag til Kundskab om de danske Provinsers nærværende Tilstand i økonomisk Henseende** (1826-44). Der er et bind for hvert amt, hvoraf en del er genoptrykt.

Af mere specielle arbejder kan nævnes Paul Nedergaard: **Personalhistoriske og statistiske Bidrag til en dansk Præste- og Sognehistorie 1849-** (1951 ff. – endnu ikke afsluttet), **Danmarks Kirker** (1933 ff., heller ikke afsluttet endnu), **Danske Slotte og Herregårde** (2. udg. 1963-68) og J.C.B. la Cour: **Danske Gårde** (1906-07).

Nogle adresser

Institutioner

Rigsarkivet. Rigsdagsgården 9,
1218 København K. 33 92 33 10.
Landsarkivet for Sjælland. Jagtvej 10,
2200 København N. 31 39 35 20.
Landsarkivet for Fyn. Jernbanegade
36, 5000 Odense C. 66 12 58 85.
Landsarkivet for Nørrejylland. Lille
Sct. Hansgade 5, 8800 Viborg.
86 62 17 88.
*Landsarkivet for de sønderjyske
landsdele*. Haderslevvej 45,
6200 Åbenrå. 74 62 58 58.

Landsomfattende foreninger

Samfundet for dansk genealogi og

Personalhistorie. Hans H. Worsøe,
Tækkerløkke 34A, 6200 Åbenrå.
74 62 08 92. Udgiver Personal-
historisk Tidsskrift og – sammen
med Sammenslutningen af Slægts-
historiske Foreninger – Hvem
forsker Hvad, Christian X's Vej 27,
8260 Viby J.

*Sammenslutningen af
Slægtshistoriske Foreninger*.

Skovstien 22, Birgittelyst,
8800 Viborg. 86 63 83 39.

*DIS-Danmark (Databehandling i
Slægtsforskning)*. Afdeling af
Samfundet for dansk genealogi og
Personalhistorie. Udgiver Slægt og

Data. Trolldager 8, 2950 Vedbæk.
Dansk historisk Fællesforening.
Rigsarkivet, Rigsdagsgården 9,
1218 København K. 33 13 60 12.
Udgiver Fortid og Nutid.

Lokale foreninger

De slægtshistoriske foreninger afholder foredrag og sammenkomster, nogle af dem arrangerer kurser i slægtsforskning og foreningernes sammenslutning har hvert år i oktober et weekend-kursus. Der findes desuden adskillige andre kurser for nye – eller øvede – slægtsforskere rundt om i landet arrangeret af oplys-

ningsforbundene, aftenhøjskolerne og Folkeuniversitetet.

Bording. Svend Skyum, Vestervang 12, 7441 Bording.

Bornholm. Lokalhistorisk Arkiv, Pingels Allé 1, 3700 Rønne.

Brande. Torkild Kær, Stadion Allé 9, 7330 Brande.

Bølling-Nr. Horne Herred. Bent Pedersen, Kongevej 56, 6900 Skjern.

Esbjerg. Jørgen Dieckmann Rasmussen, Byhistorisk Arkiv, Teglværksgade 1B, 6700 Esbjerg.

Frederikshavn. V. Melchiorsen, Holmbovej 41, 9900 Frederikshavn.

Grindsted. Judith A. Sørensen, Ravlundvej 9, Filskov, 7200 Grindsted.

Haderslev. Lizzie Knoop, Stenskrovej 87, 6070 Christiansfeld.

Herning. Jørgen Østergaard, Rugvænget 41, 7400 Herning.

Hjørring. Per Maack Andersen, Christiansgade 24, 9800 Hjørring.

Holstebro. Harald Andersen, Ryesgade 24, 7500 Holstebro.

Ikast. Erik Hansen, H.C. Andersensvej 96, 7430 Ikast.

Kolding. Irene Jensen, Chr. Winthersvej 17, 6000 Kolding.

Korsør. Vagn Winther, Grevsensgade 20, 4220 Korsør.

København. Jørgen Aasberg, Mac Donald Allé 15, 2750 Ballerup.

Morsø. Jakob Albrechtsen, Rørsangervej 37, 7900 Nykøbing M.

Nørre, Søndre og Mols Herred. Willy Helbo, Stationsgade 13, 8570 Trustrup.

Odense. Lise Lund, Filosofgangen 23,2, 5000 Odense C.

Randers. Ivan Kondrup, Frejasvej 22, 8981 Spentrup.

Roskilde. Jens V. Olsen,

Bandholmvej 5, Veddelev, 4000 Roskilde.

Storstrøms Amt. Ina Antonsen, Nykøbingvej 65, 4863 Eskilstrup.

Sydsjælland. Henning Ballegaard, Vagtelvej 35, 4700 Næstved.

Sæby. Lars K. Pedersen, P. Mønstedsvvej 27, 9300 Sæby.

Sønderjylland. Jørgen Wangel, Mosevang 29, Ulkebøl, 6400 Sønderborg.

Trekantområdet. Bent Askjær, Hybenvænget 26, 6000 Kolding.

Vestsjælland. Ole G. Nielsen, Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse.

Viborg. Anton Blaabjerg, Fredensgade 38, 8800 Viborg.

Aalborg. Birgit Larsen, Klostermarken 13, 9000 Aalborg.

Århus. Helle Villesen, Chr. X's Vej 27, 8260 Viby J.

Billedkreditering

I mange tilfælde fremgår det umiddelbart af billedteksterne hvorfra illustrationerne stammer. Derfor er de ikke omtalt i denne liste. Hvis der ikke er nævnt andet, er det fotografiske arbejde udført af fotograf Bodil Barsøe, Landsarkivet for Sjælland.

Jeg vil gerne takke fotografer og institutioner for god og hurtig hjælp. Jeg skylder også en tak, dels til de mange forskere, hvis værker jeg har bygget på og citeret, dels til Jette Carlsen, Harald Jørgensen, Robert Oest-Larsen og Hans H. Worsøe for ideer og anden hjælp samt – ikke mindst – til min kone, Kirsten Prange.

Side Kilde

- 4-5 1: Bissens landsoldat i Fredericia, foto: Politikens Pressefoto, 2: N. Simonsen: Tilbagetoget fra Danevirke, Frederiksborg Slot, foto: Lennart Larsen, 3: Erik Henningsen: På Askov Højskole, Frederiksborg Slot, foto: Købke, 4: Niels Bjerre: Bønnemøde, Århus Kunstmuseum, foto: Thomas Pedersen og Poul Pedersen, 5: 1. maj-optog, foto: Bent Mann, 6: Christian den 10. rider over grænsen, foto: Politikens Pressefoto samt brev i privateje.
- 6 Foto: N.M.
- 7v Foto: Det kgl. Bibliotek.
- 7h H. Storck: Dansk Våbenbog.
- 9 Foto: DR
- 10 H. Storck: Dansk Våbenbog.
- 13ø Politiken 4.7.89.
- 13n Privateje.
- 14 Privateje.

- 15 Gengivet efter Svend Gissel: Jacob Ulfelds jordebog.
- 16-17 Landsarkivet for Sjælland.
- 19 Landsarkivet for Nørrejylland, foto: samme.
- 20 Rigsarkivet, foto: samme.
- 21 Skifter i Roskilde Amts skifteprotokol 1751-63 og Køge bys skifteprotokol 1700-11, Landsarkivet for Sjælland.
- 24 Landsarkivet for Sjælland.
- 30-31 Roskilde Amts skifteprotokol 1751-63, Landsarkivet for Sjælland.
- 40 Kjeld Elfelt: Salon Gahlin, 2. samling.
- 41ø Foto i privateje.
- 41m Aarhus Stifts Aarbøger 1921.
- 41n Privateje.
- 44 Bjerre Herreds gejstlige skifteprotokol 1747, Landsarkivet for Nørrejylland, foto: samme.
- 48 Landsarkivet for Fyn, foto: samme.
- 50 Fra venstre til højre: foto: DR, Kaj Lund Hansen (Pressehuset), Nordisk Pressefoto og Politikens Pressefoto.

Ordliste

(Mere udførlige lister findes i Worsøe: Find dine rødder og Bauer: Calender).

Advent 4. søndag før jul.

aetatis suæ i en alder af ... år.

agnater, agnatisk efterkommere i mandslinjen, om en mand eller kvinde der nedstammer fra en anden, udelukkende gennem mandlige led. Se også kognater.

aneforskydning særligt tilfælde af anesammenfald, hvor der er ægteskab mellem to slægtninge, der hører til hver sin generation. Fx hvis en mand ægter sin kusines datter.

anesammenfald ved ægteskab mellem beslægtede, vil deres efterkommere få et mindre antal forskellige aner, end de ellers ville have haft.

anetavle oversigt (evt. i skematisk form) over en persons (eller en flok hel-søskendes) forfædre. Personen der er udgangspunkt for oversigten, kaldes probanden.

anno år.

anonymus/a/i uden navn. Ved fødsler ofte brugt om dødfødte.

ante før.

arkivfond betegnelse for et enkelt embedes arkivalier.

avia bedstemor.

avus bedstefar.

baptizatis/a/i døbt.

conjux ægtefælle.

copulatus/a/i, copuleret viet.

curator formynder, værge.

curriculum vitae levnedsløb.

defunctus/a/i afdød.

denatus/a/i afdød.

descendens slægt i nedadstigende linje, efterkommere.

desponsatus/a/i trolovet.

dies dag, fx: **eodem die**: samme dag.

dies natalis fødselsdag.

dominica (dom. eller dnca.) søndag.

efferslægtstavle oversigt (evt. i skematisk form) over alle en persons efterkommere – agnater såvel som kognater. Jf. stamtavle.

Epiphania Helligtrekonger.

Esto mihi fastelavns søndag.

feria hverdag (**feria secunda**: mandag,

tertia: tirsdag, **quarta**: onsdag, **quinta**: torsdag, **sexta**: fredag).

filia datter.

filius søn.

folio (fol.) blad. Hvert blad i en protokol kan have sit nummer, så forsiden hedder fol. I a og bagsiden fol. I b.

folioregistratur seddelregistratur der er skrevet ind i et bind og som giver en fortegnelse over bindene og pakkerne i et arkiv (arkivfond).

frater broder.

guide summarisk oversigt over de arkiver (arkivfonde) der hører hjemme i fx et landsarkiv eller i Rigsarkivet. En guide har i reglen en række nyttige oplysninger om diverse hjælpemidler og registre samt administrations-historiske redegørelser.

hjemmehørsprincippet se proveniensprincippet.

hora time.

ibidem (ibid.) sammesteds.

introduktion (introd.) barselskonens indførelse i kirken.

item ligeledes.

Jubilate 3. søndag efter påske.

kognater, kognatisk efterkommere i kvindelinen, om en mand eller kvinde der nedstammer fra en anden gennem et eller flere kvindelige led. Se også agnater.

konsanguinitetstavle oversigt over alle blodsbeslægtede til en person. Altså den pågældendes efterkommere, hans eller hendes forfædre i et vist antal generationer, og alle disse forfædres efterkommere.

kæreste ofte i betydningen: kone/hustru.
magistrat borgmester og råd, dvs. købstadstyret. Det residerede i rådstuen, og byarkiverne kaldes derfor ofte for magistratsarkiver eller rådstuearkiver.
manu propria (m.p. eller mpria.) med egen hånd, anvendt når en underskrift var egenhændig – i modsætning til m.p.p. = med påholden (ført) pen.

maritus/a/i ægtefælle.

mater moder.

matrikel fortegnelse, navnlig over ejendomme der blev lignet til skat.

matrimonium ægteskab.

mortuus/a/i død.

Navitatis Domini Herrens fødselsdag, dvs. juledag.

natus/a/i født.

nomine (nom.) ved navn.

nuptiæ vielse.

obiit (han/hun) døde.

oldefar/mor ofte i betydningen: gamle far/mor, og det vil ofte sige bedstefar/mor.

pagina (pag. eller p.) side, navnlig ved henvisninger til protokoller.

parentes forældre.

Pascha påske.

pater fader.

patronymikon navn der er afledt af fadrens fornavn, således at Peters børn hedder: Petersen (Peters søn) og Petersdatter.

Pentecostes pinse.

post efter.

proband den person der er udgangspunkt for en anetavle.

proveniensprincippet det ordningsprincip

hvorefter arkivalier er opstillet og registreret efter det embede, hvorfra de er afleveret til landsarkiv eller Rigsarkiv.

realregister nøgle til skøde- og pante-protokollen med et blad for hver ejendom.

registratur en (undertiden trykt eller duplikeret) oversigt over bindene og pakkerne i et arkiv (arkivfond).

retsbetjent embedsmand der betjener retten – i dag dommer og politimester, tidligere herredsfoged, byfoged m.m. Deres arkiver kaldes retsbetjentarkiver.

rådstue se magistrat.

seddelregistratur samling kartotekskort (sedler) der giver en oversigt over bindene og pakkerne i et arkiv (arkivfond).

Septuagesima 2. søndag før fastelavn.

sepultus/a/i begravet.

Sexagesima 1. søndag før fastelavn.

socer svigerfar.

soror søster.

sponsus/a trolovede.

stamtavle oversigt (evt. i skematisk form) over en persons agnater, dvs. efterkommerne i mandslinjen. Jf. efferslægtstavle.

stater fortegnelser over personer der har haft samme erhverv (præst, lærer, urmager) eller samme uddannelse (teolog, jurist, student).

stervbo dødsbo.

svoger/svigerinde bruges ofte upræcist om en ægtefælles slægtninge.

testes vidner.

uxor hustru.

vide se – navnlig ved henvisninger.

ætatis alder.

VII br. (septem-bris) september.

VIII br. (octo-bris) oktober.

IX br. (novem-bris) november.

X br. (decem-bris) december.

Anvendte symboler

* født

~ gift

† død

♂ mand

♀ kvinde

u.b. = uden (kendte) børn

Mit navn er Jensen

Denne bog er skrevet for begynderen i slægtsforskning, for »Jensen«. Mange mennesker tror, at deres slægt må være alt for anonym til at den er værd at undersøge nærmere. Men bogen viser, at »Jensen« tager fejl. »Jensen« kan have meget spændende aner uden at ane det. Men hvordan kommer man i gang, og hvor skal man begynde? Alt dette og meget mere giver bogen svar på – praktisk, underholdende og igangsættende. Og i tilgift får man en ubeskrevet anetavle, indlagt i bogens midte, lige til at tage ud ... og så komme i gang.

God fornøjelse!

Familienavn *Jensen.*
Fornavn *Niels Felix.*
Fødeby og Sogn, Herred og Amt
Fødselsaar og -Dag
Barnet er døbt eller fremstillet
.....
..... hvis Barnet
..... dag for Frem

Daabsattest

for

Tollushøj, Kirkesov, Riids, Bids
1917 - 13. April.
Kirkesov